

G. KURSS A. PÄRTEL

*Rahaline
töötasu
Eesti NSV
kolhoosides*

H-250.011
G. KURSS, A. PÄRTEL

RAHALINE TÖÖTASU
EESTI NSV KOLHOOSIDES

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1960

SISUKORD

Saateks	3
Sissejuhatus	4
I. Normipäev kui ajalooline kategooria	8
II. Tingimused, mis võimaldasid rahalise töötasu kasutuselevõtmist kolhoosides	11
1. Töö tasustamise vormide areng	11
2. Varasemate töönormide ja -hinnete mittevastavus kolhooside praegusele tootmistasemele	16
3. Kolhooside organisatsiooniline ja majanduslik tugevnemine	23
4. Kaubalis-rahaliste suhete areng	25
III. Rahaline töötasu kui tähtis abinõu kolhoosnikute materiaalse huvi edasisel tõstmisel	29
IV. Rahalise töötasu praktilise rakendamise küsimused	34
1. Millise majandusliku tasemega kolhoosidel on võimalik üle minna uuele töö tasustamise vormile	32
2. Rahaliste tööhinnete väljatöötamine	40
3. Töötasu maksmise kord ja naturaalsaaduste jaotamine rahalise töötasu puhul	51
4. Rahalise tasu regulaarse maksmise tagamise abinõud	62
5. Kolhoosnikute töö täiendav tasustamine ja kasumi jaotamine rahalise töötasu tingimustes	73
6. Juhtivate töötajate töö tasustamine	80
7. Rahaliste tulude planeerimine ja arvestuse organiseerimine rahalise tasu korral	86
Kasutatud kirjandus	107

S A A T E K S

Viimastel aastatel on kolhoosides tekkinud uus, progressiivne töö tasustamise vorm — rahaline tasu. Rahaline töötasu on eriti kiirelt levinud 1959. aastal. Nii rakendas sellel aastal seda uut töö tasustamise vormi üle saja vabariigi kolhoosi.

Arvestades, et rahalist tasu kavatseb lähemal ajal rakendada suur hulk vabariigi kolhoose, osutub vajalikuks üldistada seniseid kogemusi uue töö tasustamise vormi rakendamise alalt.

Antud brošüüri ülesandeks ongi käsitleda rahalise tasu mõningaid teoreetilisi küsimusi, anda senise praktika üldistus ning näidata konkreetseid teid ja abinõusid rahalise töötasu paremaks rakendamiseks, et vältida liigseid otsinguid ja katsetusi selles asjas.

Töö koostamisel on kasutatud meie vabariigi ja ka venasvabariikide kolhooside andmeid. Samuti on leidnud kasutamist Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi, Eesti Maaviljeluse Instituudi ökonomikaosakonna ja Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi materjalid.

Arvamused ja märkused raamatu kohta palutakse saata Eesti Maaviljeluse Instituudi ökonomikaosakonda, aadressil: Harju rajoon, Saku.

AUTORID

SISSEJUHATUS

Suured ja vastutusrikkad ülesanded on püstitatud meie maa töötajate ette NSV Liidu rahvamajanduse arendamise seitsme aasta plaaniga aastaiks 1959—1965. Selle plaani peamiseks ülesandeks on kõigi majandusharude taseme võimas tõus rasketööstuse edasiarendamise baasil selleks, et tagada rahva elutaseme pidev tõus.

Seitsme aasta plaani täitmise tulemusena astutakse otsustav samm kommunismi materiaalse ja tehnilise baasi loomisel ja NSV Liidu majandusliku põhiülesande — ajalooliselt lühima ajaga järele jõuda kõige arenenumatele kapitalistlikele maadele ja neist ette minna toodangu hulgalt iga elaniku kohta — täitmisel.

Kõigi nende ülesannete edukas lahendamine nõuab ka meie rahvamajanduse ühe tähtsa haru — põllumajanduse hoogsat edasiarendamist. Partei ja valitsuse poolt tarvitu-selevõetud suurte majanduslike ja poliitiliste abinõude tulemusena on viimastel aastatel saavutanud edu ka sotsialistlik põllumajandus. Meie tööstus on põllumajanduse varustanud ajakohaste masinate ja mehhanismidega, on suurendanud mineraalväetiste ja teiste põllumajandusele vajalike tootmisvahendite tootmist. Kolhoosidel ja sovhoosidel on nüüd suurearvuline ja kõrge kvalifikatsiooniga kaader. Viimaste aastate jooksul ülesharitud uudis- ja jäätmaade kasutuselevõtmisega on tunduvalt laiendatud põllumajanduslikku külvipindala meie maal.

NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvudes aastaiks 1959—1965 märgitakse: «Eelseisval seitseaastakul seisneb ülesanne selles, et saavutada selline põllumajandusliku tootmise kasv, mis võimaldaks rahuldada elanikkonna vajadusi tähtsamate toiduainete järele, järsult suurendada põllumajandusliku tooraine ressursse, et külluses varustada elanikkonda suures valikus ja kvaliteetsete

toiduainetega ning rahuldada kõik muud riigi vajadused põllumajandussaaduste järele» (1, lk. 40).

Eesti NSV-s, kus põllumajanduse põhiliseks tootmis-
haruks on loomakasvatus, esijoones piimakarja- ja seakas-
vatus, tuleb käesoleval seitseaastakul tootmist selles suus-
nas veel enam intensiivistada ja spetsialiseerida.

Vastavalt seitsme aasta plaanile tuleb Eesti NSV-s
1965. aastaks võrreldes 1958. aastaga suurendada liha
tootmine 1,6-kordseks, piima tootmine 1,8—1,9-kordseks,
teravilja tootmine ligikaudu 1,6—1,8-kordseks, kartuli toot-
mine 1,9-kordseks, köögivilja tootmine 1,7-kordseks ja lina-
kiu tootmine 1,8-kordseks (1, lk. 73). Kuid vabariigi põllu-
majanduse alal töötajad kohustusid täitma seitsme aasta
plaani liha tootmise osas nelja aastaga ning tootma juba
1960. aastal 100 hektari põllumajandusliku maa kohta
80 tsentnerit liha. Liha tootmine kolhoosides ja sovhoosi-
des peab suurenema 1965. aastaks võrreldes 1958. aastaga
enam kui kolme kordseks. Piimatoodang ulatuks vastavalt
sotsialistlikule kohustusele 670 tsentnerini 100 ha põllu-
majandusliku maa kohta. Piima tootmine kolhoosides ja
sovhoosides peab seitsme aasta jooksul suurenema samuti
kolmekordseks (2). Selle suure ja vastutusriikka ülesande
elluviimine tõstab meie põllumajanduse seninägematult
kõrgele tasemele ja seda mitte üksnes võrreldes kodanliku
Eesti põllumajandusega, vaid ka teiste loomakasvatusele
spetsialiseerunud maadega. Esitame vastavaid andmeid
(tabel 1).

Tabel 1

Tähtsamate loomakasvatussaaduste tootmine ühe elaniku kohta (2 ja 3)

Riik	Aasta	Ühe elaniku kohta	
		piimatoodang (kg)	lihatoodang (kg)
1	2	3	4
Eesti NSV	1957	622	64
Eesti NSV	1958	625	65
Eesti NSV	1965	1000	120
USA	1957	343	102
Soome	1957	505	...
Rootsi	1957	474	51
Holland	1957	532	57
Taani	1957	1205	176

Esitatud andmeist nähtub, et juba 1957. aastal oli vabariigi põllumajanduse tase piimatoodangu poolest ühe elaniku kohta kõrgem Ameerika Ühendriikide ja selliste intensiivse loomakasvatusega maade, nagu Holland, Rootsi ja Soome, tasemest. Ka lihatoodangu tase ületab Eesti NSV-s juba Soome ja Rootsi taseme. Seitseaastaku lõpuks jäävad nimetatud maad meie vabariigist piimatoodangu poolest ühe elaniku kohta juba maha ja lihatoodangu poolest ühe elaniku kohta jõuame ette Ameerika Ühendriikidest. Arvestades senist vabariigi põllumajanduse arengu tempot, saavutatakse ka Taani piima- ja lihatootmise tase mitte kauges tulevikus.

Selline loomakasvatussaaduste tootmise kasv nõuab eeskätt loomade arvu ja loomakasvatuse produktiivsuse märgatavat suurendamist. Nii tuleb seitsme aasta jooksul viia lehmade arv vabariigis iga 100 hektari põllumajandusliku maa kohta 22—25-ni (2). Vabariigi kolhoosides on käesoleval seitseaastakul vaja saavutada piimatoodangu tasemeks aastalehma kohta keskmiselt 2800—2900 kg ja sovhoosides 3500—3600 kg (4).

Käesoleval seitseaastakul on loomakasvatuse arendamisel põhiliseks ülesandeks lihatootmise suurendamine. Seetõttu hakati vabariigi rajoonide, kolhooside ja sovhooside edusamme alates 1959. aastast hindama eelkõige liha tootmise taseme järgi.

Loomakasvatuse hoogsa arendamise ülesanne tingib loomade söötmis- ja pidamistingimuste otsustavat parandamist. Seepärast jääb ka loomade söödabaasi pidev tugevdamine vabariigi põllumajanduse arengu peamiseks tagatiseks. Rööbiti söödakultuuride külvipinna suurendamisega on vaja tähelepanu suunata põllumajanduslike kultuuride saagikuse tõstmisele. Selles osas seisavad ees väga tõsised ülesanded. Nii tuleb vabariigi kolhoosidel ja sovhoosidel 1965. aastaks saavutada teraviljakultuuride keskmiseks hektarisaagiks 17—18 tsentnerit, kartulisaagiks vähemalt 160—170 tsentnerit ja mitmeaastaste heintaimede saagiks 35—40 tsentnerit (4).

Põllumajanduse kiiretempoliseks arenguks käesoleval seitseaastakul loodi kõik tingimused nende suurte muudatustega, mis toimusid meie põllumajanduses perioodil pärast ajaloolist NLKP Keskkomitee septembripleenumit (1953. a.). Siinjuures tuleb aga erilist tähelepanu osutada tööviljakuse edasisele tõstmisele põllumajanduses, mis lõp-

pude lõpuks on kõige olulisem abinõu ettenähtud ülesannete edukaks täitmiseks. Seitseaastaku jooksul peab tööviljakus kolhoosides suurenema umbes kahekordseks ning sovhoosides 60—65 protsendi võrra. Iga kolhoos ja sovhoos peab saavutama mitte üksnes head toodangunäitajad, vaid ta peab need saavutama väiksema töö- ja vahendite kuluga toodanguühiku kohta. Ka NLKP Keskkomitee detsembripleenumi (1959. a.) otsuses rõhutatakse, et meie sotsialistlikul põllumajandusel tuleb saavutada kõigi sisetiste reservide ulatusliku mobiliseerimisega tööviljakuse uus tõus ja tunduv toodangu omahinna alanemine.

Tööviljakuse tõstmine põllumajanduses sõltub väga paljudest teguritest: põllumajanduslike tootmisprotsesside mehhaniseerimisest, kaadri kvalifikatsioonist, teaduse saavutuste ja eesrindlaste kogemuste laiaulatuslikust tootmisse juurutamisest, töö õigest organiseerimisest, töödistsipliini tugevdamisest ja sotsialistliku võistluse arendamisest. Kuid kõik need tööviljakuse tõstmise abinõud annavad täieliku efekti ainult sel juhul, kui tagatakse töötajatele, kes tegelikult viivad ellu kõiki neid abinõusid, materiaalne huvi.

Arvestades, et sotsialistlikus ühiskonnas on töötajate isikliku tulu põhiliseks nende töötasu, on ka materiaalse huvitatuse printsiibi ellurakendamisel üheks tähtsamaks küsimuseks töötasu õige korraldamine.

Nagu näitavad viimaste aastate kogemused, on kolhoositootmises käesoleval ajal progressiivseimaks töö tasustamise vormiks rahaline tasu ilma normipäevade arvestamiseta. See töö tasustamise vorm stimuleerib kõige paremini põllumajandussaaduste tootmise suurendamist põllumajandusliku maa iga 100 hektari kohta võimalikult väikeste töö- ja vahendite kuluga.

I. NORMIPÄEV KUI AJALOOLINE KATEGOORIA

Kui rida kolhoose loobus normipäevast ja läks üle rahalisele töötasule, tekkis mõnel pool arvamus, et see tee pole õige ega omane kolhoosidele. Harilikult põhjendati seda sellega, et kolhooslik-kooperatiivse omandivormi puhul, kus kolhoosnikud on kollektiivsed omanikud, pole võimalik kehtestada mingit kindlat tasu, vaid töö tasustamine peab toimuma tulude jaotamise korras. Omakorda polevat kolhoosis üldse võimalik tulusid teisiti jaotada, kui üksnes normipäeva abil. Selliste arutluste käigus jõuti isegi nii kaugele, et väideti: kolhoosikord ja normipäev on lahutamatud. Ühe kadumisega kaob ka teine. Muidugi on kõik sellised kontseptsioonid põhjendamatud. Nende peamine teoreetiline viga seisneb selles, et ei osata näha normipäeva tõelist olemust. Tegelikult on normipäev ajalooline kategooria — ta tekkis kolhoosikorra teatud arenguetapil, täitis oma progressiivse osa, aga kolhoosikorra edasise arenguga kaob vajadus tema järele.

Tuletame meelde, kuidas tekkis normipäev. Teatavasti polnud kolhoosiliikumise algperioodil vennasvabariikides normipäeva. Kolhoosnikute faktilist töökulu ühismajandis peaaegu ei arvestatud, seetõttu toimus ka kolhoosnikute isiklikeks vajadusteks ettenähtud saaduste jaotamine perede, perekonnaliikmete arvu jm. järgi. Selline tulude jaotamine põhjustas võrdsustamist ja ei ergutanud kolhoosnikuid tööviljakuse tõstmisele. Edaspidi hakati tööd arvestama ja tulusid jaotama juba tööpäevade või väljatulekupäevade alusel. Kuigi see moodus oli parem eelmisest, ei kaotanud see siiski veel võrdsustamist. Nii arvestati kolhoosnikule, kes tegi päev läbi rasket või keerulist tööd, üks tööpäev, kuna ühe tööpäeva sai ka kolhoosnik, kes töötas väga kergel ja lihtsal töö. Elu näitas, et oli vaja sellist mõõdupuud, mis võtaks arvesse töö raskust,

keerulisust ja tähtsust. Kuna tööpäev seda ei võimaldanud, võetigi kasutusele selline arvestusühik, mis võimaldaks erinevaid töid ühise moodsuga mõõta ja mille alusel tulude jaotamisel ei tekiks võrdsustamist. Selliseks arvestusühikuks saigi normipäev. Algul võtsid normipäeva kasutamisele üksikud kolhoosid, seejärel aga levis ta juba kõiki- desse kolhoosidesse.

Loomulikult tekib küsimus, miks oli sellist spetsiifilist arvestusühikut vaja ja kas ei oleks võinud kasutada töö arvestamise ja tulude jaotamise abinõuna juba siis raha?

Paljudel juhtudel on püütud väita, et normipäeva tekki- mine oli tingitud 1) põllumajandusliku tootmise spetsiifi- kast ja 2) kolhooslik-kooperatiivsest omandivormist. Kuid praegu tegutseb edukalt hulk kolhoose, kus rakendatakse rahalist tasu. Järelikult pole need faktorid määrava täht- susega.

Tõeline põhjus, miks kolhoosid oma arengu algperioodid pidid kasutama normipäeva ja mitte rahalist töötasuvormi, seisneb peaaesjalikult selles, et kolhoosid olid siis majan- duslikult nõrgal tasemel ja nende tootmistegevuse juhtimi- sel ja organiseerimisel esines tõsiseid puudusi. Sellest tingituna olid kolhooside rahalised tulud võrdlemisi väikesed ja nende laekumine väga ebaühtlane. Seetõttu oli võimalik kolhoosi tulusid jaotada alles aasta lõpul. Kui aga tulud selguvad alles aasta lõpul, siis pole aasta algul ega ka aasta jooksul teada, kui suure osa tuludest saab jaotada kolhoosnike vahel töötasuna. Teadmata kogu töötasu- fondi suurust, ei saa ka kindlaks määrata, kui palju ühe või teise töö eest saab tasu maksta. Järelikult puudus sel- lel ajajärgul praktiline võimalus rahaliste hinnete kehtes- tamiseks. Peale selle tuleb arvesse võtta, et tol ajal polnud kolhoosides küllaldaselt kvalifitseeritud kaadrit, mistõttu ka planeerimise tase oli madalal järjel.

Kuid tööd tehti kolhoosis aasta jooksul pidevalt, seda tööd oli vaja kuidagi arvestada, et aasta lõpul jaotada tulusid vastavalt tööle. Kui otseselt rahas polnud seda või- malik teha, siis oli vaja leida eriline töö hindamise ja arves- tamise ühik. Selle arvestusühiku ülesande täitis kõige pare- mini normipäev.

Seega näeme, et normipäev on ajalooline kategooria, mille tekkimine oli sammuks edasi kolhoosides rakendata- vate jaotusvormide arengus.

Kuid koos ühistootmise arenguga ilmnevad üha enam ja

enam normipäeva alusel toimuva jaotamissüsteemi nõrgad küljed. Oma ettekandes NLKP Keskkomitee 1958. aasta detsembripleenumil märkis N. S. Hruštšov:

«Käesoleva ajani on kolhoosides ühele toodanguühikule mineva tööjõukulu määraks normipäev. Kuid kas normipäev saab objektiivselt peegeldada tööjõukulu nende või teiste saaduste tootmisel? Normipäev ei sisalda endas mingit konkreetset töö või aja hulka. Ühes kolhoosis arvutatakse normi täitmise eest 1,5 normipäeva, teises aga arvutatakse kolhoosnikule niisamasuguse normi ja niisamasuguse töö puhul 3 normipäeva. Niisuguses olukorras ei saa normipäeva tunnistada saaduste tootmiseks mineva tööjõukulu õigeks ja objektiivseks mõõdupuuks.» (5, lk. 83.)

Seega näeme, et normipäeva peamiseks puuduseks on see, et ta oma olemuselt on määramata sisuga tükitööhinne ja ei stimuleeri kolhoosnikuid küllaldaselt aktiivsele tööle ühismajandis. Teiseks võimaldab töö tasustamine normipäevade alusel planeeritud töötasu vähendamist. Kolmandaks raskendab normipäev kolhoositoodangu omahinna arvutamist ja isemajandamist.

Arvestades eespool toodut, selgub, et kolhoositootmise käesoleval etapil on tekkinud objektiivne vajadus loobuda normipäevast ja minna üle sobivamale töötasuvormile.

II. TINGIMUSED, MIS VOIMALDASID RAHALISE TÖÖTASU KASUTUSELEVÖTMIST KOLHOOSIDES

1. Töö tasustamise vormide areng

Et mõista rahalisele töötasule ülemineku vajadust, on vaja analüüsida kolhooside tulude jaotamise järkjärgulist muutumist ja sellest tulenevalt kolhoosnikute materiaalse stimuleerimise mooduste arengut.

Varasemale kolhoosikorra etapile oli iseloomustav, et töötasu maksti välja aasta lõpul, millal viidi läbi kolhoosi tulude lõplik jaotamine. Sealjuures läks kolhoosnikute töötasuks see osa tuludest, mis kolhoosil jäi aasta lõpul üle pärast kõigi kulude ja eraldamiste tegemist. Kolhoosi tulude jaotamise sellise korra juures kujunes töötasufond välja kui passiivne vahe kolhoosi tulude ja kulude vahel alles aasta lõpul. Samuti polnud töötasu maksmine ajaliselt seotud töö tegemisega. Tunduv vaheaeg töö tegemise ja töö eest lõpliku tasumise vahel nõrgestas aga kolhoosnikute materiaalselt huvi aktiivse töötamise vastu ühismajapidamises. Seda puudust süvendas veel asjaolu, et ka ühe tööühiku (või toodanguühiku) tasu suurus polnud aasta algul ja aasta kestel teadaolev suurus, vaid kujunes välja alles aasta lõpul. Kõik see vähendas kolhoosnikute usku ühismajapidamise plaanis ettenähtud tulude suuruse püsivusse ja mõjutas neid aasta jooksul otsima endile lisatuluallikaid, et katta jooksvaid vajadusi sularaha järele.

Nende oluliste puuduste parandamise eesmärgil asusid üksikud kolhoosid juba rida aastaid tagasi progressiivsema tulude jaotamise korra rakendamisele — kolhoosnikute regulaarsele avansseerimisele. Võib märkida, et meie vabariigis alustas kolhoosnikute regulaarset avansseerimist esimesena Rapla rajooni «Uue Elu» kolhoos. Selles kolhoosis hakati alates 1948. aastast kolhoosnikutele maksma iga kuu rahalist avanssi 5 rubla ulatuses iga väljatöötatud

normipäeva kohta. Pidev regulaarne kolhoosnikute avansseerimine oligi üheks selle kolhoosi eduka töö põhjuseks.

Üldistades seniseid eesrindlikke kogemusi ja pöörates erilist tähelepanu kolhoosnikute materiaalse huvi süvendamisele, soovitasid NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NLKP Keskkomitee 1953. aasta septembripleenumile järgnenud määrustes anda kolhoosnikutele avansina umbes 25% rahalistest tuludest, mis laekuvad loomade ja loomakasvatussaaduste realiseerimisest. Nimetatud rahalisest avansist soovitati anda kolhoosnikutele igas kvartalis kuni 15% kõigi normipäevade eest ja kuni 10% normipäevade eest, mis on välja töötatud loomakasvatuses ja söötade tootmisel möödunud kvartalis (6, lk. 40). Samuti soovitati anda kolhoosnikutele 25% rahast, mis laekub kartuli ja köögivilja realiseerimisest. Mainitud rahalist avanssi soovitati anda kolhoosnikutele iga kuu kuni 15% ulatuses kõigi normipäevade eest, mis on ühismajapidamises välja töötatud aasta algusest saadik, ja kuni 10% normipäevade eest, mis on välja töötatud köögivilja ja kartuli kasvatamisel (7, lk. 60).

Pärast neid määrusi levis kolhoosnikute rahaline avansseerimine suures ulatuses. See aitas kaasa kolhoosnikute tööalase aktiivsuse kasvule ja ühistootmise tugevnemisele.

Tähtsaks etapiks kolhoosnikute töö tasustamise vormide täiustamisel olid NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 1956. aasta märtsikuu määrused «Põllumajandusliku artelli põhikirjast ning kolhoosnikute initsiatiivi edasisest suurendamisest kolhoositootmise organiseerimisel ja artelli asjade juhtimisel» ja «Kolhoosnikute igakuisest avansseerimisest ja lisatöötasu maksmisest kolhoosides». Need määrused andsid kolhoosidele endile võimaluse välja töötada töö organiseerimise ja tasustamise vorme vastavalt konkreetsetele tingimustele. Samuti soovitati kolhoosnikutele avanssi maksta juba iga kuu ning avansiks kasutada vähemalt 25% kõigist rahalistest tuludest ja 50% summadest, mis on saadud avansina põllumajandussaaduste müügist riiklikele varumisorganisatsioonidele (8).

Nende soovitude rakendamise tulemusena muutus järevalt avansseerimise sagedus. ENSV TA Majanduse Instituudi poolt läbi viidud uurimised vabariigi 5 rajoonis näitasid, et kui 1954.—1955. aastal maksti kolhoosnikutele avanssi iga kuu ainult üksikutes kolhoosides, siis 1956. aas-

tal rakendas igakuist avansseerimist 31% ja 1957. aastal juba 47% vaadeldavate kolhooside üldarvust. Eriti järsult suurenes avansiks kasutatava raha hulk kolhoosides. Kui 1955. aastal maksti vabariigi kolhoosides avanssi 62,6 miljoni rubla ulatuses, siis juba 1956. aastaks tõusis see summa 109,1 miljoni rublani, 1957. aastal 153,9 miljoni rublani ja 1958. aastal 174,1 miljoni rublani.

Vabariigi kolhoosidest võib hulgaliselt näiteid tuua (Paide rajooni «Õiguse Võit»; Viljandi rajooni «Koit» jt.), kus algul igakvartalilise, hiljem igakuise avansseerimise rakendamisega on saavutatud otsustav murrang kolhoosnikute suhtumises ühistöösse ja sellega likvideeritud mahaäävus ning pandud alus tootmise hoogsaks arenguks.

Kuid siiski ei määra rahaline avansseerimine 25 protsendi ulatuses rahalisest tulust veel kindlaks avansi absoluutset suurust normipäeva kohta kvartali või isegi kuu lõpuks. Kolhoosnik on küll veendunud, et talle töö eest tasutakse, kuid ta ei tea veel ette, kui suur see tasu on, kuna rahaline tulu kuude lõikes kõigub üksikutes kolhoosides võrdlemisi suures ulatuses. Arvestades seda, on paljud kolhoosid viimastel aastatel otsinud täiendavaid võimalusi selleks, et juba varakult kindlaks määrata avansi suurus mitte üksnes ühe kvartali või kuu piirides, vaid iga kuu kohta kogu aasta jooksul. Selleks ei arvestata välja mitte üksnes kogu plaanilist töötasufondi järgmise aasta kohta, vaid tuuakse välja ka see osa töötasufondist, mida kolhoos on suuteline kolhoosnikutele avansina välja maksuma igal juhul. Sõltuvalt rahaliste tulude laekumisest ja ülemineva reservfondi suurusest on see osa kolhoosides erineva suurusega. Ühtedes kolhoosides ta moodustab 50%, teistes 70—80% ja kolmandates isegi 100% plaanilisest töötasufondist. Seoses sellega on viimastel aastatel püütud kolhoosides lähendada avansi suurust normipäeva kohta planeeritud rahalise osa suurusele. Kui varemastel aastatel moodustas rahaline avanss enamikus kolhoosides 40—50% planeeritud normipäevatasu rahalisest osast, siis viimastel aastatel on see avansiosa suuremas osas kolhoosides tunduvalt suurem. Toome vastavad andmed Paide rajooni kolhooside kohta.

Tabelist 2 selgub, et juba 1958. aastal oli rohkem kui pooltes rajooni kolhoosides avansi suurus üle 60% planeeritud normipäevatasu rahalisest osast. See näitab, et kolhoosides esineb tendents avansi osatähtsuse suurenda-

Rahalise avansi osatähtsus normipäevatasus Paide rajooni kolhoosides 1958. aastal

Rahaline avanss planeeritud normipäevatasu rahalisest osast (%-des)	Kolhooside arv	Osatähtsus %-des
Kuni 40	3	10,4
40—60	11	37,9
60—80	10	34,5
üle 80	5	17,2
K o k k u	29	100,0

misele, mis oma edasises arengus viib kindla rahalise töötasu kehtestamisele.

Milles siis seisneb rahalise avansseerimise tähtsus ja tema osa rahalisele tasule ülemineku ettevalmistamisel?

Kõigepealt tuleb rõhutada, et rahalise avansseerimise puhul ei toimu töö eest tasumine enam kui ühekordne akt aasta lõpul, vaid regulaarselt aasta läbi. Seega toimub kolhoosnikutele töötasu maksmine pidevalt, nagu riiklikes ettevõteteski, kus on rakendatud rahaline töötasu. See annab kolhoosidele kogemusi töötasu pidevuse kindlustamise osas, mis on aga väga tähtsaks eelduseks rahalise tasu rakendamisel. Teiselt poolt loob avansi regulaarne saamine kogu aasta jooksul kolhoosnikutes usu nende töö reaalsesse tasumisse ning seob neid sellega materiaalselt tugevamini ühistootmisega.

Teiseks toimub regulaarse avansseerimise puhul sügav kvalitatiivne muutus võrreldes senise tasustamissüsteemiga. Avansseerimiseks eraldatakse laekuvatest tuludest pidevalt teatud osa. Seega toimub juba pidevalt aasta jooksul osalise töötasufondi moodustamine. Töötasu ei kujune siin enam välja kui passiivne vahe kolhoosi tulude ja kulude vahel. Kuna rahalisele tasule üleminek pole mõeldav ilma pideva töötasufondi loomiseta, siis avansseerimine on pannud aluse töötasufondi mõistetele kolhoosides ja varustanud neid rikkalike kogemustega viimase moodustamisest jooksvalt aasta kestel. Pideva töötasufondi moodustamise vajadus omakorda avaldab suurt mõju kolhoosnikute töötasu taseme kujunemisele, sest see ergutab kolhoosi juhtivaid töötajaid ots-

tarbekohaselt ja ökonoomselt kulutama kolhoosi rahalisi tulusid, et kindlustada kolhoosnikutele avansi väljamaksmist regulaarselt aasta läbi ja ettenähtud suuruses.

Normipäevale baseeruva tasustamissüsteemi kõige arenenumaks vormiks võib lugeda garanteeritud normipäevatasu.

Garanteeritud normipäevatasu arenes välja regulaarsest avansseerimisest ja on viimase loogiliseks jätkuks. Tema olemus seisneb selles, et kolhoosnikule tagatakse juba varakult normipäeva kindel tasu, kusjuures iga kuu makstakse välja normipäevatasu rahaline osa mitte osaliselt (nagu avansi puhul), vaid täielikult tootmisplaanis ettenähtud suuruses. See ei ole enam avansseerimine, vaid juba töötasu, mille suurus on määratud plaanilise normipäevatasu rahalise osaga.

Garanteeritud normipäevatasu rakendas vabariigis rida kolhoose. Nii oli garanteeritud normipäevatasu Tapa rajooni «Ühisjõu» kolhoosis 1958. aastal 8 rubla raha ja 2 kg teravilja, kusjuures normipäevatasu rahaline osa nähti ette välja maksta iga kuu, teravili aga aasta lõpul. Garanteeritud normipäevatasu on rakendanud veel teised vabariigi kolhoosid, nagu Paide rajooni «Valgmaa», Rakvere rajooni «Valgus» jt. Nende kolhooside kogemused näitavad, et see töö tasustamise süsteem väldib regulaarse avansseerimise negatiivseid külgi. Avansseerimise tõsiseks puuduseks on asjaolu, et kolhoosnikutel pole veendumust avansi püsivuse ja oma töötasu lõpliku suuruse kohta. Mitmete kolhooside praktika on näidanud, et kui aasta lõpul kujunevad kolhoosi tulud väiksemaks, kui oli planeeritud, siis vähendatakse ka normipäevatasu. Seevastu on garanteeritud normipäevatasu puhul, kus iga kuu makstava töötasu suurus määratakse kindlaks aasta algul ning garanteeritakse kolhoosi tulude reaalse plaaniga ja vastavate kindlustusfondidega, kolhoosnik kindel, et ta saab oma töötasu kätte ettenähtud suuruses. Kuid need garanteeritud normipäevatasu positiivsed omadused näitavad, et normipäev hakkab oma endisi funktsioone üha enam ja enam kaotama, andes maad rahalisele tasule.

Nii kujunes see vorm lüliks, mis näitas, et normipäev hakkab oma osa kaotama ja et on saabunud aeg rahalise tasu rakendamiseks. Teatavasti arvestatakse garanteeritud normipäevatasu puhul kolhoosnikute tööd endiselt normipäevades, kusjuures kolhoosniku poolt väljatöötatud normi-

päevad märgitakse normipäevade arvestamise raamatusse. Brigadirid teatavad kolhoosi raamatupidamisse, kui palju iga kolhoosnik on välja töötanud normipäevi, ja arvestaja lihtsalt korrutab selle normipäevade hulga garanteeritud normipäevatasu rahalise hindega ja toob välja kolhoosniku rahalise kuu-töötasu. Sellisel juhul on ju normipäeval ainult arvestuslik osa, millela võiks vabalt läbi saada, kui kehtestada töönormi täitmise hinne mitte normipäevades, vaid rahas. Sel juhul võiks kolhoosnikute tööraamatutesse märkida tehtud töö hulga ja konkreetse rahalise tasu iga tehtud tööühiku eest.

Tuleb märkida, et kui ei oleks olnud garanteeritud normipäevatasu, ei oleks kolhoosnik saanud välja arvestada oma reaalselt töötasu isegi sel juhul, kui ta oleks teadnud oma väljatöötatud normipäevade arvu. Nii avas alles garanteeritud normipäevatasu tee sellele, et töötasu suurus oleks kolhoosnikutele varakult teada. Selle vastu tunneb ju loomulikult huvi iga töötaja ükskõik millises rahvamajanduse harus, kaasa arvatud ka kolhoosnik. Praktika näitab, et garanteeritud normipäevatasu juures kolhoosnikuid ei rahulda muidugi ainult väljatöötatud normipäevade arv, vaid nad taotleavad tingimata teada saada nende poolt väljateenitud rublade arvu — alles selle järgi tunnevad nad oma tegelikku töötasu. Järelikult, vaatamata normipäeva tähtsuse erakorralisele kasvule garanteeritud normipäevatasu puhul, muutub ta samal ajal liigseks vahelülis tükitöö normi ja selle garanteeritud rahalise hinde vahel. Nii näitas garanteeritud normipäevatasu rakendamine kolhoosnikutele, et ka kolhoositootmises on võimalik mitte ainult aasta lõpul, vaid pidevalt kogu aasta jooksul garanteerida töötasu ettenähtud suuruses nagu riiklikus sektoriski.

2. Varasemate töönormide ja -hinnete mittevastavus kolhooside praegusele tootmistasemele

Rahalisele töötasule üleminekut põhjustas suurel määral see asjaolu, et kolhoosnikute töö arvestamise ja tasustamise vabariigi kolhoosides kasutusel olnud alused normipäevades ei vastanud enam tänapäeva nõuetele. Nii arvestati paljudes kolhoosides normipäevi vanade näidisnor-

mide alusel. Kuid tuleb silmas pidada, et need näidismid nii taimekasvatuse- kui ka loomakasvatustööde kohta pärinevad ajast, kus kolhoosid ei olnud veel küllaldaselt arenenud. Tänapäeval, kus kolhoosid on majanduslikult ja organisatsiooniliselt tunduvalt tugevnenud, ei vasta nende näidismidide järgi toimuv töö arvestus ja tasustamine ning tulude jaotus kaugeltki enam kolhoositootmise nõuetele. See asjaolu oli üheks põhjuseks, miks nendele normidele ja hinnetele täienduseks kujunesid välja mitmesugused lisa- ja täiendavate tasude arvestamise moodused, mis olid äärmiselt varieeruvad ja keerukad. Seetõttu muutus kolhooside töötulemuste objektiivne võrdlemine väga raskeks.

Viimastel aastatel on suurenenud kolhooside initsiatiivtöönormide ja tööhinnete väljatöötamisel. Kolhoosid on kohandanud töönorme vastavalt oma tootmistingimustele. Paljud kolhoosid on läinud töönormide vähendamise teed, mõningail juhtudel aga ka tööhinnete suurendamise teed. Uurimised näitavad, et reas Räpina rajooni kolhoosides on viimastel aastatel vähendatud töönorme 20—40% võrra võrreldes 1953. aastaga ja tõstetud tööhindeid real töödel kuni 3 korda; Põlva rajooni ja Pärnu linna mõningates kolhoosides vähendati töönorme keskmiselt 10—30% võrra. Toome näiteks Pärnu linna Kirovi-nimelise kolhoosi. Selles kolhoosis vähendati töönorme 1957. ja 1958. aasta jooksul võrreldes 1953. aastaga järgmiselt: sõnniku väljaveol 20% võrra, äestamisel 60% võrra, kartuli muldamisel 30% võrra, heina ja vilja niitmisel hobumasinaga 30—35% võrra, kartuli noppimisel 30% võrra. Analoogilisi arve näeme ka väga paljude teiste tööde osas.

Samuti rakendab veel rida kolhoose mehaaniliselt 1954. aastast pärinevaid loomakasvatuse näidis-koormusnorme ja -tööhindeid, kohandamata neid uutele tingimustele. Ei võeta arvesse, et need normid ja hindid olid kohased aastatel, millal loomakasvatus oli veel nõrgal tasemel ja vajajas erilist materiaalselt forsseerimist. Käesoleval ajal, kus loomakasvatus vabariigi kolhoosides on jõudsasti arenenud, ei vasta antud normid ja hindid enam nõuetele. Selle tagajärjel esineb paljudes kolhoosides põhjendamata suuri erinevusi töötasude vahel taime- ja loomakasvatuses. Vastavad uurimised Tartu, Harju ja Räpina rajoonide reas erineva majandusliku tasemega kolhoosis näitavad, et paljudel juhtudel oli veise- ja seakasvatuses töötavatel kol-

hoosnikutel keskmine töötasu kuus üle 3 korra suurem kui taimekasvatuses töötavatel kolhoosnikutel. Selline olukord viib loomulikult kolhoosnikute materiaalse huvi nõrgenemisele taimekasvatuse tööde vastu, mis muutub takistuseks loomakasvatuse söödabaasi küllaldasele tugevnemisele.

Kõigi nimetatud asjaolude tõttu on toimunud vabariigi kolhoosides normipäeva mahu pidev eemaldumine tööpäeva mahust. Seda iseloomustavad ka Eesti NSV Statistika-valitsuse andmed, mis on toodud tabelis 3.

Tabel 3

Töölolekupäeva (kalendripäeva) ja normipäeva suhe
vabariigi kolhoosides

Aastad	Keskmiselt normipäevi ühe töölolekupäeva kohta	Protsentides
1952	1,40	100
1955	1,60	114
1958	1,74	124

Paljudes vabariigi kolhoosides on vahe tööloleku- ja normipäeva vahel veelgi suurem. Nii näiteks võrdus 1957. aastal Harju rajooni Mitšurini-nimelises ja Tapa rajooni «Esimese Mai» kolhoosis üks töölolekupäev 2,3 normipäevaga.

Selline suur tööloleku- ja normipäeva vahe on reas kolhoosides loonud olukorra, et vaatamata toodangu ja tulude suurenemisele, püsib normipäeva kohta langev tasu paigal või suureneb väga vähe. Ka ei anna see kolhoosnikule selget ülevaadet tema töötasu tegelikust suurusest ja vähendab normipäeva tähtsust tema silmis. Võtame sellise näite, kus ühes kolhoosis on normipäevatasu 8 rubla ja teises 10 rubla. Kummas siis neist kolhoosidest on õieti paremini silmas peetud kolhoosniku materiaalsel huvi? Näiliselt tundub, et teises, kus tasu on 10 rubla, kuid arvestades tööloleku- ja normipäeva suhet, võib olukord olla hoopis vastupidine. Kui esimeses kolhoosis vastab ühele töölolekupäevale 2 normipäeva, siis on seal tegeliku töölolekupäevatasu 16 rubla; kui teises kolhoosis tuleb aga töölolekupäeva kohta 1,5 normipäeva, siis on päevatasu selles kolhoosis 15 rubla, seega väiksem kui esimeses. Illustreerime seda konkreetsete näidetega (tabel 4).

Töötasu normipäeva ja töölolekupäeva kohta mõnedes
vabariigi kolhoosides 1958. aastal

Kolhoos	Normipäeva- tasu raha- line hinne (rbl.)	Tööloleku- päeva ja normipäeva suhe	Tööloleku- päeva raha- line hinne (rbl.)
Tapa raj. Lenini-nimeline	9,01	1,25	12,63
Tapa raj. «Valgus»	9,43	2,09	19,71
Tartu raj. «Vara»	10,69	1,40	14,97
Tartu raj. «Ranna»	9,27	2,30	21,32

Toodud andmetest näeme, et käesoleval ajal ei näita normipäev enam küllaldaselt kolhoosnikute reaaltasu ja ei võimalda kolhoose ka selles suhtes omavahel võrrelda.

Arvestades, et senised töönormid ja tööhinded normipäevades 1) ei näita enam kolhoosnikute tegelikku töötasu, takistades sellega materiaalse huvitatuse printsiibi õiget rakendamist ja 2) et nad on viinud disproportsiooni tekkimisele üksikute tootmisharude töötasude vahel, on kolhoosid sunnitud otsima uut töö tasustamise alust, mis neid puudusi väldiks. Selleks uueks aluseks osutubki rahaline tasu.

Järgnevalt analüüsiksimegi lähemalt, milliste vastuoludeni viis normipäeval baseeruv tasustamine ühes esimesena rahalist tasu rakendanud kolhoosis, nimelt Tapa rajooni «Kalevipoja» kolhoosis.

Nimetatud kolhoos oli veel mõned aastad tagasi rajoonis üks mahajäänumaid, kuid kolhoosi esimehe H. Faelmanni juhtimisel saavutas kolhoos viimastel aastatel tõsiseid edusamme. Milliseks kujunes kolhoosi majanduslik seisund enne rahalise tasu kasutuselevõttu, seda iseloomustab tabel 5.

Toodud andmed näitavad, et kolhoos saavutas eriti häid tulemusi loomakasvatuse arendamisel. Piimatoodangu poolest lehma kohta oli kolhoos üks paremaid vabariigis. Samal ajal torkab aga silma asjaolu, et vaatamata võrdlemisi headele toodangunäitajatele, kujunes kolhoosnikute normipäevatasu võrdlemisi keskpäraseks. Nii oli normipäevatasu (ilma lisatasudeta) ümberarvestatult rahasse

Tähtsamad majanduslikud näitajad Tapa rajooni
«Kalevipoja» kolhoosis

	1956. a.	1957. a.	(1957. a. võrreldes 1956. aastaga %des)
1	2	3	4
Teraviljasaak hektarilt (ts)	11,8	10,0	84,7
Kartulisaak " (ts)	117,0	130,0	111,0
Põldheinasaak " (ts)	10,7	21,7	202,8
Piimatoodang:			
a) 100 hektari põllumajandusliku maa kohta (ts)	279,4	430,7	154,1
b) keskmiselt lehma kohta (l)	2847	4258	149,6
Sealihatoodang 100 hektari põllumaa kohta (ts)	22,0	46,8	212,6
Rahaline tulu 100 hektari põllumajandusliku maa kohta (tuh. rbl.)	75,2	94,5	125,6
Normipäevatasu (koos lisatasudega, ümberarvestatult rahasse rbl.)	9,38	11,0	117,2
sealhulgas normipäevatasu rahaline osa (rbl.)	3,54	5,0	141,2

8,12 rubla ja normipäeva rahaline osa, nagu tabelis märgitud, 5 rubla.

Normipäeva sellist taset tingis osaliselt lisatasude rakendamise (lisatasu moodustas keskmiselt 26% kolhoosnikute kogutastust), kuid peamiselt on siin tegemist teiste põhjustega.

Omahinna ja tootmiskulude arvestus kolhoosis näitas, et loomakasvatuse kõrge produktiivsuse juures olid loomakasvatussaaduste tootmise kulud võrdlemisi suured (välja arvatud lambakasvatus; vt. tabelit 6).

Väärrib erilist tähelepanu piima omahind. Kui arvestada kolhoosi kõrget piima tootmise taset (vt. tabelist 5), peaks piima omahind olema tunduvalt madalam. Samuti oli raskesti usutav, et normipäevatasu juures 8,12 rubla andis veisefarm puhastulu (kasumit) kõigest 3406 rubla. See näitas, et senistes arvestuse alustes oli ilmselt midagi korrast ära.

Analüüsid kolhoosi taimekasvatussaaduste tootmise kulusid, selgus, et need polnud nii suured, et oleksid põh-

Tähtsamate loomakasvatussaaduste omahind Tapa rajooni
«Kalevipoja» kolhoosis

	Ühe kg omahind (rbl.)	
	tegeliku normipäevatasu alusel (8,12 rbl.)	ühtse normipäevatasu alusel (10 rbl.)
Piim	1,22	1,35
Veiseliha	5,14	5,59
Sealiha	8,60	9,19
Munad (tk.)	0,63	0,74
Linnuliha	12,30	14,38
Lambaliha	3,52	3,93
Vill	25,94	28,96

justanud loomakasvatussaaduste kõrge omahinna. Nii oli kilogrammi omahind (tegeliku normipäevatasu puhul 8,12 rubla): teraviljal 0,74, kartulil 0,36 ja põldheinal 0,25 rubla. Samuti näitas analüüs, et vaatamata sellele, et kolhoos kasutas märkimisväärses kogustes ostusöötaid (praak, õlikoogid jm.), moodustasid ostusöödad ainult 15% kõigist veisefarmi tootmiskuludest. Samuti moodustasid üldse kõik rahalised (välja arvatud töötasu) ja amortisatsioonikulud (koos ostusööda kuluga) veisefarmi kogukuludest ka ainult 29%.

Analüüsides aga kulutusi töötasudeks veisefarmis, selgus, et need ületavad 1,4-kordselt kõiki kulutusi, mis tehti nii söötade tootmiseks kui ka söötade ostuks. Töötasu osatähtsus moodustas kogu veisefarmi tootmiskuludest üle 42%. Ühe kilogrammi piima kohta (ka saadud vasikad on ümber arvestatud piimaks) moodustas töötasu ligi 60 kopikat.

Antud analüüsist selgub, et kolhoosi edasisel majandamisel tekkis teatud vastuolu: ühelt poolt ei olnud normipäevatasu (8,12 rbl.) kuigi suur, kolhoosnikud leidsid, et antud majandi tootmistaseme juures peaks see olema vähemalt kaks korda suurem, teiselt poolt oleks aga normipäevatasu suurendamine veelgi suurendanud kolhoositodangu, eeskätt piimakarja saaduste omahinda, mis juba niigi oli võrdlemisi kõrge.

Kogu küsimus seisneski töö tasustamise alustes — töönormides ja tööhinnetes, normipäevades. Tööhinded olid kolhoosis niivõrd kõrged, et see viis normipäeva «vesistamisele», mis põhjustaski normipäevatasu näiliselt tagasihoidliku taseme. Nii arvestati keskmiselt aastas ühe tööloakupäeva kohta normipäevi: taimekasvatuses 2,1, veisefarmis 3,4, seafarmis 3,3, hobuste hooldamisel 2,0. Kui aga vaadata kolhoosnikute tegelikku töötasu, siis selgub, et lüpsjad-karjatalitajad teenisid aastas keskmiselt 42,3 rubla päevas ja taimekasvatuses töötavad töövõimelised kolhoosnikud 26,7 rubla päevas.

Antud normipäevatasu sisaldas veisefarmi töötajate töötasu puhul suurel määral kolhoosi puhastulu (kasumit). Nii oleks sovhoositöötajate töötasu aluseks võttes olnud piima omahind antud kolhoosis ainult 0,93 rubla kilogramm tegeliku 1,35 rubla asemel. Samuti ei oleks sellisel juhul veisefarm andnud kasumit mitte 3406, vaid üle 130 tuhande rubla.

Teostatud analüüs näitas, et siin oli vaja lahendada kaks rasket ülesannet: 1) kooskõlastada töötasu taime- ja loomakasvatuses, 2) luua kindel töö tasustamise alus, mis näitaks kolhoosnikutele õiges valguses nende töötasu tegelikku suurust ja stimuleeriks neid tööviljakuse edasisele tõstmisele.

Disproportsiooni taime- ja loomakasvatuse töötasude vahel oleks võinud ju lahendada sellega, et oleks tõstetud tööhindeid taimekasvatustöödel. Kuid see oleks viinud normipäeva «vesistamise» süvendamisele. Kaaluti ka võimalust vähendada tööhindeid loomakasvatuses, kuid siin oleks hinnete otsene vähendamine tinginud rahulolematust ja loomakasvatajate materiaalse huvi vähendamist. Et normipäev näitaks õiges valguses kolhoosnikute töötasu suurust, selleks oleks tulnud kõiki tööhindeid vähendada. Selline vähendamine polnud aga arusaadav paljudele kolhoosnikutele.

Kaaludes kõigiti seda probleemi, otsustati, et senise «mõradega» tasustamissüsteemi «paikamine» ei anna häid tulemusi, vaid tuleb luua täiesti uus tasustamissüsteem, kus töötasu tegelik suurus pole enam varjatud. Seda võimaldaski kõige paremini normipäevast loobumine ja rahalise tasu rakendamine. Rahalise töötasu rakendamise käigus kooskõlastati ka taime- ja loomakasvatajate töötasu. Alates 1958. aastast ongi kolhoosis kasutusel rahaline tasu.

Analoogiline olukord tekkis paljudes vabariigi kolhoosides ja see asjaolu oligi üheks tähtsamaks tõukejõuks rahalise tasu rakendamisel vabariigis.

3. Kolhooside organisatsiooniline ja majanduslik tugevnemine

Rahalise töötasu tekkimist ja tema praegust laiaulatuslikku levikut võimaldas väga suures osas kolhooside organisatsiooniline ja majanduslik tugevnemine. Analüüsides vabariigi kolhoositootmise tugevnemist, selgubki, et uus töö tasustamise vorm sai tekkida ja areneda üksnes teatud tootmistaseme ja finantsilise seisundi tingimustes.

Teatavasti on kolhoosikord oma olemasolu kestel läbi teinud pika arengutee. Algperioodil kujutas enamik kolhoose endast väikesi majanduslikult nõrku majandeid. Väikeste kolhooside kogemused tõestasid, et neis ei olnud võimalik kasutada täiel määral ajakohast tehnikat, mis lõpptulemusena ei taganud ühistootmise arengut ega kolhoosnike materiaalse heaolu kasvu. Nii näiteks oli Eesti NSV-s 1949. aastal 2858 kolhoosi, keskmiselt kolhoosi kohta tuli 578 ha maad, sellest 240 ha põllumaad. Aastail 1950—1951 läbiviidud kolhooside ühendamine kujunes tähtsaks sündmuseks kolhoosikorra arengus, kuid see ei taganud veel põhjalikku murrangut kolhoositootmises. Alles NLKP Keskkomitee ajaloolise septembripleenumi poolt väljatöötatud põllumajanduse järsu tõusu programmi elluviimine tähistas kolhoosikorra arengu uut etappi ning üksnes selle etapi tingimustes osutus võimalikuks ja vajalikuks üleminek rahalisele töötasule.

Seda uut etappi iseloomustavad järgmised jooned. Esiteks on kolhoosid enamikus muutunud suurteks majanduslikult tugevateks majanditeks. Teiseks on tänapäeva kolhoosid tehniliselt palju paremini varustatud, kui nad olid varem. Nii sai vabariigi põllumajandus aastail 1954—1958 ligi 5000 traktorit, 1208 teraviljakombaini, üle 4800 veoauto ja palju muud tehnikat. Traktorite müümine kolhoosidele ja traktorijaamade reorganiseerimine remondi- ja tehnikajaamadeks võimaldas tunduvalt paremini kasutada ka olemasolevat tehnikat. Kolmandaks on kolhoosides nüüd arvukas kvalifitseeritud kaader, kes on võimeline oskuslikult rakendada tänapäeva tehnikat ja teaduse saavutusi. Kui viis aastat tagasi töötas vabariigi põllumajanduses

üksnes 1800 kõrgema ja keskharidusega spetsialisti, siis 1958. aastal oli neid juba 3500. Tuleb ka märkida, et praegu õpib Eesti kõrgemates ja keskastme põllumajanduslikes õppeasutustes rohkem kui 7000 inimest. Viimastel aastatel suunati kolhoosiesimeesteks 559 põllumajanduse spetsialisti ning põllumajandusalaste kogemustega partei- ja nõukogude töötajat. Neljandaks on tunduvalt suurenenud kolhooside rahalised tulud ja kolhoosnikute aineeline heaolu. Võrreldes 1953. aastaga kasvasid meie kolhooside rahalised tulud 1958. aastaks 3,1-kordseks. Kujukalt iseloomustab kolhooside rahalistes tuludes toimunud suuri muutusi tabel 7.

Tabel 7

Vabariigi kolhooside rühmitamine rahaliste tulude alusel

Rahaline tulu kolhoosi kohta (rbl.)	1953. a.		1958. a.	
	Kolhooside arv	Osatähtsus %-des	Kolhooside arv	Osatähtsus %-des
Kuni 100 tuhat	35	3,8	12	1,5
100—300 „	408	44,7	48	6,0
300—500 „	273	29,9	80	10,0
0,5—1 miljon	172	18,8	369	45,9
1—2 miljonit	25	2,7	262	32,6
üle 2 miljoni	1	0,1	32	4,0
Kokku	914	100	803	100

Tabelist näeme, et kui 1953. aastal oli põhilisel osal kolhoosidel rahaline tulu alla poole miljoni rubla, siis 1958. aastal oli ülekaal neil kolhoosidel, kus rahaline tulu oli suurem kui pool miljonit rubla, kuna ligi 40% kolhoosidest ületas rahaline tulu miljoni.

Uhistootmise kasvu baasil ja kolhoosnikute materiaalsele huvitatusele suurema tähelepanu osutamise tulemusena toimus kiire kolhoosnikute elutaseme tõus. Toome näitena normipäevatasu rahalise osa kasvu viimasel viiel aastal. 1953. aastal oli see 1,50 rubla, 1954. aastal 2,52 rubla, 1955. aastal 2,37 rubla, 1956. aastal 3,90 rubla, 1957. aastal 4,80 rubla, 1958. aastal 5,79 rubla. Ulatuslikult suurenes ka kolhoosnikute kogu normipäevatasu, ümberarvestatult rahasse. Kui 1953. aastal oli normipäeva vää-

tus rahas üksnes 3,70 rubla, siis 1957. aastal oli see 8,33 ja 1958. aastal 9,50 rubla. Huvitavat pilti pakub kolhooside rühmitamine normipäevatasu suuruse järgi.

Tabel 8

Vabariigi kolhooside rühmitamine normipäevatasu suuruse alusel

Normipäeva rahaline hinne (rbl.)	1954. a.		1958. a.	
	Kolhooside arv	Osatähtsus %-des	Kolhooside arv	Osatähtsus %-des
Kuni 2	97	10,6	1	0,1
2—4	373	40,9	9	1,4
4—7	332	36,4	166	20,8
7—10	91	10,0	376	46,9
10—15	18	2,0	232	29,0
üle 15	1	0,1	17	2,1
Kokku	912	100	801	100

Tabelist 8 selgub, et kui 1954. aastal oli üksnes 2 protsendis kolhoosidest normipäevatasu ümberarvestatult rahasse üle 10 rubla, siis 1958. aastal oli selliseid kolhoose juba ligi üks kolmandik. Ka väga väikese normipäevatasuga kolhooside arv vähenes tunduvalt.

Seega näeme, et kolhoosikorra arengu uue etapi tingimustes on kolhoosid majanduslikult kiiresti tugevnenud, mis loob soodsad eeldused rahalisele töötasule üleminekuks.

4. Kaubalis-rahaliste suhete areng

Seoses kolhooside majandusliku taseme tõusuga, traktori müümisega kolhooside omandiks, naturaaltasu kaotamisega, varumissüsteemi reorganiseerimisega ja ühtsete kokkuostuhindade kehtestamisega on tunduvalt laienenud kaubalis-rahaliste suhete sfäär riigi ja kolhooside vahelistes suhetes. Kaubalis-rahaliste suhete edasine areng ja seoses sellega väärtusseaduse osatähtsuse kasv nõuab ka raha tähtsuse suurenemist kolhoosisiseses majanduselus ja seda eriti töö tasustamise osas.

Teatavasti on kolhoosid kõrge kaubalisusega sotsialistlikud ettevõtted. Kaubatootmine on kolhooside üheks täht-

samaks ülesandeks, mis vastab nii nende kui ka kogu ühiskonna huvidele. Kolhoositootmise kaubalisest iseloomust järgneb ka väärtusseaduse objektiivne kehtivus kolhoosides ja rahalise väärtusvormi vajadus nii kolhooside tootmisprotsessis kui ka saaduste jaotamisel. Siinjuures tuleb märkida, et väärtusseaduse kehtivust kolhoosides ei tule samastada tema stiihilise toimega, sest sotsialistlikud tootmissuhted võimaldavad tema teadlikku kasutamist kolhoositootmise edasise arengu huvides.

Milles siis seisneb väärtusseaduse kehtivusest tuleneva rahalise väärtusvormi vajalikkus kolhoositootmises?

Nagu teame, on kolhoositootmises olnud senini suureks raskuseks kõigi tootmiskulude arvestamine rahalises vormis ja seetõttu ka isemajandamise juurutamine. See on tingitud peamiselt kolhooside majandamise praktikast, kus alahinnati raha osa ja tema funktsioone kolhoositootmise organiseerimisel. Seoses sellega ei tas rida majandusteadlasi kolhooside toodangu selle osa kaubalist iseloomu, mis kasutatakse kolhoosi sisemisteks tootmisvajadusteks ja jaotatakse normipäevadele. Tegelikult aga areneb kolhoositootmine kui kaubatootmine ja allub seega ka väärtusseaduse toimele. Ja ainult tänu sellele, et kogu kolhoosi toodangu väärtust saame väljendada rahalises vormis, on võimalik ka kolhoosi sisemisteks vajadusteks kasutatud saaduste väärtust üle kanda taastoodetud saaduste väärtusse.

Asjaolu, et varematal aastatel osa naturaalseid kulusid ei arvestatud rahas ja et osa kolhooside toodangust võrandati naturaalses vormis, näitab ainult majanduslike suhete mittetäiuslikkust. See viis mittevastavuse tekkimisele saaduste tootmise kaubalise iseloomu ja nende mittekaubalises vormis kasutamise vahel. Naturaalsed suhted raskendavad toodangu omahinna planeerimist ja arvestamist ning isemajandamise juurutamist kolhoosides.

Arvestades eespool öeldut, ei saa kaubatootmise tingimustes olla mingit teist üldist tootmiskulude väljendusvormi peale rahalise. See on täielikult maksev ka kolhooside kohta. Rahaline väärtusvorm on kolhoosides niisama vajalik kui teistes sotsialistlikes ettevõtetes. Tänapäeva suurmajandeid — kolhoose — pole võimalik õigesti majandada, kasutamata

selliseid majanduslikke kategooriaid nagu isemajandamine, omahind, rentaablus, hind ja rahaline tasu. Nende majanduslike kategooriate kiiremaks sisseviimiseks kolhoositootmisse ongi vaja asendada naturaalsed majandamise vormid rahaliste vormidega. Esmajärjekorras on see maksev töötasu kohta.

Seoses kaubalis-rahaliste suhete edasise laiendamisega ja väärtusseaduse osatähtsuse kasvuga võib tekkida küsimus, kas see ei too kaasa stiihilisust põllumajanduse arendamisse? Sellised kartused on asjatud.

Teatavasti juhitakse sotsialistlikku majandust plaanide alusel, vastavalt rahvamajanduse plaanipärase, proportsionaalse arenemise objektiivsele majandusseadusele. Seepärast ei saa meil tekkida niisugust olukorda, et teatud saaduste osas esineks ületootmist, mille tõttu neid tuleks turustada ülilodavalt, kolhoosidele kahjulikult. Samuti ei saa esineda olukorda, et puudujääk teatud saaduste osas võimaldaks üksikuil majandail rikastuda. Vastavalt rahvamajanduse vajadustele reguleerib riik kõigil vajalikel juhtudel üksikute saaduseliikide tootmist, reguleerides hindu selliselt, et kolhoosid saaksid katta oma tootmiskulud ja et neile jääks piisavalt akumulatsiooni laiendatud taastootmiseks.

Võib tekkida ka küsimus, kas meie maa areng kommunismi pole vastuolus kaubalis-rahaliste suhete arenemisega. Selle kohta võib märkida, et kaubalis-rahaliste suhete areng soodustab kolhooside õiget majandamist, mis võimaldab toota rohkem ja odavamalt põllumajandussaadusi. Põllumajandussaaduste külluse loomine omakorda on aga tähtis kommunismi ehitamise tingimus. Oma ettekandes NLKP Keskkomitee detsembripäeval (1958) märkis N. S. Hruštšov: «Partei annab ülesande luua põllumajandussaaduste küllus, mis on üheks tähtsamaks kommunismile ülemineku tingimuseks. Seda ülesannet aga saab lahendada ainult siis, kui õigesti rakendada kolhooside materiaalse huvitatuse printsiipi põllumajandussaaduste tootmise suurendamisel, seda saab lahendada niisuguste riigi- ja kolhooside vaheliste majanduslike suhete alusel, mis stimuleerivad tööviljakuse tõusu ja põllumajandussaaduste tootmise kasvu.» (5, lk. 79.)

Seega näeme, et kaubalis-rahaliste suhete sfääri laiendamine riigi ja kolhooside vahel pole vastuolus sotsialistliku põllumajanduse arenguga ja on kolhoosikorra uue etapi

seaduspäraseks nähtuseks. Kaubalis-rahaliste suhete areng omakorda suurendab aga rahalise väärtusvormi osatähtsust kolhooside majanduslikus tegevuses, mistõttu uue etapi tingimustes osutub vajalikuks ka kolhoosnikute töö hulka ja kvaliteeti mõõta rahalises vormis.

Kokku võttes võime öelda, et kolhooside organisatsiooniline ja majanduslik tugevnemine, raha osatähtsuse kasv kolhoosisiseses majanduselus ja töö tasustamise vormide areng loiid objektiivsed tingimused üleminekuks rahalisele töötasule kolhoositootmises.

III. RAHALINE TÖÖTASU KUI TÄHTIS ABINÕU KOLHOOSNIKUTE MATERIAALSE HUVI EDASISEL TÖSTMISEL

Rahalise tasu tekkimine ja tema edasine levik sai võimalikuks tingimustes, kus kolhoosidele oli antud laialdane initsiatiiv nende siseellu puutuvate küsimuste lahendamisel, sealhulgas ka kolhoosnikute töö tasustamise korraldamisel.

Võib märkida, et rahalist töötasu maksti mõnedes vabariigi kolhoosides osaliselt juba 1956. aastal. Nimelt hinnati kolhoosnikute tööd rahas mõningatel töödel ja mõnedes tootmisharudes. Nii rakendati rahalist töötasu Viljandi rajooni «Koidu» kolhoosis paljudel taimekasvatuse töödel ja abiettevõtetes. Järgmisel aastal rakendati Abja rajooni «Sädeme» kolhoosis rahalist töötasu juba kõigil töödel. Kehtiva aruandluse korra tõttu arvestati siin veel 1957. aastal ka normipäevi. 1958. aastal asus uue tasustamisvormi teele veel kaks Tapa rajooni kolhoosi — «Kalevi-poeg» ja «Punalipp». Mõjutatuna nende kolhooside ja osalt ka vennasvabariikide kolhooside edukast tööst töö tasustamise uue süsteemi tingimustes, hakkas rahaline töötasu 1959. aastal levima juba paljudes kolhoosides. Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi andmeil oli 1959. aasta kevadkülviperioodiks rahalisele tasule üle läinud 104 vabariigi kolhoosi. Nii oli peaaegu igas rajoonis kolhoose, kes rakendasid uut töö tasustamise vormi. Eriti hulgaliselt rakendasid rahalist töötasu Tapa, Paide ja Keila rajooni kolhoosid. Nii läks 1959. aastal uuele töötasuvormile üle Tapa rajoonis 12 kolhoosi, s. o. 50%, Paide rajoonis 14 kolhoosi, s. o. 36%, Keila rajoonis 10 kolhoosi, s. o. 44% ja Pärnu linna rajoonis 12 kolhoosi, s. o. 31% kolhooside üldarvust. Rahalisele tasule üleminevate kolhooside arv suureneb pidevalt, sest senised kogemused näitavad, et see

kolhoosnikute töö tasustamise moodus võimaldab kolhoosides kõige paremini ellu viia materiaalse huvitatuse printsiipi.

Uue töö tasustamise mooduse puhul arvestatakse töötasu mitte enam normipäeva abil, vaid otseselt rahas. Samuti toimub töötasu väljamaksmine kolhoosnikutele pidevalt aasta ringi.

Rahalise töötasu eelised võrreldes töö tasustamisega normipäevade alusel on põhiliselt järgmised.

Kõigepealt on kolhoosniku töötasu temale senisest vastuvõetavamaks vormis. Et teatud töö tegemise või toodangu saamise eest on ette nähtud kindel rahaline summa, mitte aga teatud hulk normipäevi, mille väärtus selgub lõplikult alles aasta lõpul, on kolhoosnikul selgem ettekujutus oma töötasu suurusest. See võimaldab kolhoosnikul planeerida oma sissetulekuid ja väljaminekuid pikema aja peale. Kolhoosnikul tugevneb koos sellega materiaalse kindlustatuse tunne, mis omakorda suurendab kolhoosnikute tööaktiivsust ja stimuleerib neid edasisele tööviljakuse tõstmisele ühistöös.

Veelgi suurem tähtsus on rahalisel tasul kolhoosides omahinna arvestamise ja isemajandamise juurutamisel. Kuna normipäevatasu sisaldab endas sageli peale ühiskondlikult vajaliku töötasu ka osa kolhoosi puhastulu, siis on kolhoositoodangu omahinna arvestamisel tähtsaima kuluelemendi — töötasu — väljatoomine normipäevadest raskendatud. Seevastu aga omandab rahaline töötasu oma kindla määritelu, mis lihtsustab tunduvalt omahinna arvestamist.

Peale selle soodustab rahalise tasu rakendamine kindla töötasu väljakujunemist kolhoosides. Kui varematel aastatel kolhoosnikute töötasu kujunes välja aasta lõpul pärast kõigi kulude ja eraldamiste tegemist ja sageli ei pööratud viimase suurusele küllaldast tähelepanu, siis rahaline töötasu, mille suurus on ette kindlaks määratud, sunnib kolhoosi juhatust kolhoosi juba selliselt majandama, et kindlustada töötasu väljamaksmine ettenähtud tasemel. Samuti saab sellega selgemaks, et tootmisprotsessi normaalseks kulgemiseks vajalike kulude seas pole töötasu sugugi väiksema tähtsusega kui teised tootmiskulud. Varematel aastatel esines sageli olukordi, et kolhoosis tehti vajalikus ulatuses kulutusi väetiste, mitmesuguste materjalide, väikeinventari ja ostujõusööda muretsemiseks, kuid selle kõrval jäeti tähtsa kuluelemendi — töötasu — osa nii väikeseks,

et see ei taganud kolhoosnikute materiaalsel huvi tootmise arendamise vastu ja lõpptulemusena ei võimaldanud ühistootmise arenemist.

Rahalise tasu rakendamine võimaldab teatud määral ka süvendada kokkuhoiurežiimi kolhoosides. Teatavasti esineb mitmetes kolhoosides sageli normipäevade raiskamist. Tih-tipeale kirjutavad brigadirid normipäevi kolhoosnikutele juurde kergekäeliselt, arvestamata seda, et iga normipäev on väärt mitmeid rublasid, sageli isegi kümneid rublasid. Samuti ei ole paljudes kolhoosides vajalikku kontrolli normipäevade kulutamise kohta, samal ajal kui rahalisi kulusi fikseeritakse võrdlemisi täpselt ja nende kontroll on kaunis üksikasjalik. Rahalise tasu puhul, kus iga töökulu on väljendatud rublades, näitab reljeefselt igasuguse eba-ökoonoomilise kulutuse täit suurust, stimuleerides sellega kolhoosi juhtivaid töötajaid kokkuhoidlikumalt kasutama kolhoosi vahendeid.

Lõpuks tuleb rõhutada, et rahaline tasu võimaldab paremini korraldada majandisest arvestust ja vähendada arvestustööd nii kolhoosides tervikuna kui ka brigaadides, farmides, abiettevõtetes ja mujal.

Tekib küsimus, kas uus, progressiivne töö tasustamise vorm tekkis juhuslikult ja kas seda ei oleks võinud rakendada juba palju varem? Peab vastama, et rahalise töötasu vormi tekkimine ja tema kiire levik on kolhoosikorra arengu seaduspäraseks tulemuseks. Rahalise töötasu vorm on omane kolhoosikorra uuele, kõrgemale etapile.

IV. RAHALISE TÖÖTASU RAKENDAMISE PRAKTILISED KÜSIMUSED

1. Millise majandusliku tasemega kolhoosidel on võimalik üle minna uuele töö tasustamise vormile

Vabariigis rakendasid 1958. aastal uut töö tasustamise vormi peaaesjalikult need kolhoosid, kelle ühismajapidamine eelnevalt oli tugevnenud, kolhoositoodangu kaubali-

Tabel 9

Tähtsamad ökonoomilised näitajad esimesena rahalist tasu rakendanud kolhooside kohta

Näitajad	Tapa rajooni «Kalevipoja» kolhoos			Abja rajooni kolhoos «Säde»			Tapa rajooni «Punalipu» kolhoos		
	1955	1956	1957	1955	1956	1957	1955	1956	1957
Piimatoodang 100 hektari põllumajand. maa kohta (ts) . .	90,5	279,4	430,4	231,2	283,7	331,0	147,2	196,9	309,2
Piimatoodang aasta-lehma kohta (l)	1342	2847	4258	2025	2581	3019	1320	2127	3416
Sealihatoodang 100 hektari põllumaa kohta (ts) . .	7,0	22,0	48,12	22,7	23,8	51,7	8,5	8,9	20,8
Rahaline tulu 100 hektari põllumajandusliku maa kohta (tuh. rbl.)	19,9	75,2	96,6	62,5	99,2	99,5	36,5	43,2	61,3

sus tõusnud, kõigi tootmisharude tulukus kasvanud ja töö-
tasu suurenenud. Seda kinnitavad andmed esimese-
tena rahalist tasu rakendanud kolhooside kohta (tabel 9).

See asjaolu, et esimesena läksid rahalisele tasule nii meie
vabariigi kui ka vennasvabariikides üle majanduslikult
tugevamad kolhoosid, põhjustas paljudel juhtudel arvamise,
et rahalise tasu rakendamine osutub võimalikuks põhiliselt
majanduslikult tugevamate kolhoosides ja mõnel määral
ka majanduslikult keskpärastes kolhoosides, kuna majandus-
likult nõrgemad kolhoosid peaksid üldreeglina sellest
hoiduma. Möödunud aastal, kui uue töö tasustamise vormi
osas puudusid veel kogemused, võis sellist seisukohta
pidada teatud määral põhjendatuks, kuid tänapäeval tuleks
seda kontseptsiooni revideerida.

Selle küsimuse selgitamiseks analüüsime, millise majandus-
liku tasemega kolhoosid rakendasid rahalist tasu 1959.
aastal. Kuna nimetatud aastal on rahalist tasu rakendatud
rohkem kui 100-s vabariigi kolhoosis, siis nende andmete
analüüs võimaldab teha juba teatud üldistusi antud probleemi
kohta.

Kolhoosi majandusliku taseme üle otsustamiseks ei piisa
loomulikult ühest näitajast, vaid seda tuleb teha rea tähtsamate
näitajate alusel.

Kõigepealt analüüsime, missugune oli vabariigi põlluma-
janduse tähtsamate kaubaliste saaduste — piima ja sealihha
tootmise tase rahalisele tasule üleläänud kolhoosides. Selleks
rühmitame rahalist tasu rakendanud kolhoose piima-
ja sealihatoodangu alusel pindalaühiku kohta.

Tabel 10

**Piimatoodang 100 hektari põllumajandusliku maa kohta ja sealihha-
toodang 100 hektari põllumaa kohta 1959. aastal rahalist tasu
rakendanud vabariigi kolhoosides 1958. aastal**

Piimatoodang 100 ha põlluma- jand. maa kohta (ts)	Kolhooside arv	Osatähtsus kolhooside üldarvust (% -des)	Sealihhatoo- dang 100 ha põllumaa kohta (ts)	Kolhooside arv	Osatähtsus kolhooside üldarvust (% -des)
Kuni 150 ts	13	12,5	Kuni 20	8	7,7
150,1—200 „	36	34,6	20,1—40	53	51,0
200,1—300 „	36	34,6	40,1—60	34	32,7
300,1—400 „	15	14,5	60,1—100	7	6,7
üle 400 „	4	3,8	üle 100	2	1,9
Kokku	104	100,0	Kokku	104	100,0

Tabelis 10 toodud andmeist nähtub, et enamasti on rahalisele tasule üle läinud need kolhoosid, kus piimatoodang ja sealihatoodang pindalaühiku kohta olid keskpärasel tasemel. Samuti näeme, et käunis suur osa (ligemale 20%) on selliseid kolhoose, kus piimatoodangu tase oli üle 300 tsentneri 100 hektari põllumajandusliku maa kohta. Samal ajal aga rakendasid rahalist tasu ka mitmed kolhoosid, kus piima- ja sealihatoodangu tase oli veel vägagi tagasihoidlik.

Seega selgub, et rahalist tasu rakendasid 1959. aastal kolhoosid, kus põhiliste tootmisharude arengutase võrdlemisi suuresti erines.

Huvipakkuv on ka rahalisele tasule üleläänud kolhooside rahaliste tulude tase. Teatavasti on rahaline tulu 100 hektari kohta üks sünteetilisi näitajaid, mis iseloomustab majandi tootmise intensiivsust.

Tabel 11

Rahaline tulu 100 hektari põllumajandusliku maa kohta 1959. aastal rahalist tasu rakendanud vabariigi kolhoosides 1958. aastal

Rahaline tulu 100 hektari põllumajandusliku maa kohta (tuh. rbl.)	Kolhooside arv	Osatähtsus kolhooside üldarvust (%-des)
Kuni 30	8	7,7
30,1—50	33	31,7
50,1—70	29	27,9
70,1—100	23	22,1
üle 100	11	10,6
K o k k u	104	100,0

Tabeli 11 andmeist selgub, et rahalisele tasule on üle läinud nii väga väikeste tuludega kolhoosid kui ka need kolhoosid, kus rahaline tulu pindalaühiku kohta oli võrdlemisi suur. Nii läks rahalisele tasule üle Jõgeva rajooni «Ühisjõu» kolhoos, kus rahaline tulu 100 hektari põllumajandusliku maa kohta oli üksnes 27 tuhat rubla, ja samal ajal rakendas uut tasustamisvormi ka Väike-Maarja «Uue Elu» kolhoos, kus sama näitaja oli üle 4 korra suurem: 117,8 tuhat rubla. Seega on rahalist tasu rakenda-

nud väga erineva tootmise intensiivsusega kolhoosid.

Erilist tähtsust omab küsimuse otsustamisel, kas minna üle rahalisele tasule või mitte, juba kolhoosis saavutatud töötasu tase. Seepärast osutub vajalikuks analüüsida, misuguse töötasu tasemega kolhoosid läksid üle uuele töötasustamise vormile. Eesti Maaviljeluse Instituudi ökonoomikaosakonna poolt läbiviidud kolhooside rühmitamine normipäeva ja tööpäeva rahalise hinde alusel näitab järgmist (tabel 12).

Tabel 12

Rahalist tasu rakendanud vabariigi kolhooside rühmitamine
1958. aasta normipäeva ja tööpäeva rahalise hinde alusel

Normipäeva rahaline hinne (rbl.)	Kolhooside arv	Osatähtsus kolhooside üldarvust (%-des)	Tööpäeva rahaline hinne (rbl.)	Kolhooside arv	Osatähtsus kolhooside üldarvust (%-des)
Kuni 6	6	5,9	kuni 10	9	8,6
6,1—8	20	19,6	10,1—15	27	26,0
8,1—10	34	33,3	15,1—20	29	27,9
10,1—12	25	24,5	20,1—25	27	26,0
üle 12	17	16,7	üle 25	12	11,5
Kokku	102	100,0	Kokku	104	100,0

Toodud andmed pakuvad kaunis huvitavat pilti. Näeme, et enamikus kolhoosides, kes läksid üle rahalisele tasule, oli normipäeva hinne 8—10 rubla, s. o. vabariigi kolhooside keskmisel tasemel. (1958. aastal oli see näitaja vabariigi kolhoosides keskmiselt 9,50 rubla). Samal ajal torkab silma asjaolu, et rahalisele tasule üleläänud kolhooside seas on suhteliselt vähe kolhoose, kus töötasu oli eriti kõrge. Seevastu oli suures hulgas neist kolhoosidest (rohkem kui $\frac{1}{3}$) töötasu suhteliselt väike, alla 15 rubla tööpäeva kohta.

Kõigist neist andmeist selgub, et kui 1958. aastal oli rahaline tasu veel mõnede üksikute majanduslikult tugevate kolhooside privileegiks, siis alates 1959. aastast ilmneb tendents, et rahalisele tasule lähevad üle nii

majanduslikult tugevad, keskpärased kui ka nõrgad kolhoosid. Siit järeldub, et kas ei oleks juba aeg kaaluda rahalisele tasule üleminekut kõigis vabariigi kolhoosides?

Selle küsimuse selgitamiseks tuleks analüüsida lähemalt vabariigi kolhooside töötasu praegust taset, sest viimane on peamiseks kriteeriumiks, mille järgi võib otsustada rahalise tasu rakendamise võimalusi vabariigi kolhoosides. Rühmitades vabariigi kolhoose normipäeva rahalise hinde järgi (Eesti NSV Põllumajanduse Ministeriumi andmed), selgub järgmist (vt. tabelit 13).

Tabel 13

Vabariigi kolhooside rühmitamine 1958. aasta normipäeva rahalise hinde alusel

Normipäeva rahaline hinne (rbl.)	Kolhooside arv	Osatähtsus kolhooside üldarvus (%-des)
Kuni 4	10	1,2
4,1—7	166	20,8
7,1—10	376	46,9
10,1—15	232	29,0
üle 15	17	2,1
Kokku	801	100,0

Toodud kolhoosirühmi analüüsime kõigepealt sellest seisukohast, missugustes kolhoosides on töötasu tase juba enam-vähem jõudnud sovhooside töötajate töötasu tasemele ja töötasu tasemele, mis vastaks EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruses nr. 74 soovitatud rahalistele hinnetele. Vastavad arvestused näitavad, et määru- ses soovitatud tase on ligikaudu 20—23 rubla piirides töö- päeva kohta. Kui arvestada vabariigi kolhooside 1958. aasta töö- ja normipäeva suhet, siis näeme, et selline tase oli saa- vutatud kolhooside rühmas, kus normipäevatasu oli 10—15 rubla ja üle selle. Niisuguseid kolhoose on vabariigis 30% ümber. Need kolhoosid on rõhuvas enamuses majandusli- kult tugevad kolhoosid, kus rahalise tasu rakendamises ei

tohiks olla mingit kahtlust. Tabelis toodud kolhooside rühmas, kus normipäeva rahaline hinne oli 7—10 rubla, võib keskmiseks tööpäevatasuks arvestada 15 rubla. Selliseid kolhoose on vabariigis kõige rohkem ja nad moodustavad umbes 45% vabariigi kolhooside üldarvust. Arvestades, et enamikus 1959. aastal rahalisele tasule üleläänud kolhoosides (vt. tabelit 12) oli töötasu samal tasemel, on nendes kolhoosides uue töötasuvormi rakendamine täiesti reaalne.

Nii näeme, et ligikaudu 75—80% vabariigi kolhoosidest on jõudnud sellisele arengutasemele, kus rahalise töötasu rakendamiseks on vajalikud eeldused olemas. Mõnevõrra komplitseeritum on küsimus kolhooside rühmas, kus normipäeva rahaline hinne on 4—7 rbl. Nendes kolhoosides on tööpäevatasu umbes 7—12 rubla. Selliseid kolhoose on vabariigis ligikaudu 20%, kusjuures sellesse rühma kuulub suur osa majanduslikult nõrgemaid kolhoose. Et selgitada nende kolhooside võimalusi üleminekuks rahalisele tasule, vaatleme, kui kõrge oli töötasu 1959. aastal rahalisele tasule üleläänud majanduslikult nõrgemates kolhoosides (vt. tabelit 14).

Tabel 14

Töötasu rahalisele tasule üleläänud majanduslikult nõrgemates vabariigi kolhoosides 1958. aastal

Jrk. nr.	Kolhoos	Töötasu	
		ühe tööpäeva kohta (rbl.)	ühe normipäeva kohta (rbl.)
1.	Tapa rajooni «Koit»	9,67	8,03
2.	Keila rajooni «Eha»	9,48	6,32
3.	Pärnu linna «Tasuja»	9,15	5,38
4.	Jõgeva rajooni «Ühisjõud»	9,00	7,32
5.	Lihula rajooni «Jõe»	8,34	7,58
6.	Jõgeva rajooni «Edasi Kommunismile»	8,25	5,39
7.	Põltsamaa rajooni «Suur Oktoober» .	8,15	4,73
8.	Pärnu linna «Bolševik»	7,83	5,22
9.	Pärnu linna Viljamsi-nimeline	7,37	6,70

Esitatud andmed vabariigi üheksa majanduslikult nõrgema kolhoosi kohta näitavad, et osa kolhoose läks üle rahalisele tasule tunduvalt madalama normipäeva rahalise hindega, kui see on vabariigi kolhoosides keskmiselt, ja ka keskmine ühe tööpäeva töötasu oli nendes kolhoosides kaunis tagasihoidlik. See näitab, et juba käesoleval ajal on rahalisele tasule üleminek majanduslikult nõrgemates kolhoosides täiesti mõeldav.

Mis puutub kolhoosidesse, kus normipäeva rahaline hinne oli 1958. aastal veel väga madal, alla 4 rubla, siis neid oli üldse kümne ümber ja nende osatähtsus vabariigi kolhooside üldarvust oli ainult 1,2%. Pealegi on osa neist liitunud tugevamate majanditega, osas on aga tootmistase käesoleval aastal tõusnud, nii et üksikud järelejäänud ei kujuta vabariigi kolhoositootmise seisukohast mingit probleemi.

Rahalisele tasule üleminek majanduslikult nõrgemates kolhoosides näitab ainult uue töö tasustamise vormi rakendamise võimalikkust nendes kolhoosides. Kuid kas rahalise tasu vorm on nendes kolhoosides ka praktiliselt rakendatav? Analüüsides toodud kolhoosides töö uue tasustamise rakendamise käiku, selgub, et enamikul juhtudel on need kolhoosid suutnud kolhoosnikutele töötasu välja maksta ettenähtud tasemel ja õigeaegselt. Nii toimus näiteks Jõgeva rajooni kolhoosis «Edasi Kommunismile» ja «Ühisjõu» kolhoosis kolhoosnikute töötasu väljamaksmine esimese poolaasta jooksul regulaarselt ja ettenähtud ulatuses. Siinjuures tuleb arvestada, et just esimeses ja teises kvartalis tekib kolhoosidel töötasu regulaarse väljamaksmisega raskusi. Mõningal juhul on majanduslikult nõrgemates kolhoosides tekkinud rahalise tasu rakendamisega raskusi, kuid need raskused ja häired pole tingitud niivõrd tasustamise süsteemist, kui just uue tasustamisvormi mitteküllaldaselt läbimõeldud rakendamisest. Võtame näiteks Põltsamaa rajooni «Suure Oktoobri» kolhoosi. Selles kolhoosis ei suudetud kolhoosnikutele töötasu esimese ja teise kvartali jooksul regulaarselt välja maksta, vaid seda tehti väga suurte hilinemistega. Sellise olukorra üheks tähtsamaks põhjuseks oli aga asjaolu, et kolhoos kehtestas liiga kõrged tööhinnad, isegi kõrgemad kui reas sellest kolhoosist majanduslikult tugevamates kolhoosides. Põltsamaa rajooni põllumajanduse inspeksiooni finantsmajanduslik analüüs antud kolhoosi kohta aga näitab, et

kolhoos ei suuda kolhoosnikutele töötasu vajalikul tasemel välja maksta küll veel kolmandas kvartalis, kuid juba neljandas kvartalis saavad kolhoosnikud ettenähtud töötasu kätte täies ulatuses.

Rahalise tasu rakendamise osas mahajäänudate kolhooside kohta tuleb veel märkida seda, et see töötasuvorm on nendes kolhoosides veelgi vajalikum kui majanduslikult tugevamate kolhoosides. Majanduslikult tugevates kolhoosides, kus kolhoosnikud on aastate jooksul korralikult töötasu saanud, on kolhoosnikutel juba teatud kindlus oma töötasu suuruse suhtes. Seevastu aga majanduslikult nõrgemates kolhoosides, kus töötasu saamise iseloom on juhuslik ja kus ka selle suurus on sageli kindlaks määramata, ongi just vaja sisse seada töötasu garanteeritus, mis juba üksinda aitab, vaatamata sellele, et töötasu tase võib olla isegi kaunis madal, suurel määral kolhoosnikute materiaalse huvi kasvule. Siinjuures ei tohi unustada veel üht väga tähtsat asjaolu. Normipäeva puhul, kus töö ei ole enne aasta lõppu hinnatud rahas, on töötasu vähendamine lihtne, kuid töö rahalise väljenduse puhul on tema vähendamine juba raskendatud. See aga sunnib omakorda kolhoosi juhatust süvendama kokkuhoiurežiimi ja paremini majandit juhtima, et kindlustada kolhoosnikutele lubatud töötasu.

Küsimuse otsustamisel ei tule muidugi ainuüksi piirduda töötasu tasemega, vaid tuleb arvestada ka teisi tegureid, nagu tähtsamate tootmisharude arendamise võimalusi, rahaliste tulude taset, nende laekumise sesoonsust jm. Pealeselle sõltub rahalise tasu rakendamise edukus veel suurel määral kolhoosi juhtivast kaadrist, tema oskusest organiseerida tootmist, planeerida kolhoosi majanduslikku tegevust, võidelda kokkuhoiurežiimi süvendamise eest jne.

Kõigest ülaltoodust järeldub, et rahaline tasu on sobiv töö tasustamise vorm mitte üksnes majanduslikult tugevatele ja keskpärastele kolhoosidele, vaid tema laialdane rakendamine on võimalik ja vajalik ka mahajäänud kolhoosides. Seega on juba saabunud aeg, millal rahalise tasu rakendamise küsimust oleks vaja tõsiselt arutada kõigis vabariigi kolhoosides.

2. Rahaliste tööhinnete väljatöötamine

Rahalise töötasu rakendamisel on üheks tähtsamaks küsimuseks rahaliste hinnete väljatöötamine, sest peaauglikult viimaste õigest kehtestamisest sõltub uue töö tasustamise vormi rakendamise edukus. Suurt tähtsust ja praktilist abi osutab kolhoosidele selle küsimuse lahendamisel EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr. 74, 2. märtsist 1959 «Töö normeerimise ja töö tasustamise parandamisest ning jagamatutesse fondidesse vahendite eraldamise suurusest ja kasutamisest vabariigi kolhoosides». Selles määrukses on toodud uued näidis-töönormid ja -tööhinded, mis panevad töö tasustamise kolhoosides senisest kindlamale alusele.

Uues määrukses toodud tööhindeid ja töönorme rakendas 1959. aastal 450 kolhoosi, s. o. 60% kolhooside üldarvust. Ülejäänud 40% vabariigi kolhoosidest rakendas tööhindeid, mis põhinevad vanadel näidishinnetel. Uutele töö tasustamise alustele oleks juba 1959. aastal üle läinud veelgi suurem osa kolhoose, kui neil tootmis-finantsplaan poleks olnud koostatud enne määruse avaldamist.

Mis puutub rahalist tasu rakendanud kolhooside tööhinnetesse, siis siin esineb võrdlemisi erinevaid variatsioone. Esiteks rakendab enamik kolhoose rahalisi tööhindeid, mis on välja töötatud uue määruse alusel. Teiseks on veel mitmeid kolhoose (Tapa rajooni «Kalevipoeg», Abja rajooni Stalini-nimeline jt.), kus rahalised hinded on välja töötatud sovhoosides kehtivate hinnete alusel. Kolmandaks rakendavad mõned kolhoosid (Abja rajooni «Säde» jt.) rahalisi hindeid, mille moodustamisel on lähtutud endistest normipäevade hinnetest. Neljandaks rakendatakse rahalisi hindeid, mis on peaaegu täielikult kolhooside eneste poolt koostatud (Vändra rajooni L. Koidula nimeline, Kingissepa rajooni «Homniku» jt.). Lõpuks tuleb veel lisada, et on ka kolhoose (Kingissepa rajooni «Kommunismi», Vändra rajooni «Ahekõnnu» jt.), kus rahaline tasu on rakendatud osaliselt. Nii näiteks toimub Kingissepa rajooni «Kommunismi» kolhoosi loomakasvatuses ning administratiiv- ja majanduslikel töödel töö hindamine rahas, kuna põllundusbrigaadides on veel kasutusel normipäevad.

Arvestades seda, et lähemal ajal kavatakse veel suur osa kolhoose üle minna rahalisele tasule, osutub vajalikuks anda kriitiline hinnang kõikidele nendele erinevatele hin-

netesüsteemidele, et vältida liigseid otsinguid ja katsetusi rahaliste hinnete väljatöötamisel.

Kõigepealt vaatleme rahaliste hinnete väljatöötamist sovhoosides kehtestatud hinnete järgi. Seda moodust kasutas vabariigis üks esimesena rahalisele tasule üle läinud kolhoose, nimelt Tapa rajooni «Kalevipoja» kolhoos. Selles kolhoosis rakendati nagu sovhoosideski taimekasvatustöödel 6 hinnete kategooriat ja loomakasvatustöödel sovhooside töötasust mõnevõrra kõrgendatud töötasu. Sovhooside hinded võeti nimetatud kolhoosis kasutusele ajal, millal polnud uusi hindeid ja endised hinded normipäevades ei vastanud enam kolhoosi vajadustele. Samuti hoidis sovhooside töönormide ja -hinnete kasutamine ära palju arvestustööd, mis kolhoosil oleks tulnud teha täiesti uute töönormide ja -hinnete koostamisel. Praeguste näidis-tööhinnete koostamisel on aga juba lähtutud sovhoosides kasutatavatest hinnetest, kusjuures üksikutel töödel, esijoonel loomakasvatuses, on hinded välja töötatud sellistena, et nad vastaksid rohkem vabariigi kolhooside vastavas tootmisharus saavutatud tööviljakuse tasemele.

Asjaolu, et rida kolhoose kasutas ja kasutab sovhooside tööhindeid ja töönorme, on mõnel pool kutsunud esile arusaamatusi. Nii on mõningatel kolhoosnikutel tekkinud arvamus, et kuna juba kolhoosides hakatakse töötasu maksma nagu sovhoosideski, siis see tähendavat seda, et nüüd algab massiline kolhooside ümberkujundamine sovhoosideks. Selline arvamus on sügavalt ekslik, sest töötasusüsteemi muutmine ei tähenda sugugi seda, et peaks muutuma ka omandivorm. Teatavasti ei või omandivorme muuta meelevaldselt, vaid need arenevad objektiivsete majandusseaduste alusel, sõltuvalt tootlike jõudude arengu iseloomust ja tasemest. Praegusele tootlike jõudude arenguastmele vastab kooperatiiv-kolhooslik omandivorm täiesti ja soodustab tootlike jõudude edasiarenemist.

Oma ettekandes NLKP erakorralisele XXI kongressile rõhutas seltsimees N. S. Hruštšov: «Viimase viie aasta jooksul põllumajanduses tehtud edusammud annavad kõige veenvamalt tunnistust sellest, et tootmissuhete kolhooslik-kooperatiivne vorm ei ole oma võimalusi ammendanud, vaid teenib ja võib veel kaua aega teenida põllumajanduse tootlike jõudude arendamist.» (9, lk. 105.)

Seega ei olnud sovhooside töönormide kasutamine mingil määral seotud omandivormi muutmise küsimusega. Kolhoo-

sides, kus veel kasutatakse sovhooside tööhindeid, oleks aga aeg rakendada uusi, soovitatud hindeid, kuna praegu on viimased olemas.

Endiste normipäevahinnete alusel on rahalisi tükitööhindeid välja töötanud suur osa vennasvabariikide kolhoose, kes on rakendanud rahalist tasu. Selliselt töötati hinded välja Moskva oblasti Krasnogorski rajooni kolhoosis «13 Let Oktjabrja», Tadžiki NSV Oktjabrski rajooni «Moskva» kolhoosis, Ukraina NSV Kiievi oblasti Makarovi rajooni kolhoosis «Komsomolets» ja teistes (10).

Ka üksikud meie vabariigi kolhoosid on seda moodust rakendanud, näiteks Abja rajooni kolhoos «Säde». Nimetatud kolhoosis võeti tööhinnete väljatöötamisel aluseks, et ühele endisele normipäevale vastab 8 rubla raha ja 1,6 kg teravilja. Seega on näiteks töö, mille eest varem arvestati 2 normipäeva, uue süsteemi juures tasuks 16 rubla ja 3,2 kg teravilja. Kui varem arvestati heina riisumisel hoburehaga päevase töönormi täitmise eest 1,5 normipäeva, siis rahalise tasu rakendamisel arvestatakse selle eest 12 rubla raha ja 2,4 kg teravilja. Kasutades küll endisi tööhinnete rühmi, tehti siinjuures suuri korrektiive. Tööhinnete kohandamise eesmärgiks oli suurte erinevuste kaotamine üksikute tööde vahel ja töötasu kooskõlastamine erinevate tootmisharude vahel. Esitame mõningad näited kolhoosi tööhinnete ja -normide kohta (tabel 15).

Tabel 15

Tööhinded mõnedel põllutöödel Abja rajooni «Sädeme» kolhoosis 1958. aastal

Tööd	Mõõtühik	Töönorm	Töönormi täitmise hinne	
			rahas (rbl.)	teraviljas (kg)
Sõnniku vedu (hobusega) põllule kuni 1 km kaugusele koos mahapanekuga	koorem	12,0	12	2,4
Mineraalväetiste külv käsitsi	ha	3,0	12	2,4
Kartuli muldamine	„	1,0	15	3,0
Heina niitmine hobu-heinaniidumasinaga	„	3,0	18	3,6
Kartulivõtmine	ts	10	12	2,4

Analoogilisel põhimõttel on välja töötatud ka tööhinded loomakasvatuses ning administratiivsetel ja majanduslikel töödel. Nii näiteks tasutakse lüpsjale-karjatalitajale lüpsitud 100 liitri piima eest talveperioodil 18 rubla raha ja 3,6 kg teravilja, suveperioodil 13 rubla raha ja 2,6 kg teravilja. Kompleksbrigaadide brigadirid, kellele arvestatakse tasu vastavalt toodangule, saavad 2 kg teravilja iga välja teenitud 10 rubla kohta.

Toodud rahaliste hinnete kehtestamise moodus sisaldab aga endas rea puudusi. Nagu juba eespool märgitud, ei vasta paljudes kolhoosides endised tööhinded normipäevades enam tänapäeva nõuetele, mistõttu rahaliste hinnete väljatöötamine nende alusel võib säilitada senised suured põhjendamata erinevused üksikute tööde hindamisel nii ühe tootmisharu piirides kui ka tootmisharude vahel. Teiseks soodustab toodud moodus liiga suure teraviljakoguse suunamist kolhoosnikute kätte, mis võib põhjustada isikliku majapidamise suurendamise tendentsi.

Arvestades nimetatud negatiivseid jooni, rääkimata veel töö tasustamise ühtse süsteemi vajadusest vabariigi kolhoosides, tuleb seda rahaliste hinnete kehtestamise moodust pidada vabariigi tingimustes (kus on olemas uued näidis-tööhinded) oma aja äraelanuks ja mittesoovitavaks.

Samuti ei saa õigeks lugeda, et kolhoosid töötaksid tööhindeid välja, arvesse võtmata uusi soovitatud tööhindeid. Selline süsteem raskendab erinevate kolhooside töötulemuste võrdlemist, eeskätt kolhoositoodangu omahinna arvestamisel.

Üldistades seniseid kogemusi, tuleb rõhutada, et kõige otstarbekohasem on kolhoosidel rahalisi tööhindeid välja töötada uute näidishinnete alusel. Uute töönormide ja tööhinnete koostamisest võttis osa laialdane vabariigi põllumajanduse alal töötajate aktiiv. See asjaolu ja esialgne praktika tõendavad, et nimetatud töönormid ja -hinded vastavad oma põhijoonetes vabariigi kolhooside tootmistingimustele ja saavutatud tööviljakuse tasemele. Samuti on uutes hinnetes antud senisest õigemad proportsioonid töötasu osas erinevate tootmisharude vahel. Näidishinnete väljatöötamisel on lähtutud vabariigi sovhoosides kehtestatud tööhinnetest. Seega, kui kolhoosis rakendatakse käesolevas määruses toodud hindede ja norme, siis vastaks töötasu tase selles

kolhoosis enam-vähem vabariigi sovhooside töötasu tase-
mele. Siinjuures on aga taimekasvatuse tööd jaotat-
tud vastavalt nende raskusele, keerukusele ja tähtsusele
kolme kategooriasse (mitte 6 nagu sovhoosides)!
Kategooria määramisel on kõik raskemad ja suuremat kva-
lifikatsiooni nõudvad tööd viidud kolmandasse kategoo-
riasse, keskmise raskusega tööd teise kategooriasse ning
kergemad tööd esimesse kategooriasse. Seejuures kuulub
enamik töid teise kategooriasse. Väärrib märkimist, et töö-
hinded on määruses nr. 74 toodud nii rahas kui ka normi-
päevades.

Nii soovitatakse arvestada päevase töönormi täitmisel:

	raha (rbl.)	normipäevi
a) I kategooria töödel	13—14	0,8
b) II kategooria töödel	17—18	1,0
c) III kategooria töödel	22—23	1,2

Nendel töödel, kus päevase töönormi või tükitööhinde
kehtestamine on raskendatud, tuleks kasutada ajatasu. Aja-
töödel soovitatakse rakendada järgnevaid tunnitasu hin-
deid:

Tunnitasu (rbl.)	1.75	2.25	2.75
Tunni kohta normipäevi	0,100	0,125	0,150

Peab ka märkima, et tööhinded normipäevades on välja
töötatud selliste kaalutlustega, et lähendada normipäeva
tööpäevale ja tõsta sellega iga üksiku normipäeva väärtusi.

Nimetatud määruses toodud kolm hinnete kategooriat
ning suhe 1:1,5 madalama ja kõrgema kategooria vahel on
põhjendatud järgmiste motiividega.

Esiteks lihtsustab kolm kategooriat kuue asemel arves-
tustööd ja annab parema ülevaate. Teiseks tingivad endiste
näidishinnete suured vahed (1:5) seda, et rida töid, mis olid
liiga madalalt hinnatud, jäeti kas tegemata või tehti halva-
kvaliteediliselt. Kuid teatavasti nõuab suurte saakide saa-
mine kõigi tööde korralikku tegemist. Näiteks pole saa-
gikuse seisukohalt äestamine ja kultiveerimine sugugi
väiksema tähtsusega kui külv või künd. Seda arvestades
ongi õigem, et vahed üksikute tööde vahel poleks suured.
Sellega vähendataks ka niinimetatud «odavate» ja «kal-
lite» tööde vahelist vastuolu kolhooside praktikas ja loo-
daks tingimused selleks, et kolhoosnikud on materiaalselt

senisest rohkem huvitatud kõigi tööde kvaliteetsest läbiviimisest. Kolmandaks tuleb veel arvesse võtta, et ka sovhoosides kuuluvad ainult üksikud tööd kuuendasse ja viiendasse, aga samuti ka esimesse kategooriasse. Seega kasutatakse sovhoosideski kuuest kategooriast peamiselt kolme.

Soovitavatel tööhinnetel on väga suur tähtsus kolhoositoodangu omahinna arvestamise jaoks. Teatavasti peavad kolhoosid alates 1958. aastast välja tooma omahinna nii taimekasvatuse- kui ka loomakasvatussaaduste kohta. Et omahind kajastaks õigesti seda, kuipalju maksab ettevõttele toodangu tootmine ja realiseerimine, ning võimaldaks selle näitaja alusel kolhoose omavahel võrrelda, selleks peab töötasu olema arvestatud ühiskondlikult vajaliku töötasu tasemel. Antud määrukses toodud rahalised hinnid vastavadki enam-vähem käesoleva etapi ühiskondlikult vajalikule töötasu tasemele. Seega saab kolhoosides ka õigesti omahinda arvestada just siis, kui kolhoosid rakendavad tööhindeid, lähtudes nimetatud määrukses soovitustest.

Järgnevalt vaatleme, kuidas praktiliselt rakendada määrukses toodud töönorme ja rahalisi tööhindeid.

Mis puutub töönormidesse, siis arvestades, et need on välja töötatud enamiku kolhooside tootmistingimustele vastavalt, ei ole erilist vajadust nende muutmiseks. Pealegi on suure osa tööde puhul tootmistingimuste mõju võrdlemisi väike. Nii pole ju suurt vahet selles, kas sõnniku tõstmine või põllule laotamine või kartulivõtmine või mineraalväetiste käsitsi külv toimub Põhja-, Kesk- või Lõuna-Eesti kolhoosides. Muidugi on mõningatel juhtudel vaja töönorme kohandada, kuid seda tuleks teha ainult tungiva vajaduse korral ja väheses ulatuses.

Rahaliste hinnete väljatöötamisel on keskseks küsimuseks nende tase. Analüüsides 1959. aastal rahalisele töötasule üleläänud kolhoose, selgub, et enamik neist (45%) rakendab rahalisi hindede sellistena, nagu määrukses soovitatakse.

Et kindlaks määrata rahalised hinnid igas konkreetse majandis, selleks on vaja arvestada, kui palju jääb raha üle pärast kõigi kulude katmist ja eraldamisi ja kui palju on vaja raha töötasudeks. Toome vastava selgitava näite Märjamaa rajooni «Tasuja» kolhoosi kohta. Kõigepealt toodi tootmis-finantsplaani alusel välja kõik tööd, mis on vajalikud planeeritud toodangu saamiseks. Edasi arvestati

näidishinnete alusel välja, kui suur peaks olema töötasu-
fond taimekasvatuses, loomakasvatuses ja teistel aladel.
Selgus, et kui kolhoos rakendab määruses soovitatud hin-
deid (esimene kategooria 14 rubla, teine 18 rubla, kolmas
22 rubla), siis kulub töötasudeks kokku ligikaudu 1,3 mil-
jonit rubla. Kuna 30% oma töötasust soovisid kolhoosni-
kud kätte saada naturaalsaadustes, peaausjalikult teraviljas,
siis pidi r a h a l i n e töötasufond olema ümmarguselt 900
tuhande rubla suurune.

Järgnevalt oli vaja selgitada, kas kolhoosi rahalised
kulutused ja eraldamised võimaldavad nii palju raha eral-
dada töötasu maksmiseks. Kolhoosi rahalise tuluna oli ette
nähtud 2,5 miljonit rubla. Rahalisi kulusid ja eraldamisi
oli ette nähtud: tootmisvajadusteks 651 tuhat rubla, maksu-
deks 280 tuhat rubla, administratiiv-majanduslikeks kulu-
deks 30 tuhat rubla, jagamatu fondi täiendamiseks 500
tuhat rubla, kultuurilisteks tarveteks ja kolhoosnikute abis-
tamiseks 66 tuhat rubla; peale selle nähti ette, et kolhoos
eraldab veel 50 tuhat rubla reservfondi. Kõik kulutused ja
eraldamised kokku moodustasid 1 miljon 585 tuhat rubla,
seega jäi kolhoosnikute töötasudeks 915 tuhat rubla (2500—
1585.). See ülejääv summa kattis täielikult planeeritud töö-
tasufondi (900 tuhat rubla), nii et kolhoos võis rakendada
rahalisi hindeid määruses soovitatud tasemel.

Kuidas aga toimida sel juhul, kui arvestus näitab, et kol-
hoosi majanduslik tase võimaldaks maksta tasu tunduvalt
rohkem või kus faktiline töötasu on juba suurem kui näi-
dishinnetes. Sel juhul tuleb lähtuda järgmistest kaalutlus-
test. Nagu NLKP Keskkomitee detsembripleenumil
(1959. a.) märgiti, tuleb kolhoosnikute töötasu kindlaks-
määramisel lähtuda sellest, et «kolhoosniku töötasu ei
oleks reeglina kõrgem palgast, mida saab antud tsooni sov-
hoositöeline, kes töötab võrdses tööloigus» (18). Arvesse
võttes, et näidishinnete rakendamisel vastaks kolhoosniku
töötasu vabariigi sovhoositöötajate töötasu tasemele, pole
otstarbekohane kehtestada kõrgemaid hindeid, kui seda on
antud määruse näidishinded.

Peale selle ei võimalda töötasu, kui see on jäetud suure-
maks, kui on antud näidishinnetes, välja tuua kolhoositoo-
dangu õiget omahinda, sest sellisel juhul on töötasu sees
ka osa kolhoosi kasumit. Tekiks selline olukord, et kolhoo-
sis, kus tootmistase on kõrge, oleks ka omahind kõrgem kui
kolhoosis, kus tootmistase on madal ja kus tegelikult toot-

miskulud võivad olla suuremad. Seega pole õige kehtestada kõrgemaid hindmeid, kui määruses soovitatakse.

Mõnedes majanduslikult tugevates kolhoosides, kus kolhoosnikute töötasu ületab juba selle taseme, mida soovib määrus nr. 74, on välja kutsunud vastuseisu rahalise töötasu rakendamisele. Asja kujutatakse siin ette selliselt, et uue töötasu rakendamine viib kolhoosnikute ühismajandist saadavate sissetulekute vähendamisele. Sellega ongi osaliselt seletatav see asjaolu, et mitmed majanduslikult eriti tugevad kolhoosid pole rahalisele tasule üleminejate esiridades. Tuleb rõhutada, et rahaline töötasu selliseid eesmärke ei taotle. Kui mõnes kolhoosis töötasu on tõusnud üleliia kõrgele ja kui kolhoosis viiakse läbi töötasu reguleerimine, siis toimub see sõltumata sellest, kas kolhoosis on rakendatud rahaline tasu või töötasu normipäevade alusel.

Kuigi pole soovitatav kehtestada kõrgemat töötasu kui määruses nr. 74, ei tähenda see veel seda, et kolhoosnikud ei tohiks saada kolhoosist täiendavaid sissetulekuid peale töötasu. Töö tasustamise küsimuste käsitlemisel märkis N. S. Hruštšov NLKP Keskkomitee detsembripleenumil (1959. a.): «Me peame lähtuma sellest, et toodangu kokkuostuhinnad ja kolhoosides makstav töötasu stimuleeriks tootmise kasvu» (18, lk. 224). Rahalise tasu puhul oleks selliseks stiimuliks, mis ergutaks kolhoosnikuid paremate töötulemuste saavutamisele, peale töötasu veel osa kolhoosi kasumi jaotamine kolhoosnikutele aasta lõpul. Seega saaks kolhoosnik aasta jooksul pidevalt kätte töötasu näidishinnetes toodud tasemel, aga aasta lõpul saaks töötasule juurde veel selleks ettenähtud osa kolhoosi kasumist. Praktika näitab, et ka majanduslikult tugevates kolhoosides makstav igakuine rahaline avanss pole suurem kui määruses toodud töötasu. Selline tasustamise kord, kus kolhoosniku töötasu on eraldatud kasumist, võimaldab õigesti arvestada ka kolhoositoodangu omahinda. Peab aga märkima, et reas vabariigi kolhoosides, kus töö tasustamine toimub normipäeva kaudu, ei tehta vahet töötasu ja kasumi vahel, mistõttu neis pole selget ettekujutust kolhoosi majanduslikust tegevusest.

Teine tähtis küsimus rahaliste hinnete rakendamisel on: kuidas talitada siis, kui kolhoosil on võimalusi üleminekuks rahalisele tasule ja kolhoosnikud seda soovivad, kuid

kolhoosi tulude-kulude analüüs näitab, et töötasu pole võimalik maksta määruses toodud hinnete tasemel?

Muidugi ei takista see asjaolu veel rahalisele tasule üleminekut. Sel juhul tuleb kehtestada tööhinded väiksematena, kui seda on soovitatud määruses. Vastavad andmed näitavadki, et 1959. aastal rahalisele tasule üleläänud kolhoosidest rakendas 43% tööhindeid, mis olid kuni 30% võrra madalamad näidishinnetest, kuna 12% rahalist tasu rakendanud kolhoosidest kehtestas tööhinded isegi kuni 50% võrra väiksematena kui näidishinnetes. Kui vaadata detailsemalt, siis selgub, et enamik kolhoose, kes rakendavad määruses toodud hindeid madalamatena, on vähendanud neid 30% ja 20% võrra.

Siinjuures tuleb aga erilist tähelepanu juhtida sellele, et kui kolhoos tahab rakendada tööhindeid madalamatena kui näidishinnetes, siis peab ta vähendama kõiki tööhindeid enam-vähem ühesuguse protsendi võrra. See on vajalik selleks, et säiliks näidishinnetes toodud proportsioonid üksikute tööde ja tootmisharude vahel. Selgitame seda küsimust Põltsamaa rajooni «Komsomoli» kolhoosi andmete alusel. Nimetatud kolhoosi tulude-kulude analüüs näitas, et kolhoosil on võimalik rakendada tööhindeid 30% võrra madalama tasemega kui näidishinded. Näidishinnete vähendamine täpselt 30% võrra oleks nõudnud järgmiste hinnete kehtestamist põllutöödel: esimene kategooria 9,80 rubla, teine 12,60 rubla ja kolmas 16,40 rubla, kuid arvestustöö lihtsustamise ja selguse huvides kehtestati hinded ümardatult, s. o. esimene kategooria — 10 rubla, teine kategooria — 13 rubla ja kolmas — 16 rubla. Lähemalt iseloomustab toodut tabel 16.

30 protsendi ulatuses vähendati tööhindeid ka loomakasvatuses ja teistel töödel. Kui näiteks näidishinnetes on ette nähtud piima lüpsi eest mehhaniseerimata laudas talveperioodil 22 rubla, siis antud kolhoosis selle hinde 30-protsendilise rakendamise puhul on vastav hinne ümardatult 15 rubla. Analoožiliselt toimiti ka teiste tööde puhul.

Kuidas aga arvestada kolhoositoodangu omahinda, kui kolhoos on rakendanud vähendatud hindeid arvestades et omahinda peab töötasu minema mitte faktilise kulu alusel, vaid ühiskondlikult vajalikul tasemel? Muidugi tuleb omahinna arvestamisel faktiline töötasu üle viia näidishinnete tasemele.

Tööhinded Põltsamaa rajooni «Komsomoli» kolhoosi
mõningatel põllutöödel (rbl.—)

Töö nimetus	Mõõt- ühik	Töö- norm	Kate- goo- ria	Kategooria rahaline hinne	
				näidis- hinnete järgi	kolhoosis rakendatud
1. Aestamine 2-lülilise äkkega	ha	3,5	I	14.00	10.00
2. Umbrohujuurte vedu põllult ja põletamine	ts	4,5	I	14.00	10.00
3. Kartulipanek	ha.	0,25	II	18.00	13.00
4. Heina saadupanek vaaludest	ha	1,6	II	18.00	13.00
5. Sõnniku ja turbamulla vedu kuni 0,5 km kaugusele koos peale- ja mahaladimisega	ts	50	III	22.00	16.00
6. Vilja rōukudesse tõstmine	ha	0,7	III	22.00	16.00

Kui kolhoos on kõiki määruses toodud hindeid vähendanud ühesuguse protsendi võrra, nagu vaadeldud Põltsamaa rajooni «Komsomoli» kolhoosis, siis töötasu üleviimine näidishinnete tasemele osutub väga lihtsaks. Oletame, et kogu töötasukulu teravilja tootmisel kolhoosi faktiliste hinnetega oli 50 000 rubla, kusjuures kolhoos oli vähendanud kõiki näidis-tööhindeid 30% võrra. Siis tuleb töötasu näidishinnete tasemele viimiseks seda summat suurendada sama protsendi võrra. Antud juhul on see suurendatud summa ümmarguselt 71 000 rubla ($\frac{50\,000 \times 100}{70}$). Viimane summa lähebki teravilja omahinna arvestamisel arvesse töötasukuluna. Analoogiliselt tuleb toimida ka teiste saaduste omahinna arvestamisel.

Analüüsisides 1959. aasta praktikat, selgub, et enamik kolhoose on näidis-tööhindeid vähendanud ühtlase protsendi võrra, kuid teistes reas kolhoosides on tööhinnete vähendamist läbi viidud ebaühtlaselt, kusjuures pole kinni peetud määruses esitatud proportsioonidest. Nii kehtestati Jõgeva rajooni «Edasi Kommunismile» kolhoosis järgmised tööhinded: esimese kategooria töödel 10 rubla, teise kategooria

töödel 14 rubla ja kolmanda kategooria töödel 18 rubla. Siin on küll vahe iga kategooria vahel ühtlane — antud juhul 4 rubla, kuid võrreldes määruse hinnetega (14, 18 ja 22), pole vähendamine toimunud ühtlaselt. Nii on vähendatud esimese kategooria töödel näidishindeid umbes 30%, teise ja kolmanda kategooria töödel aga umbes 20% võrra. Loomakasvatuses on ebaühtlaselt vähendatud näiteks lüpsjate-karjatalitajate ja seatalitajate tööhindeid. Selline tööhinnete ebaühtlane vähendamine raskendab tunduvalt omahinna arvestamisel töötasu üleviimist näidishinnete tasemele. Kui ühtlasel vähendamisel piisas ainult kogu töötasu summa korrigeerimisest, siis siin tuleb juba iga üksiku töö puhul kasutada erinevat koefitsienti, mis toob palju tööd juurde.

Niisiis võib ühtlase vähendamise protsent olla erinev, kas 20, 30 või isegi rohkem, kuid selle protsendi võrra olgu vähendatud kõigi tööde hinded.

Peab märkima veel üht asjaolu. Mõned kolhoosid rakensid küll näidishindeid, kuid ei valinud neid kuigi õnnestunult. Näiteks rakendas Jõgeva rajooni Lenini-nimeline kolhoos järgmisi tööhindeid: esimese kategooria töödel 13 rubla, teise kategooria töödel 17 rubla ja kolmanda kategooria töödel 22 rubla. Need arvud on võetud küll otseselt näidishinnetest, kuid vahe üksikute kategooriate vahel pole ühtlane. Nii on teise kategooria tööd võrreldes esimesega 4 rubla võrra «kallimad», kolmanda kategooria tööd võrreldes teise kategooria töödega aga 5 rubla võrra. Selline kolmanda kategooria tööde kõrgemalt hindamine pole aga millegagi põhjendatud.

Arvestades vabariigi kolhooside kogemusi, oleks otstarbekas valida näidishinnetest järgmised:

esimese kategooria töödel 14 rbl.

teise kategooria töödel 18 rbl.

kolmanda kategooria töödel 22 rbl.

Nende hinnete puhul on vahed üksikute kategooriate vahel ühesugused ja samuti vastavad need hinded rohke-
mal määral ühiskondlikult vajaliku töötasu tasemele.

Tuleks peatuda veel ühel tööhinnete kehtestamise näitel. Reas vabariigi kolhoosides, kus majanduslik tase ei võimalda kehtestada tööhindeid määruses toodud tasemel, on praktiseeritud sellist moodust, et töö hindamine ja arvestamine toimub küll määruses toodud hinnetega, kuid kol-

hoosnikutele garanteeritakse ainult nende osaline välja-
maksmine. Nii kehtestati Märjamaa rajooni «Avangardi»
kolhoosis järgmised tööhinded: esimene kategooria — 14
rubla, teine — 18 rubla ja kolmas — 22 rubla. Kuid kol-
hoosnikutele makstakse rahas pidevalt välja 50%, 30% ula-
tuses saavad kolhoosnikud naturaalsaadusi aasta lõpul ja
ülejäänud 20% on niinimetatud «garanteerimata osa».
Selle viimase ulatuses pole töötasu kättesaamine tagatud,
vaid selle osa töötasust saab kolhoosnik kätte ainult siis,
kui kolhoos töötab edukalt, vastasel korral jääb see osa
tasumata. Sellisel juhul ei tea kolhoosnik, kas ta oma III
kategooriasse kuuluva päevanormi täitmisel teenis 22 või
17,60 rubla, mis muidugi vähendab tema materiaalsel huvi.

Arvestades ülaltoodut ei saa sellist hinnete kehtestamise
moodust soovitatavaks lugeda. Kui kolhoosil on kahtlusi,
kas ta suudab kindlustada kolhoosnikutele töötasu näidis-
hinnete tasemel, siis oleks juba õigem kehtestada hinded
mõnevõrra madalamatena. Toodud «Avangardi» kolhoosis
oleks olnud õigem kehtestada tööhinded 20% võrra mada-
lamatena, see on — esimese kategooria töödel 11 rubla,
teise kategooria töödel 14 rubla ja kolmanda kategooria
töödel 17 rubla.

Tekib küsimus, kuidas talitada sel juhul, kui aasta jook-
sul rakendatakse kolhoosis madalamaid tööhindeid võrrel-
des määruses kehtestatudega, kuid aasta lõpul selgub, et
töötasufond oleks võinud olla suurem, ja see osa makstakse
välja. Juhul, kui see täiendav summa koos senini välja-
makstud töötasudega on väiksem või võrdne toodud
hinnetega arvestatud töötasufondiga, siis tuleb see
täiendav summa kanda tootmiskuludesse ja ta läheb täie-
likult kolhoositoodangu omahinda. Juhul aga, kui see
summa on suurem, siis see osa, mis ületab määruse hinne-
tega töötasufondi, tuleb arvata kolhoosi kasumiks ja seega
mitte arvata toodangu omahinda.

3. Töötasu maksmise kord ja naturaalsaaduste jaotamine rahalise töötasu puhul

Kolhoosnikute töötasu väljamaksmise regulaarsuse taga-
misel on rahalise tasu puhul eriti suur tähtsus. Juba kol-
hoosnikute avansseerimine näitas, et mida sagedamini ja
suuremas ulatuses seda tehakse, seda paremaid tulemusi
see annab.

Enamik rahalisele tasule üleläänud vennasvabariikide kolhoose maksis kolhoosnikutele töötasu välja regulaarselt iga kuu. Meie vabariigis 1958. aastal rahalist tasu rakendanud kolhoosidest maksis töötasu iga kuu pidevalt välja üksnes Tapa rajooni «Kalevipoja» kolhoos. Sama rajooni «Punalipu» kolhoosil oli küll kavas seda teha, kuid seda ei võimaldanud kolhoosi rahaline seisukord. Abja rajooni «Sädeme» kolhoosis oli töötasu väljamaksmine ette nähtud ja seda makstigi igas kvartalis.

1959. aastal rahalist tasu rakendanud kolhoosidest on rõhuv enamik (83%) kehtestanud igakuise töötasu maksimise korra. Kuid rida kolhoose ei ole suutnud sellest korrast kinni pidada. Näiteks Jõgeva rajooni Lenini-nimelises, Vändra rajooni Koidula-nimelises ja reas teistes kolhoosides ei saanud kolhoosnikud esimese kvartali jooksul üldse töötasu. Alles aprillikuust alates algas kolhoosnikute igakuine tasustamine. Selline olukord on harilikult tingitud sellest, et kolhoosidel tekivad ajutised lüngad rahaliste vahendite laekumises. Sageli on see tingitud kohalike Riigipanga osakondade tööst, kes ei varu vajalikus ulatuses raha. Paljudel juhtudel põhjustab seda aga asjaolu, et kolhoosi juhatus ei pea küllaldaselt silmas kolhoosnikute huve, leides, et kõik teised kulutused on tähtsamad kui kolhoosnikute töötasu. Nagu aga rahalisele tasule üleläänud kolhooside majandusliku tegevuse analüüsist selgub, on kolhoosnikute töötasu ebaregulaarse väljamaksmise üheks levinud põhjuseks veel see asjaolu, et kolhoosid kehtestavad liiga kõrged tööhinded, millest kinnipidamine käib neile üle jõu.

Analüüsime seda küsimust Põltsamaa rajooni «Suure Oktoobri» kolhoosi andmete järgi. Nimetatud kolhoos ei ole majanduslikult tugev. Töötasu tööpäeva kohta oli 1958. aastal ainult 9 rubla. Rahalisele tasule üleminekul kehtestas kolhoos järgmised tööhinded: esimene kategooria — 11 rubla, teine — 14 rubla ja kolmas — 18 rubla. Võrdluseks märgime, et sama rajooni majanduslikult tunduvalt tugevam «Komsomoli» kolhoos, kus töötasu tööpäeva kohta oli 1958. aastal 12,35 rubla, kehtestas madalamad hinded (10.-, 13.- ja 16.-). Kolhoosile ülejõu käivate hinnete tõttu suutis kolhoos augustikuus kolhoosnikutele välja maksta ainult 60% ettenähtud töötasust. Järgnevate kuude tulude-kulude analüüs näitas, et kolhoos jääb kolhoosnikute võlgnikuks ka augustis, septembris ja oktoobris, ning alles aasta lõpukuudel kõigi rahaliste vahendite mobiliseerimise puhul saa-

vad kolhoosnikud oma töötasu kätte. Vastavad arvutused näitavad, et 30% võrra madalamate hinnete kehtestamise korral oleks kolhoos suutnud kolhoosnikuid tasustada vähemalt iga kahe kuu tagant.

Arvestades seniseid eesrindlaste kogemusi, tuleb taotleda, et iga kolhoos, kes uut töö tasustamise vormi rakendab, maksaks töötasu kolhoosnikutele välja iga kuu. Töötasu väljamaksmist kvartalite kaupa ei saa üldreeglina lugeda soovitatavaks, sest see loob liiga suure ajalise vahe töö tegemise ja tasustamise vahel, mis vähendab kolhoosnikute materiaalsel huvi.

Majanduslikult nõrgemates kolhoosides, kus rahaliste tulude laekumine on võrdlemisi ebaühtlane ja kus analüüs näitab, et iga kuu pole võimalik töötasu välja maksta, võib esimese poolaasta jooksul maksta kvartalite kaupa ja alles teisest poolaastast iga kuu.

Lähtudes sellest, et rahaline töötasu lähendab kolhooside töötasuvormi riikliku sektori töötasuvormile, tuleks ka selle väljamaksmist taotleda kindlatel kuupäevadel. Nii näiteks toimub töötasu maksmine Märjamaa rajooni «Avangardi» kolhoosis iga kuu 3. päeval. Samasugust kindlat maksmistähtpäeva on praktiseerinud ka mõned teised kolhoosid. Nagu nende kolhooside kogemused näitavad, on kindla «palgapäeva» sisseviimine üksi olnud tugevaks stiimuliks töödistsipliini tugevdamisel. Kui kolhoos peab kinni distsipliinist kolhoosniku tasustamisel, siis vastab kolhoosnik samaga ka ühismajandi töödel.

Rahalise töötasu rakendamisel on üheks olulisemaks ja käesoleval ajal veel vaieldavaks küsimuseks naturaaltulude jaotamine. Analüüsides senist töötasu koostist selgub, et vabariigi kolhoosnikute töötasu struktuur on arenenud selles suunas, et selles järjest kasvab rahaline osa. Seda iseloomustab tabel 17.

Reas majanduslikult tugevamates kolhoosides on rahaline osa kolhoosnikute töötasus veelgi suurem, kui seda näitab tabel vabariigi kolhooside kohta keskmiselt. Nii moodustas töötasu rahaline osa Tapa rajooni «Kalevipoja» kolhoosis koguni 88,4% (12).

See näitab, et on kujunemas tingimused üleminekuks täielikule rahalisele tasule. Kuid käesoleval ajal, kus kolhoosnikutel on veel vaja oma isiklike vajaduste rahuldamiseks naturaalsaadusi, tuleb leida õiged proportsioonid

Rahalise tasu osatähtsus vabariigi kolhoosnike töötasus

Aastad	Rahalise tasu osatähtsus %-des kogu töötasust	Kasvu dünaamika (1950—100%)
1950	24,4	100,0
1951	29,3	120,0
1952	39,3	161,0
1953	43,7	179,0
1954	54,7	224,1
1955	45,8	187,7
1956	53,2	218,0
1957	58,2	238,5
1958	60,7	248,7

töötasu naturaalse ja rahalise osa vahel ning selgitada paremaid naturaalsaaduste jaotamise mooduseid.

Rida vennasvabariikide kolhoose on loobunud naturaalsaaduste jaotamisest kolhoosnikele ja maksavad neile kogu töötasu välja rahas. Seejuures on kolhoosnikutel õigus osta kolhoosist riiklike jaehindadega põllumajandussaadusi oma isiklike tarvete rahuldamiseks.

Sellise mooduse puhul kujuneb kogu kolhoosi toodang, välja arvatud see osa, mis eraldatakse ühiskondlikesse fondidesse, kaubaliseks. See tõstab kolhoosi rahalisi sissetulekuid, mis omakorda avaldab suurendavat mõju raha eraldamisele tootmise laiendamiseks. Samuti tuleb arvestada, et senise naturaalsaaduste jaotamise praktika juures jääb paljudel kolhoosnikutel palju põllumajandussaadusi üle, mis loob võimaluse isikliku majapidamise paisutamiseks või siis peavad kolhoosnikud kulutama rohkesti aega nende ülejääkide realiseerimiseks.

Tadžiki NSV Oktjabrski rajooni «Moskva» kolhoosi kogemused, kus kogu töötasu makstakse välja rahas, näitavad, et kolhoosnikud ostavad sel juhul üksnes neile vajalikus koguses põllumajandussaadusi. Varem aga pidid kolhoosnikud võtma kõiki naturaalsaadusi, mis olid normipäeva peale ette nähtud. (11.)

Enamikus vabariigi kolhoosides, kus on rakendatud rahaline tasu, jaotatakse naturaalsaadusi mõnevõrra teisiti. Nii makstakse kolhoosnikele ettenähtud töötasust iga kuu

jooksvalt välja teatud osa, kuna osa töötasust peetakse kinni, mille arvel kolhoosnik saab aasta lõpul põllumajandussaadusi. Sellise mooduse juures ei toimu kolhoosnikute ja kolhoosi vahel otseselt ostu-müüki, vaid naturaalsaadusi jaotatakse kolhoosnikutele endiselt, kuid jaotamine ei toimu normipäeva, vaid raha alusel.

Paljud vabariigi kolhoosid kaalusid ka eespool toodud moodust, mille puhul kolhoosnikutele maksti kogu töötasu rahas välja ja aasta lõpul müüdi neile teatud kogus põllumajandussaadusi. Kuid esialgu loobuti sellest, seda järgmistel motiividel.

Esiteks oleks töötasu väljamaksmine iga kuu täies ulatuses nõudnud jooksvalt ka ulatuslikumaid rahalisi vahendeid, mis paljusid kolhoose oleks asetanud finantsilistesse raskustesse nendel kuudel, millal tulude laekumine on väiksem. Osa töötasu kinnipidamine naturaalsaaduste arvel aga võimaldab rahalist töötasu rakendada ka väiksemate rahaliste vahendite olemasolu korral.

Teiseks arvati, et naturaalsaaduste müük kolhoosnikutele suurendab kolhoosi tulumaksu, kuid kehtiv kord näitab, et selline arvamus on alusetu.

Analüüsidest töötasu rahalise ja naturaalse osa vahetorkorda rahalist tasu rakendanud kolhoosides, ilmneb selles suuri erinevusi.

Enamik rahalisele tasule üleläänud kolhoose maksab kolhoosnikutele töötasu jooksvalt välja 70% ulatuses, kuna ülejäänud 30% ulatuses võivad kolhoosnikud saada aasta lõpul põllumajandussaadusi, peamiselt teravilja. Naturaalsaadusi arvestatakse kolhoosnikutele riiklike jaehindade alusel. Toome selle kohta selgitava näite Märjamaa rajooni «Tasuja» kolhoosist. Nimetatud kolhoos rakendas äsja nimetatud protsendimäärasid (vt. tabelist 18). Juhul kui kolhoosnik pole huvitatud põllumajandussaadustest, saab ta oma töötasu kätte iga kuu täies ulatuses rahas.

Enamik rahalisele tasule üleläänud kolhoose rakendab uut töö tasustamise moodust selliselt, et põhilise osa 30 protsendi ulatuses arvestatud tasust saab kolhoosnik kätte teraviljas. Sellist teraviljaosa ei saa aga lugeda enamikel juhtudel õigeks. Nii võib kolhoosides, kus rahalisi hindede rakendatakse madalamal tasemel kui näidishinnetes, olla toodud proportsioon õigustatud, kuid kolhoosides, kus hindede rakendatakse soovitatud tasemel, on ainult teravilja andmine 30% ulatuses liialdus ja vastuolus uue määrusega.

Töötasu arvestamine Märjamaa rajooni «Tasuja» kolhoosis 1959. aastal

Kuud	Kokku arvestatud töötasu (rbl.)	Osa (70%), mille kolhoosnik saab kätte iga kuu (rbl.)	Osa (30%), mille ulatuses kolhoosnik saab põllumajandussaadusi (rbl.)
Põllutöoline E. Raudsepp			
Aprill	867.—	606.90	260.10
Juuni	595.—	416.50	178.50
Lüpsja P. Kreem			
Mai	970.—	679.—	291.—
Juuni	1067.—	746.90	320.10
Seatalitaja S. Raadik			
Mai	1311.—	917.70	393.30
Juuni	1549.—	1084.30	464.70

Kui näiteks võtame kolhoosniku keskmiseks kuutasuks ümmarguselt 600 rubla, oleks naturaalne osa sellest 180 rubla, mis ainult teraviljas antuna oleks üle 100 kilogrammi teravilja kuus. On ilmne, et sellist teraviljakogust ei vaja kolhoosnik oma isiklikeks vajadusteks. Kolhoosis aga, kus rakendatakse näiteks 50% madalamaid hindedeid, kui määruses nr. 74 soovitatakse, kujuneks töötasu 30%-lise naturaalse osa puhul teraviljakogus umbes 50 kg suuruseks kuus.

Sellest selgub, et määruses toodud hinnete rakendamise puhul tuleks teravilja erikaalu naturaalses osas tunduvalt vähendada, sest kolhoosnikud vajavad ka teisi põllumajandussaadusi. Eriti on see vajalik tänapäeval, kus vabariigi põllumajanduse ette on püstitatud ülesanne katta loomade jõusööda tarve peamiselt omatoodetud teraviljaga.

Ka EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruses nr. 74 on ette nähtud naturaalsaaduste ülemmääraks 30% töötasust. Muidugi ei tule tingimata rakendada ülemmäära, vaid naturaalne osa võib olla, olenevalt olukorrast, tunduvalt madalam. Nii näiteks moodustab Keila rajooni 9 kolhoosis naturaalosa 15—25% kogu töötasust. Tapa rajooni «Tähe» kolhoosis antakse teravilja 20% eest kogu töötasust. Järelikult tuleks kolhoosides

olenevalt hinnete tasemest diferentseerida naturaalsaaduste protsenti ja seda eeskätt teravilja osas.

Naturaalse osa vähendamine nõuab kolhoosidelt jooksvalt väljamakstava rahalise osa suurendamist, mille väljamaksmisel iga kuu tekib aga sageli raskusi. See on olnud üheks põhjuseks, miks paljud kolhoosid on jäänud sellise suure naturaalosa juurde. Selle kõrvaldamiseks tuleks laialdasemalt rakendada niisugust moodust, et naturaalsaadusteks ei antaks üksnes teravilja, vaid antaks senisest rohkem teisi põllumajandussaadusi. Nii näiteks arvatakse Tapa rajooni «Kaardiväelase» kolhoosis töötasu naturaalsaadusteks peale teravilja ka heina ja kartulit, mida paljudes kolhoosides antakse veel lisatasuna. Sealjuures on ette nähtud töötada heinakoguse kättesaamiseks teatud arv tööpäevi heinateol. Nii peavad taimekasvatuse töötajad olema heinatööl vähemalt 20 päeva, loomakasvatuse töötajad 5 päeva, administratiiv-majanduslikud töötajad vähemalt 6 päeva ja ehitustööl töötajad 12 päeva. Sama põhimõtet rakendatakse ka kartuli koristamisel.

Peab märkima, et «Kaardiväelase» kolhoosis rakendatav moodus on üks paremaid naturaalsaaduste jaotamisel. Peale selle, et sellega on kõrvaldatud ühe naturaalsaaduse liigne andmine ja võimaldatud rahalise palgafondi vähendamine, seisneb antud mooduse tähtsus veel selles, et see on reaalseks teeks, mille kaudu jõuame lisatasude vähendamisele ja lõpuks nende kaotamisele. On ju selge, et kolhoosnik on praegu huvitatud lisatasust: ta saab ju lisatasuna temale väga vajalikke põllumajandussaadusi — heina ja kartulit. Kuid millises vormis ta neid saab, kas lisatasuna või põhitasuna, see huvitab teda vähe. Peasi, et ta neid saab. Arvestades seda, tuleb seda moodust pidada üheks paremaks naturaalsaaduste jaotamise mooduseks.

Rida kolhoose, kus ei tahetud töötasu naturaalsaaduste osa liiga suureks paisutada ja kus ei olnud võimalik suurendada selle rahalist osa, on kasutanud Keila rajooni «Kungla» kolhoosi moodust. Nimetatud kolhoosis kehtestati töötasu naturaalosaks 25%. Et aga arvestus näitas, et ülejäänud 75% töötasust ei suuda kolhoos jooksvalt välja maksta, siis otsustati, et kolhoos maksab kolhoosnikutele jooksvalt välja 65% töötasust, kuna 10% töötasust saavad kolhoosnikud kätte rahas aasta lõpul, siis, kui laekub suu-

rem osa kolhoosi tuludest. See moodus väldib teraviljaga liialdamise ja samal ajal hoiab ka töötasu küllalt tusedana. Siin aga võib tekkida oht, et aasta lõpul maksmiseks ettenähtud rahaline osa võib välja maksmata jääda. Teiseks on see moodus vastuolus töötasu igakuise osa lähendamisega kuutasu lõplikule suurusele.

Viimati toodud moodust võiks rakendada neil juhtudel, kui teisiti pole võimalik. Põhiliselt tuleb ikkagi orienteeruda kolhoosniku töötasu rahalise osa erikaalu tõstmisele. See on ka kolhoosnikele vastuvõetavaim moodus, sest raha eest saavad nad osta just neid saadusi, millistest nad on kõige rohkem huvitatud.

Kokku võttes peab ütleva, et naturaalne osa kolhoosnike töötasus ei võiks tõusta üle 30% töötasust ja naturaalse osa all ei tule mõelda ainult teravilja, vaid kõiki põllumajandussaadusi, mida kolhoosnik kolhoosist saab.

Tähtsaks küsimuseks on ka töötasu naturaalse osa diferentseerimine erinevates tootmisharudes töötavate kolhoosnike vahel. Töötasu on ju juhtivatel töötajatel ja loomakasvatuses kõrgem kui taimekasvatuses. Seetõttu võib ühesuguse naturaalse kehtestamine põhjustada olukorra, et ühed töötajate grupid saavad näiteks teravilja liiga palju, teised aga võib-olla liiga vähe. Kui näiteks näitena toodud Märjamaa rajooni «Tasuja» kolhoosis kehtestada kõigile töötajatele 30-protsendiline naturaalse, saaksid põllutöölised 600-rublase keskmise kuutöötasu juures teravilja üle 100 kg kuus, aga loomakasvatuses töötajad saaksid 800—1000-rublase keskmise kuutöötasu puhul 140—170 kg teravilja ja kolhoosi juhtivad töötajad, kelle keskmine kuutöötasu on 1200—1800 rubla, isegi 200—300 kg teravilja kuus. Eriti kontrastseks kujuneb üheainsa protsendimäära juures olukord nendes kolhoosides, kus vahed töötasu osas üksikute tootmisharude ja tööalade vahel on praegu veel suured. Seetõttu tuleks tingimata kehtestada erinevates tootmisharudes töötavatele kolhoosnikele erinevaid naturaalsaaduste määrasid. Selles osas on kasulik arvestada Kingisepa rajooni «Homniku» kolhoosi kogemusi, kus põllutöölised saavad naturaalsaadusi 25%, loomakasvatuses töötajad 15% ja administratiiv- ning juhtivatel töödel töötajad 10% töötasust. Selliste vahetõrgete juures saavad antud kolhoosis põllutöölised, loomakasvatuses töötajad ja admi-

nistratiiv- ning juhtivad töötajad kõik enam-vähem ühepalju naturaalsaadusi.

Mõned vabariigi kolhoosid, nagu Abja rajooni «Sädeme» kolhoos, rakendavad määruses nr. 74 toodud korrast hoopis erinevat rahalise tasu maksmise ja naturaalsaaduste jaotamise korda. Nimetatud kolhoosis toimus rahalise tasu maksmine ja naturaalsaaduste jaotamine järgmiselt. Ettenähtud rahalisest tasust maksti kolhoosnikutele igas kvartalis välja ainult 70 protsenti, kuna ülejäänud 30% sai kolhoosnik kätte alles aasta lõpul. Naturaalsaadused saab kolhoosnik kätte aasta lõpul, kusjuures nende jaotamine toimub väljatöötatud (teenitud) rublade alusel. Nii on ette nähtud, et iga väljateenitud 10 rubla kohta saab kolhoosnik 2 kg teravilja.

Toome selgituseks vastava näite. Kolhoosi lüpsja L. Järve teenis 1958. aasta maikuu 703 rubla. Sellest ta sai jooksvalt kätte 70%, s. o. 492 rubla, kuna ülejäänud 211 rubla (30%) sai ta kätte aasta lõpul samuti rahas. Peale selle sai ta aasta lõpul veel maikuu töötasu arvel 140,6 kg ($\frac{703 \times 2}{10}$) teravilja. Kui arvestada (jaehindade alusel) rahalisele tasule juurde ka ettenähtud naturaalsaadused, siis selgub, et tegelikult saab kolhoosnik igas kvartalis oma töötasust kätte ainult 52%.

Järgnevalt vaatleme eespool toodud kahe naturaalsaaduste jaotamise vormi nõrku ja tugevaid külgi, et selgitada, missugust moodust edaspidi naturaalsaaduste jaotamisel aluseks võtta.

Kõigepealt näeme, et mõlema mooduse puhul kaetakse osa töötasust naturaalsaadustega. Kuid «Sädeme» kolhoosis ei arvata nende väärtust töötasu sisse. See asjaolu, et antud juhul rahaline tükitööhinne ei sisalda endas kogu tasu suurust, vaid osa sellest, on selle mooduse nõrgaks küljeks, sest ta annab kolhoosnikule ebaõige, madaldatud ettekujutuse oma töötasu tegelikust suurusest. See aga pidurdab kolhoosnikute tööalase aktiivsuse kasvu. Seevastu aga eelmise mooduse puhul, kus jaotatavate naturaalsaaduste rahaline väärtus võetakse tükitööhindade sisse, on kolhoosnikul selge ülevaade oma töötasu kogusuurusest.

Arvestades eelöeldut, tuleb lugeda õigeks esimest naturaalsaaduste jaotamise moodust, nimelt seda, kus naturaalsaaduste väärtus on arvatud töötasu sisse.

Kuid real juhtudel pole kolhoosnikud sellisest uut moodi

naturaalsaaduste jaotamise moodusest küllaldaselt aru saanud. Seetõttu on mõnel pool isegi kujunenud arvamus, nagu jääksid kolhoosnikud rahalise tasu rakendamisel ilma teraviljast. See asjaolu on reas kolhoosides olnud isegi põhjuseks, miks pole tahetud uut töö tasustamise vormi rakendada. Muidugi ei ole selline arvamine millegagi põhjendatud, kuid see viitab sellele, et üleminekul rahalisele tasule tuleb mõnel pool selgemalt välja tuua, kui palju saab kolhoosnik naturaalsaadusi. Nii võiks selguse mõttes näidata, kui palju kolhoosnik saab naturaalsaaduste hulgas teravilja.

Oletame, et kolhoos kehtestab tööhinded määruses nr. 74 soovitatud tasemel ja maksab 20% töötasust välja naturaalsaadustes, millest teravilja on 15%. Sel juhul võiks töötasu näidata järgmiselt:

I kategooria töödel 14 rubla, sellest 15% ulatuses teravilja, s. o. 1,2 kg $[(\frac{15 \cdot 14}{100}) : 1,75]$

II kategooria töödel 18 rubla, sellest 15% ulatuses teravilja, s. o. 1,55 kg $[(\frac{15 \cdot 18}{100}) : 1,75]$

III kategooria töödel 22 rubla, sellest 15% ulatuses teravilja, s. o. 1,9 kg $[(\frac{15 \cdot 22}{100}) : 1,75]$

Samuti tuleks teraviljaosa välja tuua ka loomakasvatustöödel. Nii saaks lüpsja iga tsentneri piima lüpsi eest laudaperioodil 22 rubla; sama teraviljaprotsendi (15%) juures oleks siis teraviljakogus 1,9 kg. Analoogiliselt tuleks teraviljaosa näidata ka teistel töödel. Muidugi on selline teraviljaosa reljeefne väljatoomine vajalik ainult seal, kus kolhoosnikutel tekib kahtlusi selles, kuidas jääb olukord teraviljaga üleminekul rahalisele tasule.

Seoses naturaalsaaduste jaotamisega tuleks käsitleda ka otsese naturaalse tükitöötasu küsimust. Otsene natuuras väljamakstav tükitöötasu kasvas välja mitut liiki lisatasudest ja on õieti nende muudetud vorm. Antud juhul analüüsime üksnes küsimust, millisel määral on otsene naturaalne tükitöötasu rakendatav rahalise tasu tingimustes.

Otsene naturaalne tükitöötasu seisneb selles, et tähtsamatel põllutöödel, nagu heina-, teravilja- ja kartulikoristamisel, saavad kolhoosnikud mitte põhi- ja lisatasu, vaid üks-

nes põhitöötasu ja seda naturaalses vormis. Senini on sellist moodust kasutanud üksikud vabariigi kolhoosid kui üleminekuteed normipäevadel põhinevalt tasuta rahalisele tasule.

Analüüsime seda küsimust lähemalt Tartu rajooni Vara kolhoosi kogemustel. (13). Nimetatud kolhoosi praktika näitas, et sellistel tähtsatel töödel, nagu heina-, teravilja- ja kartulikoristus, ei stimuleeri normipäev kui määramata sisuga tükitööhinne kuigi olulisel määral kolhoosnikute aktiivset osavõttu nendest töödest. Seepärast tuli kolhoosnikutele paratamatult anda veel lisatasu. Arvestades seda, otsustas kolhoos loobuda nendel töödel normipäevade arvestamisest ja kehtestada iga töö kohta kindel tasu. Nii kehtestati teravilja koristajatele otsene tükitöötasu natuuras: 100 kg teri iga kokkupandud hektari eest. Vilja peksmisel kehtestati tasuks 70 kg teri iga pekstud tonni teravilja eest. Seevastu maksti kartuli koristamisel kolhoosnikutele tasu mitte natuuras, vaid 4 rubla raha iga tsentneri kartuli noppimise eest. Nagu kolhoosi töötulemused näitasid, aitas see tasustamismoodus suurel määral kaasa tööde õigeaegsele läbiviimisele.

Vaatamata sellele ei tohi silmi kinni pigistada selle mooduse negatiivsete külgede suhtes. Kõigepealt on see moodus vastuolus töö tasustamise põhisuunaga käesoleval etapil — raha osatähtsuse suurendamisega kolhoosnikute töötasus.

Kirjeldatud moodus võimaldab suurte naturaalsaaduste koguste koondumist üksikute kolhoosnikute (näit. põllutööliste) kätte, kuna samal ajal teised kolhoosnikud (näit. loomakasvatuse töötajad) neid sellises ulatuses ei saa. Arvestades kõike eelöeldut, pole seda tasustamismoodust soovitatav rakendada ja seda tuleb kvalifitseerida kui hädaabinõu.

Rahalise tasu puhul oleks aga mõningal juhul mõeldav antud tasustamisviisi põhimõtet rakendada. Nii võiksid seda kasutada majanduslikult nõrgemad kolhoosid, kus tekivad tõsised rahalised raskused töötasu väljamaksmisel põllutööde perioodil. Et ära hoida kolhoosnikute töödistsipliini langust sellel otsustaval tööde perioodil, võiks raha puudumise korral maksta kolhoosnikutele töötasu natuuras. Siinjuures peab muidugi vaatama, et kolhoosnikud saaksid naturaalsaadusi mõistlikes kogustes ja et antud naturaalsaadused mahuksid kogu aastase töötasu naturaalosa raamidesse.

Võib veel lisada, et naturaalsaaduste andmine kolhoosnikutele pole veel küllaldaselt hästi organiseeritud. Nii saavad kolhoosnikud enamiku naturaalsaadusi toorsaadustena, mistõttu tuleb küllaltki palju aega kulutada nende ümber töötamiseks. Seda arvesse võttes on mitmetes vennasvabariikide kolhoosides antud kolhoosnikutele saadusi töödeldud kujul — jahu, tangude, või, juustu ja isegi valmisküpsetatud leiva ja ümbertöötatud lihasaaduste näol. Selline moodus vastab kolhoosnikute huvidele ja jätab neile rohkem aega ühelt poolt ühistöödest osavõtmiseks ja teiselt poolt oma vaba aja kultuurseks veetmiseks.

Märksa rohkem tuleb tähelepanu osutada ka kolhoosnikute töötasu naturaalse osa väljaandmise ajale. Nagu teame, vajavad kolhoosnikud oma isiklikeks vajadusteks naturaalsaadusi (piima, liha, vilja jne.), pidevalt, seepärast ei saa õigeks lugeda nende töötasu naturaalse osa väljaandmist ainult aasta lõpul, vaid seda tuleks teha pidevalt kogu aasta jooksul.

4. Rahalise tasu regulaarse maksmise tagamise abinõud

Rahalise tasu rakendamine sellistel alustel, et kolhoosniku töötasu on garanteeritud suurus, tingib ka printsiipsiaalselt teistsuguse lähenemise töötasufondi moodustamisele. Töö tasustamise antud vormi puhul ei pea töötasufond välja kujunema kui raha ja naturaalsaaduste ülejääk aasta lõpul, vaid kui kindlalt fikseeritud osa kolhoosi tuludest. Kolhoosnikute töötasu garanteeritus nõuabki, et teatud osa kolhoosi jooksvatest rahalistest tuludest ja toodangust eraldamine töötasufondi toimuks pidevalt aasta läbi ning et neid vahendeid kasutataks ainult ettenähtud eesmärgil. Siinjuures tuleb juhinduda sellest, et töötasufond peab kindlustama kolhoosnikutele teenistuse, mis aasta lõpul ei vähene, vaid võib üksnes suureneda sõltuvalt kolhoosi või üksikute brigaadide või farmide töö tulemustest.

Kui regulaarse avansseerimise puhul normipäeva abil polnud aasta jooksul vaja luua nimetamisväärset töötasufondi ja sõltuvalt olukorrast võis vahest ka vähendada normipäeva lõplikku tasu, siis rahalise töötasu puhul, kus töötasu on kindlalt fikseeritud suurus, peab kolhoosnikutele töötasu iga kuu välja maksuma ettenähtud ulatuses, vaatamata sellele, kuidas kolhoosi tulud laekuvad.

Igakaise rahalise tulu ja rahalise töötasu maksmiseks vajaliku fondi suurus %-des

Kolhoos	Moskva obl. «Serp i Molot»		Eesti NSV «Kalevipoeg»		Mogiljovi obl. «Rassvet»		Stalingradi obl. Stalini-nim.		Belgorodi obl. Mifšurini-nim.		Tadžiki NSV «Moskva»	
	Piima tootmine		Piima tootmine ja sea-kasvatus		Linakasvatus		Teravilja-kasvatus		Suhkrupeedi-kasvatus		Puuvilla-kasvatus	
Põhitootmissuund	Sissetulek	Kulud	Sissetulek	Kulud	Sissetulek	Kulud	Sissetulek	Kulud	Sissetulek	Kulud	Sissetulek	Kulud
	tasuks	tasuks	tasuks	tasuks	tasuks	tasuks	tasuks	tasuks	tasuks	tasuks	tasuks	tasuks
Jaanuar	6	7	3	6	3	5	2	5	2	6	0,5	3
Veebruar	8	7	3	5	2	4	1	4	2	5	0,5	4
Märts	8	8	5	7	3	5	1	6	1	9	0,5	6
I kvartal	22	22	11	18	8	14	4	15	5	20	1,5	13
Aprill	7	8	11	8	4	6	6	7	3	9	0,5	6
Mai	8	9	10	13	5	9	2	9	3	9	1	7
Juuni	9	9	11	8	7	12	8	15	3	12	1	7
II kvartal	24	26	32	29	16	27	16	31	9	30	2,5	20
Juuli	10	9	6	9	4	11	7	8	4	10	1	7
August	9	8	7	8	5	14	6	16	9	10	1	10
September	10	9	10	8	19	12	6	9	8	9	34	16
III kvartal	29	26	23	25	28	37	19	33	21	29	36	33
Oktoober	10	9	9	11	15	11	14	6	28	11	40	15
November	8	9	10	10	12	5	5	5	28	4	16	8
Detsember	7	8	15	7	21	6	42	10	9	6	4	11
IV kvartal	25	26	34	28	48	22	61	21	65	21	60	34
Aastas	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Töötasufondi igakuine suurus sõltub kolhoosi rahaliste tulude laekumisest. Teiselt poolt määrab töötasu vajaduse töökulu igal kuul. Mõlemad need faktorid — rahaliste tulude laekumine ja töö hulk igal kuul — sõltuvad omakorda majandi tootmissuunast. Kuidas majandi tootmissuund mõjutab töötasu väljamaksmist kolhoosis, seda iseloomustab tabel 19 (14).

Andmetest selgub, et kolhoosis «Serp i Molot» langeb töötasu maksmiseks tarvisminevate vahendite vajadus peaaegu ühte igakuise tulude laekumisega. «Kalevipoja» kolhoosis jääb tulude käik kulutuste käigust maha esimeses kvartalis. Kolhoosides «Rassvet» ja «Moskva» on kulutuste osa ülekaalus kuni augustikuuni ning Stalini- ja Mišurini-nimelises kolhoosis isegi septembrikuuni. Sellest selgub, et kolhoosis «Serp i Molot» on võimalik töötasu iga kuu täies ulatuses välja maksta juba üksnes jooksvate tulude arvel. «Kalevipoja» kolhoosil oleks senise tulude laekumise juures võimalik katta jooksvate tulude arvel igakuisest töötasufondist ainult 85%. Teistel vaadeldavatel kolhoosidel ei ole võimalik igakuist töötasu jooksvate tulude arvel välja maksta rohkem kui ainult 50—60% ulatuses.

Järelikult on kolhoosides, kus rahaliste tulude laekumine on ebaühtlane, võimalik maksta jooksvate tulude arvel välja üksnes osa töötasust, kuna ülejäänud osa saab välja maksta alles aasta lõpul.

Kuid rahaline tasu eeldab, et kolhoosnik saaks regulaarselt kätte kas töötasu täies ulatuses või vähemalt selle rahalise osa. Arvestades seda, tekib paljudel kolhoosidel vajadus täiendavate rahaliste vahendite järgi.

Töötasu regulaarse väljamaksmise tagamise üheks tähtsamaks abinõuks on ülemineva rahalise reservfondi loomine. Selle reservfondi ülesandeks oleks:

- 1) töötasu täieliku väljamaksmise tagamine nendel kuudel, millal seda pole võimalik teha jooksvate tulude arvel, ja 2) kindlustada töötasu vajalikul tasemel ka neil aastatel, millal kolhoosi tulud jäävad mitmesugustel ettenähtamatutel põhjustel (ebasoodne ilmastik jm.) väikesteks.

Vaatleme kõigepealt reservfondi suuruse kindlaksmääramist tema esimese funktsiooni täitmiseks.

Üleliidulise Põllumajandusökonoomika Teadusliku Uurimise Instituudi metoodika järgi (15) tuleks reservfondi suurus, mis tagaks töötasu väljamaksmise iga kuu, määrata järgmiselt.

1. Plaanilise töökulu ja tööhinnete alusel arvestatakse töötasudeks vajalik rahasumma välja iga kuu kohta.

2. Arvestatakse välja kõik rahalised tulud, varumisorganisatsioonidelt saadav avanss ja tootmisvajadusteks tehtud lühiajalised laenud.

3. Teiselt poolt võetakse arvesse kõik rahalised kulud, kaasa arvatud ka laenude tasumine, tulu- ja kindlustusmaksud, eraldamised jagamatusse fondi ja teistesse fondidesse.

4. Seejärel määratakse kindlaks raha jääk iga kuu kohta, ja kõrvutatakse see summaga, mis on vaja kolhoosnike töötasuks samal kuul. Kui raha jääk on väiksem sellest summast, siis nende vahe näitab reservfondi vajalikku suurust.

Reservfondi suurus igas kolhoosis võib kujuneda väga erinevaks, sõltudes väga paljudest asjaoludest, nagu kolhoosi töömahust, tulude laekumise sesoonsusest, täiendavate rahaliste vahendite kasutamise ulatusest jms. Peamiselt sõltub kolhoosi reservfondi suurus rahaliste tulude laekumisest.

Analüüsimine reservfondi vastavust vajadusele kolhoosides, kus tulude laekumine on võrdlemisi ühtlane. Selles osas on iseloomulik Tapa rajooni «Kalevipoja» kolhoos. Nimetatud kolhoosis moodustas rahaline tulu 1958. aastal 1 146 000 rubla. Rahaline töötasufond oli 364 000 rubla ehk 70% kogu töötasufondist ja 31,8% kõigist rahalistest tuludest. Tulude laekumine kvartalite lõikes oli järgmine: esimeses kvartalis 175,7 tuhat rubla ehk 15,3%, teises kvartalis 339,8 tuhat rubla ehk 29,6%, kolmandas kvartalis 260,3 tuhat rubla ehk 22,8% ja neljandas kvartalis 370,2 tuhat rubla ehk 32,3%. Kolhoosil oli reservfond 41 tuhande rubla ulatuses. Kuidas toimus kolhoosis töötasu maksmine ja misugune osa oli reservfondil, seda näitab tabel 20.

Toodud andmed näitavad, et jaanuarikuu töötasu oli kolhoos võimeline täielikult tasuma jooksvate tulude arvel. Sel kuul tekkis isegi ülejääk 19,3 tuhande rubla ulatuses. Kuid juba veebruarikuu polnud võimalik kolhoosi jooksvate tulude arvel töötasu maksta. Isegi jaanuarikuu ülejääki kasutades tekkis puudujääk 6,3 tuhande rubla ulatuses. Märtsis oli puudujääk veelgi suurem — 20,4 tuhat rubla (koos veebruari puudujäägiga). Neil kuudel tuligi kolhoosil kasutada töötasu väljamaksmiseks reservfondi summast 20,4 tuhat rubla.

Rahaliste tulude laekumine ja töötasufondi kujunemine Tapa rajooni «Kalevipoja» kolhoosis 1958. a. (tuh. rubl.)

Kuud	Rahalised tulud	Kulutused		Jääk töötasuks	Arvestatud töötasu	Ülejäak (+) või puudujääk (-) töötasu maksimiseks (kasvavaks kokkuvõttes)
		Tootmisvajadusteks	Muud kulud ja eraldamised			
Jaanuar	73,6	8,2	25,9	39,5	20,2	+19,3
Veebruar	49,7	18,8	29,8	1,1	26,7	- 6,3
Märts	52,4	22,2	22,3	7,9	22,0	-20,4
Kokku I kvartalis	175,7	49,2	78,0	48,5	68,9	-20,4
Aprill	111,2	45,1	16,2	49,9	28,6	+ 0,9
Mai	98,2	38,3	20,7	39,2	39,2	+ 0,9
Juuni	130,4	34,7	15,0	80,7	40,6	+41,0
Kokku II kvartalis	339,8	118,1	51,9	169,8	108,4	+41,0
Juuli	95,4	35,1	31,5	28,8	43,4	+26,4
August	68,3	30,9	13,8	23,6	42,3	+ 7,7
September	96,6	29,8	45,0	21,8	33,7	- 4,2
Kokku III kvartalis	260,3	95,8	90,3	74,2	119,4	- 4,2
Oktoober	124,2	28,1	36,0	60,1	38,0	+17,9
November	92,3	28,8	52,6	10,9	36,1	- 7,3
Detsember	153,7	23,3	29,7	100,7	40,1	+53,3
Kokku IV kvartalis	370,2	80,2	118,3	171,7	114,2	+53,3
Kokku aastas	1146,0	343,3	338,5	464,2	410,9	53,3

Teise kvartali kuudel oli tulude laekumine võrdlemisi suur ja see oleks võimaldanud kolhoosil töötasu välja maksta juba täielikult selle kvartali jooksvate tulude arvel, kusjuures selle kvartali lõpul oleks tekkinud isegi ülejääk 41 tuhande rubla ulatuses, mida kolhoos oleks saanud kasutada järgmise kvartali töötasu maksmiseks. Kolmandas kvartalis vähenes rahaliste tulude laekumine tunduvalt, aga kulude vähenemine oli võrreldes teise kvartaliga palju väiksem. Samuti suurenes neil kuudel ka töötasufond. Sellest tingituna ei oleks kolhoosil jätkunud vahendeid töötasu maksmiseks juulis ja augustis nende kuude jooksvatest tuludest. Nendel kuudel oleks ära kulunud põhiliselt ka eelneva kvartali rahaline ülejääk. Seetõttu oleks juba septembrikuus tekkinud puudujääk. Samuti ei oleks jätkunud vahendeid töötasu maksmiseks jooksvatest tuludest ka novembrikuus. Aasta lõpul, detsembrikuus oli aga rahaliste tulude laekumine võrdlemisi suur, millest jätkus nii töötasu täielikuks väljamaksmiseks kui ka reservfondi edasiseks täiendamiseks.

Seega näeme, et töötasu väljamaksmiseks iga kuu ei jätkunud kolhoosil jooksvate tulude vahendeid. Töötasu pidevaks väljamaksmiseks esimeses kvartalis kasutati reservfondi 20,4 tuhande rubla ulatuses. Töötasu väljamaksmine esimeses kvartalis reservfondi summadest võimaldas teise kvartali tulude arvel luua juba sellist ülejääki, mis kattis ka töötasu puudujäägi septembri- ja novembrikuul. Järelikult oli reservfond antud juhul, kus ta suurus oli 41 tuhat rubla (mis moodustab 10% töötasufondist), täielikult piisav. Kasutades reservfondi, suutis «Kalevipoja» kolhoos tagada kolhoosnikutele töötasu regulaarse väljamaksmise.

Järelikult ei pea kolhoosides, kus loomakasvatuse arengutase on kõrge ja selle tagajärjel tulude laekumine võrdlemisi ühtlane, reservfond olema kuigi suur, et tagada töötasu igakuist väljamaksmist.

Hoopis suurem tähtsus on reservfondil kolhoosides, kus rahalise tulu laekumine on ebaühtlasem ja kus väga suur osa tuludest laekub alles aasta lõpul. Sellistest kolhoosidest on iseloomulik Abja rajooni «Sädeme» kolhoos, kus peale loomakasvatuse on tähtsaks kaubaliseks tootmisharuks ka linakasvatus. Nii moodustasid selle kolhoosi rahalised tulud 1958. aastal 1 718 000 rubla, millest esimeses kvartalis laekus 197,3 tuhat rubla ehk 11,5%, teises 399,8 tuhat rubla

ehk 23,3%, kolmandas 336,3 tuhat rubla ehk 19,6% ja neljandas 784,6 tuhat rubla ehk 45,6%. Vaatame, kuidas tagas nimetatud kolhoosis rahaline reservfond, mis moodustati 40 tuhande rubla suurusena, töötasu regulaarse väljamaksmise (tabel 21). Tuleb veel märkida, et kolhoos maksis töötasu tingituna tema tulude laekumisest kvartalite kaupa. Sealjuures maksti iga kvartal ainult 70% töötasu rahalisest osast, mis (rahaline osa) moodustas kolhoosniku kogu töötasust 75%.

Tabel 21

Raha laekumine ja töötasufondi kujunemine Abja rajooni «Sädeme» kolhoosis 1958. a. (tuh. rbl.)

Kuud	Kokku raha laekumine	Raha kulu ja eraldamine	Ülejääk (+) või puudujääk (-) töötasumaksiks	Rahalise töötasu suurus	
				rahalise osa 100-protsendilisel väljamaksmisel	rahalise osa 70-protsendilisel väljamaksmisel
Jaanuar	66,8	68,6	— 1,8	26,7	18,7
Veebruar	46,2	28,8	+ 17,4	28,2	19,7
Märts	94,3	55,8	+ 38,5	38,4	26,9
Kokku I kvartalis	207,3*	153,2	+ 54,1	93,3	65,3
Aprill	142,3	100,8	+ 41,5	44,4	31,1
Mai	101,9	92,2	+ 9,7	56,9	39,8
Juuni	155,6	75,3	+ 80,3	66,9	46,6
Kokku II kvartalis	399,8	268,3	+ 131,5	167,9	117,5
August	83,9	69,4	+ 14,5	67,1	47,0
Juuli	86,9	25,5	+ 61,4	67,1	47,0
September	165,5	66,6	+ 98,9	65,4	
Kokku III kvartalis	336,3	161,5	+ 174,8	199,6	139,7

* Märgitud summasse on sisse arvestatud ka 10 000 rubla suurune lühiajaline krediit.

Tabelis esitatud andmeist näeme, et kuigi kolhoos maksaks kolhoosnikutele raha ainult 70% rahalisest töötasust, nagu seda tehtigi, tekiks esimeses kvartalis vahendite puudujääk 11,2 tuhande rubla ulatuses; kasutades aga reservfondi, oli kolhoos suuteline seda puudujääki katma. Teises ja kolmandas kvartalis olid kolhoosi tulud juba nii suured, et ta suutis kolhoosnikutele töötasu maksta ainult jooksvate tulude arvel. Neljandas kvartalis jäi kolhoosil isegi

rahalisi vahendeid rohkesti üle veel peale töötasu välja-
maksmist. Seega on 40 tuhande rubla suurune reservfond
täiesti piisav, kui kolhoos maksab kolhoosnikutele 70%
töötasu rahalisest osast ja seda kvartalite kaupa.

Kui aga kolhoos oleks maksnud kolhoosnikutele töötasu
rahalise osa täies ulatuses, siis oleks olemasolev reserv-
fond (40 tuhat rubla) ära kulunud juba I kvartalis. Teises
kvartalis oleks tekkinud puudujääk 36 000 rubla ja kolman-
das kvartalis 24 800 rubla ulatuses. Alles neljandas kvar-
talis oleksid jooksvad tulud võimaldanud täielikult katta
töötasuvajaduse. Seega, kui kolhoos oleks maksnud töötasu
rahalise osa välja täielikult ja samuti kvartalite kaupa, siis
oleks reservfondi suurus pidanud olema umbes 100 tuhat
rubla.

Kui aga kolhoos oleks maksnud kolhoosnikutele töötasu
rahalise osa välja i g a k u u täies ulatuses, siis see oleks
nõudnud veelgi suurema reservfondi olemasolu. Nii näita-
vad vastavad arvestused, et antud tulude laekumise ja
kulutuste juures oleks kolhoosil pidanud olema 130—140
tuhande rubla suurune reservfond. See oleks kolhoosi 1958.
aasta kogu töötasufondist (690 000 rbl.) moodustanud
ümmarguselt 20%.

Peab märkima, et reservfondi küsimus on praegu veel
mõnevõrra vaieldav. Kui varematel aastatel püstitati küsi-
mus selliselt, et kas üldse on reservfondi vaja, et võib-olla
piisab üksnes sellest, kui tagada tulude plaanipärane
laekumine, siis nüüd on enamik põllumajanduse alal tööta-
jaid seisukohal, et reservfondi on vaja. Ka 1959. aasta prak-
tika näitas, et kolhoosides, kus reservfondi polnud, tekkisid
lüngad töötasu maksmisel. Arvestades vabariigi kolhooside
rahaliste tulude laekumist, on välja arvestatud, et reserv-
fondi suurus peaks olema umbes 15—20% töötasufondist,
kui tahetakse tagada kolhoosnikute töötasu väljamaksmine
iga kuu.

Teine küsimus seisneb aga selles, kas on õige üle minna
rahalisele tasule, kui pole võimalik märkimisväärset reserv-
fondi luua. Sellele küsimusele tuleb vastata jaatavalt. 1959.
aasta praktika näitab, et enamik rahalisele tasule üleläänud
kolhoose tegi seda ilma reservfondita. Näiteks 1959. aastal
rahalisele tasule üleläänud Tapa rajooni 10 kolhoosist oli
reservfond ainult ühes. Kuigi real juhtudel kolhoosid ei
suutnud töötasu õigeaegselt välja maksta, oli uus süsteem
siiski tunduvalt parem endisest.

On ka teistsuguseid näiteid. Nii läks Tapa rajooni «Tähe» kolhoos rahalisele tasule üle praktiliselt ilma reservfondita. Vaatamata sellele, et kolhoos rakendas määruses nr. 74 toodud hindeid ja otsustas töötasust pidevalt välja maksta 80%, on kolhoos suutnud kolhoosnikutele töötasu välja maksta iga kuu ja seda üksnes jooksvate tulude arvel.

Kõigest eespool toodust selgub, et üleminekut rahalisele tasule pole tingimata vaja teha sõltuvaks reservfondi olemasolust, kuid igal kolhoosil tuleks taotleda reservfondi loomist ja selle pidevat täiendamist.

Nendel perioodidel, kus kolhoosi rahaliste tulude laekumine on tagasihoidlikum, tuleks uue töö tasustamise mooduse juures lisaks üleminevale reservfondile senisest suuremas ulatuses kasutada avanssi varumisorganisatsioonidelt ja teisi käibevahendite täiendamise allikaid. Eriti oleks seda vaja silmas pidada nendel kolhoosidel, kes ei ole suutnud luua reservfondi. Peale selle võimaldaks käibevahendite vähesust aasta esimesel poolel mõnevõrra leevendada see, kui üleminevate põllumajandussaaduste müügist saadavad rahalised vahendid kasutatakse jooksvateks vajadusteks nende laekumise aastal, s. t. kui neid ei arvata eelneva aasta tuludesse, nagu see praegu paljudes kolhoosides toimub.

Kuidas ja millisel määral on varumisorganisatsioonide avanss ja lühiajaline krediit tootmisvajadusteks kaasa aidanud töötasu sagedamale väljamaksmisele kolhoosides, seda iseloomustab Põltsamaa rajooni «Komsomoli» kolhoosi rahaliste tulude laekumise ja nende kasutamise analüüs. Kolhoos kuulub oma majanduslike näitajate poolest keskpäraste hulka. Rahalisele tasule läks kolhoos üle 1959. aastal ilma reservfondita. Kui vaadata kolhoosi rahaliste tulude laekumist, siis on märgata kaunis suurt sesoonsust. Nii laekus rahalistest tuludest esimeses kvartalis 14,3%, teises kvartalis 22,8%, kolmandas 26,4% ja neljandas 36,5%. Kolhoosi rahaliste tulude laekumist ja töötasu väljamaksmist iseloomustab tabel 22.

Tabeli andmeist selgub, et esimese kvartali jooksul tuli kolhoosil tasuda ka möödunud aasta töötasu. Seda tehti põhiliselt möödunud aasta rahalise jäägi arvel. Alates veebruarikuust hakkas kolhoos maksuma 1959. aasta töötasu. Nagu andmed näitavad, suutis kolhoos põhilise osa ettenähtud töötasust veebruari- ja märtsikuus välja maksta. Kuid juba aprillis ja mais, kus enamik jooksvatest tuludest

Tabel 22

Rahaliste tulude laekumine ja töötasu väljamaksmise käik 1959. aastal Põltsamaa rajooni «Komsomoli» kolhoosis

Kuu	Rahalisel tulud ja jääk	Kokku kulud ja eralda- mised	Tulude ja kulude vahe (+ või —)	Väljamaksmisele kuuluv töötasu		Vahendite ülejäak (+) või puudu- jäak (—) kas- vavas kokku- võttes
				1958. a. 1959. a.	Kokku	
Eelmise aasta jääk	75,5	—	+75,5	—	—	+75,5
Jaanuar	35,6	25,1	+10,5	—	—	+10,5
Veebruar	22,9	24,7	—1,8	16,0	48,0	+10,5
Märts	47,3	21,5	+25,8	12,6	65,6	+36,2
Aprill	25,5	24,8	+0,7	14,8	16,1	—3,6
Mai	34,6	35,5	—0,9	10,0	11,1	+19,0
Juuni	108,0	73,1	+34,9	—	29,3	—31,0
Juuli	66,2	21,5	+44,7	—	26,2	+25,4
August	68,8	34,2	+34,6	—	27,0	+6,9
September	60,0	53,5	+6,5	—	35,0	+0,7
Oktoober*)	90,0	34,5	+55,5	—	25,0	+27,8
November	92,0	71,0	+21,0	—	23,0	+2,7
Detsember	88,0	37,5	+50,5	—	23,0	+0,7
Kokku	814,4	456,9	357,5	87,4	241,9	+28,2

*) Oktoobri-, novembri- ja detsembrikuu andmed on antud orienteerivalt.

läks tootmisvajadusteks, tekkis umbes 25 tuhande rubla ulatuses puudujääk. Seega ei suutnud kolhoos nendel kuudel oma vahenditega töötasu välja maksta. Nendel kuudel võttiski kolhoos käibevahendite puudujäägi täiendamise eesmärgil riiklikku lühiajalist krediiti 28 tuhande rubla ulatuses. Laenu kasutas kolhoos jooksvateks tootmisvajadusteks, kuna sel teel vabanenud omad rahalised vahendid läksid töötasuks. Riikliku krediidi abiga suutis kolhoos aprillis ja mais kolhoosnikutele töötasu õigeaegselt välja maksta.

Juunis, juulis ja augustis oli tulude ja kulude vahe juba selline, et kolhoos suutis kolhoosnikutele töötasu välja maksta jooksvate tulude arvel. Alles septembris tekkis kolhoosil rahaliste vahendite puudujääk. Samuti oli kolhoosil kahtlusi ka järgnevate kuude, oktoobri ja novembri tulude laekumise kohta. Et tagada kolhoosnikute töötasu õigeaegne väljamaksmine ka nendel kuudel ja vähendada käibevahendite defitsiiti, võttis kolhoos varumisorganisatsioonidelt avanssi. Nii oli kolhoosil planeeritud müüa riigile liha 90 tuhande rubla eest. Kuna varumisorganisatsioonid annavad avanssi 50% ulatuses riigile müügiks planeeritud liha maksumusest, siis oleks kolhoos võinud võtta avanssi 45 tuhande rubla ulatuses. Tegelikult kasutas kolhoos avanssi 32 tuhat rubla. Kasutades neid käibevahendite täiendamise teid, suutis kolhoos kolhoosnikutele töötasu välja maksta regulaarselt ka ilma reservfondita.

Kuid vaatamata sellele on kolhoosil kavas luua tugev reservfond. Nii on ette nähtud, et kolhoos eraldab iga aasta teatud protsendi rahalistest tuludest reservfondi. Sellist reservfondi loomise ja täiendamise moodust tuleks ka vabariigi teistel kolhoosidel kasutada.

Kui reservfondi võib-olla pole vaja selleks, et tagada kolhoosnikute töötasu väljamaksmist kuudel, millal kolhoosi jooksvad tulud on väikesed, siis pole mingit kahtlust, et nendeks aastateks, millal kolhoosi tulud mitmesuguste ettenägematute asjaolude tõttu vähenevad, on tingimata vaja reservfondi. Nagu teame, sõltub põllumajanduslik tootmine väga suurel määral ilmastikutingimustest, mistõttu kõik aastad pole ühesugused. Et halbade ilmastikutingimustega aastatel, millal kolhoosi tulud vähenevad, hoida ära kolhoosnikute töötasu vähenemine, ongi vaja reservfondi. Peab märkima, et töötasu stabiilsuse tagamine on väga suure tähtsusega kolhoosnikute töödistsipliini sei-

sukohalt. Meil on praktikast küllaldaselt kogemusi, kus kolhoosnikute töötasu järsk langus mõnel aastal on põhjustanud kolhoosnikute tööaktiivsuse vähenemise, mille tagajärgi on tunda isegi mitu aastat. Eriti tähtis on see küsimus nendes kolhoosides, kus töötasu tase on kõrge. Nii ei anna väikse töötasuga kolhoosis töötasu vähenemine mõnekümne protsendi võrra end nii tunda kui kolhoosis, kus töötasu on suur. Arvestades öeldut, on vaja, et kõik kolhoosid keskendaksid oma tähelepanu reservfondi loomisele sellises suuruses, mis hoiaks ära töötasu kõikumise.

Selles küsimuses, kui suur peaks reservfond olema, et see täidaks viimati nimetatud funktsiooni, on mitmesuguseid seisukohti. Igal juhul peab see olema tunduvalt suurem, kui on vaja töötasu vähenemise ärahoidmiseks mõnel kuul. Nii peab Põltsamaa rajooni «Komsomoli» kolhoosis läbiviidud arvestuste kohaselt olema reservfond 4 kuu töötasu suurune. Reas vennasvabariikide kolhoosides on reservfond moodustatud poole ja isegi terve aasta töötasufondi suuruses (17).

Seega näeme, et kolhoosnikute töötasu regulaarse väljamaksmise tagamiseks on mitmeid võimalusi. Kõiki neid võimalusi on vaja kasutada, kuid kõik kolhoosid peaksid püüdma luua tugevat reservfondi.

5. Kolhoosnikute töö täiendav tasustamine ja kasumi jaotamine rahalise töötasu tingimustes

Rahalise tasu puhul on vaja erilist tähelepanu osutada täiendava tasustamise küsimustele. Kuna rahalise tasu puhul peaks töötasu suurus olema juba sellisel tasemel, mis tagaks kolhoosnikute aktiivse osavõtu ühistööst, siis igat liiki lisatasude rakendamisse tuleb suhtuda teisiti kui varem. Selleks, et saada paremat ülevaadet lisatasude olemusest, tuleb analüüsida nende tekkimise põhjusi ning nende sobivust ja vajadust rahalise töötasu puhul.

Tuleb märkida, et lisatasude rakendamise vajadus ja lisatasude mitmesugused vormid kujunesid põhiliselt välja viimastel aastatel. Seda tingisid seni kehtinud näidistöönormid ja -hinded. Kuna viimased ei vastanud kolhoositootmise kiire edasiarendamise vajadustele, siis tekkiski seniste töönormide ja -hinnete kaaslasena keeruline lisatasude süsteem, mille osa kolhoosides aasta-aastalt kasvas.

Nii näiteks suurenesid vabariigi kolhoosides ajavahemikul 1955—1957 lisatasud: väljamakstuna rahas 3,8 korda, teraviljas 1,3 korda, kartulis 1,2 korda, piimas 4,8 korda jne.

Sel perioodil oli lisatasude rakendamine kolhooside majandusliku ja organisatsioonilise tugevnemise käigus vajalik, sest normipäevade põhitasu ei olnud paljudes kolhoosides veel vajalikul tasemel. Lisatasude abil oligi võimalik tõsta kolhoosnike materiaalsel huvi vähemalt tähtsamatel töölõikudel ja põllumajandusliku tootmise seisukohalt otsustavatel perioodidel. Sel ajal etendasid lisatasud edasiviivat osa ja reas kolhoosides oli lisatasustamise süsteem selleks abinõuks, mis võimaldas nendel jagu saada oma mahajäämusest. Kuid samal ajal hakkasid arenema ka lisatasude negatiivsed küljed.

Nii hakkas paljudel juhtudel lisatasude erinevate vormide ohtrus ja nende laialdane kasutamine takistama põhitasu suurendamist. Põhitasu vähenemine või selle paigal-püsimine mõjub aga kahjustavalt töötajate materiaalsele huvile ning kolhoositootmise edasisele arengule.

Kuidas on lisatasude laialdane kasutamine mõjunud põhitasu suurusele, seda näeme tabelist 23.

Tabel 23

Põhi- ja lisatasu Harju rajooni kahes kolhoosis 1957. aastal

Kolhoos	Põhitasu normipäeva kohta (rbl.)	Normipäeva rahaline hinne koos lisatasudega (rbl.)
Zdanovi-nimeline . . .	4,80	11,56
«Töötav Talupoeg» . . .	10,00	13,02

Nagu näeme, oli Ždanovi-nimelises kolhoosis põhitasu 5,20 rubla võrra madalam kui «Töötava Talupoja» kolhoosis. Kui aga võrdleme normipäeva väärtust rahalises väljenduses koos lisatasudega, siis näeme, et Ždanovi-nimelise kolhoosi normipäeva väärtus oli ainult 1,46 rubla võrra madalam.

Sellise suure erinevuse põhitasu osas tingis laialdane lisatasu maksmine Ždanovi-nimelises kolhoosis. Seetõttu võtsid kolhoosnikud Ždanovi-nimelises kolhoosis osa ainult nendest töödest, kus rakendati lisatasu. Töödistsipliini

tugevdamiseks loobus kolhoos 1958. aastal enamikust lisatasudest ja hakkas tugevdama põhitasu.

Üldistades seniseid kogemusi, peab märkima, et kui lisatasude maksmine oli veel mõned aastad tagasi vajalik kolhooside majanduslikuks ja organisatsiooniliseks tugevdamiseks ning kolhoosnikute materiaalse huvi tõstmiseks, siis praegu, kolhoositootmise arengu uuel etapil, eriti aga rahalisele töötasule üleläänud kolhoosides, ei ole lisatasude laialdane rakendamine enam millegagi põhjendatud. Seetõttu on nüüd vaja võtta suund lisatasude järkjärgulisele vähendamisele ja lõpuks nende kaotamisele.

Teatavasti rakendati ja rakendatakse vabariigi kolhoosides mitmesuguseid erinevaid lisatasustamise mooduseid. Seepärast osutub otstarbekohaseks analüüsida lähemalt iga lisatasuvarianti eraldi ja anda hinnang tema kasutamismõimaluste kohta rahalise tasu tingimustes.

Vaatleme kõigepealt lisatasu põllumajanduslike kultuuride saagikuse ja loomakasvatuse produktiivsuse plaanide täitmise ja ületamise eest. Selle lisatasu puhul makstakse lisatasuks teatav protsent üleplaanilisest toodangust (tavaliselt 25—50%). See lisatasu võimaldab viia kolhoosnikute töötasu teatud määral sõltuvusse brigaadi töötulemustest ja selle väljamaksmine ei mõju üldiselt kahjustavalt plaaniliste tulude jaotamisele aasta lõpul ega kutsu esile põhitöötasu vähenemist. Kuid samal ajal võib see lisatasustamise moodus viia madaldate plaanide kehtestamisele. Samuti võib lisatasude pidev aastaringne väljamaksmine takistavalt mõjuda rahalise töötasu regulaarsele väljamaksmisele.

Kõige rohkem levinud on lisatasu koristustööde eest. Seda lisatasu on kasutatud laialdaselt viimastel aastatel heina-, teravilja- ja kartulikoristustöödel. Koristustöödest osavõtjatele makstakse harilikult 5—30% kokkupanud heinast ja 8—10% nopitud kartulitest. Teravilja koristamise eest makstakse lisatasuks kas teatav protsent (10—12%) kogutud saagist või 1—6 kg teravilja iga koristustöödel väljatöötatud normipäeva eest.

See lisatasu mõjub aga takistavalt tulude plaanipärasele jaotamisele ja vähendab põhitöötasu osatähtsust. Samuti loob see eelistatuma olukorra nendele kolhoosnikutele, kes võtavad ühistööst osa ainult siis, kui makstakse lisatasu. See lisatasu ei loo ka kolhoosnikute hulgas vajalikku materiaalset huvi kõigi tööde tegemise vastu, vaid ainult

nende tööde vastu, kus makstakse lisatasu. Arvestades toodud puudusi, esijoones aga asjaolu, et see lisatasu vähendab põhitöötasu, ei ole seda lisatasu rahalise tasu puhul otstarbekohane rakendada. Peale selle kaotab see lisatasu rahalise tasu puhul ka oma stimuleeriva mõju. Kui töö tasustamise endise korra juures oli lisatasu koristustöödel veel vaja ka selleks, et näidata kolhoosnikule, kui palju ta teatud töö tegemise eest konkreetset saadusi või raha saab, siis rahalise tasu juures, kus töötasu suurus on lõplikult fikseeritud kõigile arusaadavas «keeles» — rahas, langeb ka lisatasude see funktsioon ära.

Tõsi küll, rida kolhoose, kes läksid üle rahalisele tasule, kasutavad veel lisatasu heinatöödel. Nendes kolhoosides on see lisatasu säilinud veel selle tõttu, et kolhoosnikud on huvitatud heina saamisest, aga uut moodust, kuidas kolhoosnikutele heina jaotada, pole veel leitud. Muidugi ei tule kolhoosnikut heinast ilma jätta, kuid seda pole sugugi vaja anda lisatasu näol, vaid ka kolhoosnikutele antav hein tuleks arvata põhitöötasu sisse, nagu seda on tehtud Tapa rajooni «Kaardiväelase» kolhoosis (vt. X peatükist). Järelikult pole rahalise tasu tingimustes vajadust antud lisatasu järele ja sellest tuleb järk-järgult loobuda.

Samadel kaalutlustel pole otstarbekohane rakendada rahalise tasu tingimustes lisatasustamist ka üksikute tööde, nagu laudasõnniku väljavedu, külvitööd jt., eest.

Rida vabariigi kolhoose kasutavad veel lisatasu maksmist kolhoosnikute tööalase aktiivsuse eest. Seda lisatasu rakendatakse kolhoosis kehtestatud töölolekupäevade või normipäevade alammäära ületamise eest. Selle lisatasu maksmise vormi juures ei ole lisatasu saamine otseses sõltuvuses kolhoosniku või brigaadi poolt toodetud saaduste hulga. Seetõttu ei taga see lisatasu ka vajalikku materiaalsel huvi suuremate saakide saamiseks ega loomakasvatuse produktiivsuse tõstmiseks. Lähtudes sellest, et antud lisatasu maksmise vorm ei stimuleeri kõrgemate tootmisnäitajate saavutamist, ei ole selle rakendamiseks rahalise tasu puhul, kus juba selle põhitasu vormi rakendamine üksi tagab kolhoosnikute aktiivse osavõtu ühistööst, mingit vajadust.

Arvestades eespool toodut tuleb kolhooside juhatustel põhjalikult kaaluda senini kasutatud lisa- ja täiendavate tasude maksmist ning viia see miinimumini.

Rahalise töötasu rakendamisel on kol-

hoosnikute materiaalse huvi küsimuse kõige õigemaks ja objektiivsemaks lahendamise teeks põhitöötasu tõstmine ühiskondlikult vajaliku töötasu tasemele. Seda tuleb saavutada tootmise laiendamise, rahaliste vahendite ökonoomsema kasutamise ning lisatasude vähendamise teel.

Kuid kuigi rahalise tasu rakendamisel tuleb eelkõige tähelepanu pöörata põhitöötasu tugevdamisele, ei tähenda see veel seda, et lisatasud on antud etapil absoluutselt kaotanud kõigis kolhoosides oma tähtsuse.

Majanduslikult nõrgemates kolhoosides, kus rahaline töötasu on tunduvalt madalam ühiskondlikult vajalikust töötasust, võib esialgu lisatasu ennast veel õigustada. Nii tuleks nendes kolhoosides kõne alla lisatasustamine üleplaanilise toodangu eest, kuna see ei vii põhitasu — rahalise tasu vähendamisele. Seevastu aga nendes kolhoosides, kus rahalised vahendid võimaldavad põhitöötasu väljamaksmist enam-vähem ühiskondlikult vajaliku töötasu tasemel, on lisatasud oma aja ära elanud ja seal pole neid vaja. Kuid see ei tähenda, et kolhoos ei peaks eesrindlikele kolhoosnikutele, kes oma tööga silma paistavad, andma kas rahas või esemete näol ühekordseid preemiaid.

Kuigi lisatasustamine rahalise tasu puhul on kaotanud oma tähtsuse, ei tähenda see seda, et ei tuleks rakendada täiendavaid stiimuleid, mis ergutaksid kolhoosnikuid tööviljakuse edasisele tõstmisele. Esiteks on see vajalik sellepärast, et rahalise tasustamise süsteem käesoleval ajal sisaldab endas ka teatud puudusi. Teatavasti annab kindel rahaline töötasu kolhoosnikutele alati kindla ja hea ülevaate töö eest saadava tasu suuruse kohta. Teiselt poolt ei ole aga rahalise tasu puhul kolhoosniku tasu otseselt sõltuv kogu ühismajandi töötulemustest, sest kolhoosnik saab ikkagi sama tasu nii siis, kui kolhoos tervikuna töötab antud aastal hästi, kui ka siis, kui kolhoos töötab halvasti. Seepärast peab ka rahalist töötasu rakendanud kolhoosides säilitatama ja tugevdama seost kolhoosnikute sissetulekute ja kogu ühismajandi töötulemuste vahel. Kolhoosnikute sissetulekute ja ühismajandi töötulemuste vahelise seose tugevdamise esmaseid lülisid on osa kolhoosi kasumi jaotamine kolhoosnikute vahel. Saades osa kasumist, mille suurus sõltub majandi kõigi tootmisharude tulukusest, on kolhoosnik üheaegselt mate-

riaalselt huvitatud nii selle töö tulemustest, mida ta vahetult teeb, kui ka majandi kõigi tootmisharude lõplikest töö-
tulemustest.

Teatavasti saab ettevõtte kasumit siis, kui kaubatoodangu realiseerimisest saadud tulu (sissetulek) ületab selle toodangu täieliku omahinna. Kasum on üks tähtsaimaid näitajad, mis iseloomustab majapidamise töö-
tulemusi. Senise tulude jaotamise korra juures ei olnud kolhoosides võimalik kasumit välja tuua, sest siis ei tehtud vahet töötasu ja kasumi vahel. Kui töötasu arvestamine toimub normipäeva kaudu, kujuneb töötasu lõplik suurus välja alles pärast jooksva aasta tulude-kulude kokkuvõtte tegemist. Töötasude väljamaksmisel normipäeva alusel ei tehta vahet ühiskondlikult vajaliku töötasu ja kasumi arvelt makstava tasu vahel. Selle tulemusena kujunevad enamuses suurema normipäevatasuga kolhoosides ka toodetud põllumajandussaaduste omahinnad kõrgemaks ning enamikel juhtudel jäetakse tahaplaanile eraldamiste suurendamise vajadus ühiskondlike fondide täiendamiseks. Kasumi kui majandusliku kategooria kasutamine kolhoosides on võimalik üksnes siis, kui töötasule on antud kindel määritelu. Seetõttu osutub ühiskondlikult vajaliku töötasu sisseviimine kolhoositootmisse objektiivselt vajalikuks; seda aga soodustab töö tasustamise rahaline vorm.

Rahalise töötasu rakendamisel ühiskondlikult vajalikul tasemel tuleb kasumi jaotamisel esmajoones silmas pidada taastootmise laiendamist. Selleks, et edukalt täita seitse-
aastaku ülesanded põllumajandussaaduste tootmise suurendamise alal, tuleb kolhoosides hulgaliselt ehitada tootmishooneid, viia läbi maaparandustöid ja soetada põllumajanduslikku tehnikat. Kõigi nende tööde läbiviimine eeldab ühelt poolt muidugi rahaliste ja materiaalsete vahendite märksa ökonoomsemat kasutamist ning olemasolevate tootmishoonete ratsionaalsemat kasutamist, teiselt poolt aga senisest suuremate kapitaalvahutuste tegemist.

Teine osa kasumist tuleb suunata kolhoosnikute kultuuriliste ja eluolustikuliste vajaduste paremaks rahuldamiseks. Kolhoosides peavad lähematel aastatel tunduvalt suurenenema kultuurilisteks ja elutarbelisteks vajadusteks kasutatavad summad. Kui Jõgeva, Rakvere, Paide, Rapla ja mõnede teiste rajoonide kolhoosid on asunud koolimajade, klubide, sööklate, saunade ja elamute ehitamisele, siis paljudes vabariigi kolhoosides ei ole vaatamata või-

malustele nendele küsimustele veel vajalikku tähelepanu pööratud. Aga nagu märgitakse NLKP XXI kongressi otsuses, on ühiskondlike fondide igakülgne tugevdamine kolhoosides üheks tähtsamaks teeks kooperatiivse ja riikliku omandivormi lähendamisel. Seega on iga-aastaste eraldamiste suurendamine ühiskondlikesse fondidesse kolhoosides põllumajandussaaduste tootmise otsustava suurendamise ja kolhoosnikute materiaalse heaolu edasise kasvu esimeseks tingimuseks.

Teine osa aasta lõpul jaotamisele kuuluvast kasumist tuleb ette näha ülemineva reservfondi moodustamiseks või täiendamiseks. Nagu juba eespool märgitud, on ülemineval reservfondil rahalisele töötasule üeläinud kolhoosides väga suur tähtsus töötasude regulaarse väljamaksmise tagamiseks, sõltumata rahaliste tulude laekumisest ja tootmises esinevaist lünkadest.

Ühiskondlike fondide ja ülemineva reservfondi täiendamisest ülejääv osa kasumist kuulub jaotamisele kolhoosiliikmete vahel.

Milline osa kasumist jaotatakse kolhoosnikutele, see määratakse kindlaks igal aastal pärast tulude-kulude lõplikku selgumist vastavalt kolhoosi majandusliku tegevuse tulemusel tekkinud kasumi suurusele ning võttes arvesse ühistootmise laiendamise ja kolhoosnikute materiaalse huvi tagamise vajadusi.

Nimetatud kasumiosa tuleb kolhoosnikute vahel jaotada vastavalt nende töö hulgale ja kvaliteedile. Rahalise tasu puhul väljendab seda kolhoosnikutele töötasuks arvestatud raha hulk. Järelikult tuleb osa kasumist jaotada kolhoosnikute vahel proportsionaalselt nende põhitöötasule. Sellise tulude jaotamise juures saab kolhoosnik ühelt poolt töötajana pidevalt kindlat töötasu ja teiselt poolt kollektiivse omanikuna osa ettevõtte kasumist.

Tekib küsimus, millal kasum kolhoosnikutele kätte anda. Arvestades, et kolhoosi finantsmajandusliku tegevuse lõpptulemused selguvad ikkagi alles jooksva aasta lõpul või järgmise aasta algul, ei ole õige maksta seda raha enne aasta lõppu, millal tulud ja kulud lõplikult selguvad.

Kasumi jaotamise kohta tuleb märkida veel seda, et kui rahalist töötasu makstakse pidevalt ühiskondlikult vajaliku töötasu tasemel, siis oleks ekslik arvata, et see ongi kolhoosniku ühismajandist saadava sissetuleku lõplik suurus. Tegelikult saab kolhoosnik kõigepealt regulaarselt kätte

töotasu ühiskondlikult vajalikul tasemel ja peale selle veel osa kasumist. Seega ei saa kolhoosnikud ka majanduslikult tugevamates kolhoosides sugugi vähem sissetulekuid kui varem, vaid saavad neid teises vormis.

6. Juhtivate töötajate töö tasustamine

Rahalise töötasu korral peab ka juhtivate töötajate töö tasustamine olema korraldatud vastavalt kolhooside arengu käesoleva etapi nõuetele. Selleks, et rahalise töötasu puhul lahendada kolhoosi juhtivate töötajate töötasu suuruse küsimust, peavad eelkõige olema kindlaks määratud nende töö tasustamise alused. Kui varemalt reguleeris kolhoosi juhtivate töötajate töö tasustamist Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus 16. juulist 1948 nr. 668 väga mitmesuguste näitajate alusel, siis rahaline töötasu peab vastama hoopis uutele nõuetele, millised on ka kajastatud EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruses 2. märtsist 1959 nr. 74.

Uue määruse alusel on juhtivate töötajate töö tasustamise aluseks kas kolhoosi rahaline tulu või teatud tootmisüksuses (brigaadis, farmis) saadud toodanguhulk. Peale selle sõltub juhtivate töötajate töötasu suurus ka tootmise intensiivsusest ja antud töökohal töötamise ajast — tööstaazist.

Nagu teame, oli varemalt juhtivate töötajate töötasu arvestamise aluseks külvipinna, loomade arvu, rahalise tulu suurus jms., mis sageli viis juhtivad töötajad hektarite ja peade arvu tagaajamisele. Selline töö tasustamine viis ei stimuleerinud juhtivaid töötajaid taimekasvatuses saagikuse ja loomakasvatuses produktiivsuse tõstmisele.

Uue korra kohaselt on aga juhtivate töötajate töötasu viidud otsesesse sõltuvusse majandi või teatud tööloigu kogu tootmistegevusest, mitte aga majandi või tootmisharu tootmistegevuse üksikutest näitajatest. Selline juhtivate töötajate töö tasustamise süsteem stimuleerib kõigi tootmisharude väljaarendamist ja võitlust majandi rentaabluuse tõstmise eest.

Et kehtinud süsteem juhtivate töötajate töö tasustamisel oli vananenud ja muutus pidurdavaks kolhoositootmise kiirel arengul, seda näitas ka see, et paljud kolhoosid vabariigis loobusid sellest ja kasutasid töö tasustamisel eneste

väljatöötatud aluseid. Nagu näitasid Eesti NSV Teaduste Akadeemia Majanduse Instituudi 1958. aasta uurimised Paide rajooni kolhoosides, rakendati seal kolhoosi juhtivate töötajate töö tasustamist määruse nr. 668 alusel ainult 9 kolhoosis ehk 31,1% rajooni kolhooside üldarvust. Ülejäänud rajooni kolhoosides (68,9%) toimus juhtivate töötajate töö tasustamine kolhooside poolt väljatöötatud väga paljude näitajate alusel.

See asjaolu, et juhtivate töötajate töötasu arvestamine toimus paljude näitajate alusel, tõi endaga kaasa ka ebaõigete vahekordade tekkimise üksikute juhtivate töötajate töötasude suuruse vahel. Nii oli Paide rajooni majanduslikult tugevas «Valgmaa» kolhoosis 1958. aastal kolhoosi esimehe töötasu rahalises väljenduses keskmiselt 1032 rubla kuus. Sama rajooni majanduslikult nõrgemas «Sädeme» kolhoosis oli aga esimehe töötasu üle kahe korra suurem. Põhjendamatult suured olid töötasude erinevused ka põllumajanduse spetsialistide ja kolhoosi esimeeste vahel. Kui kolhoosides «Võit», «Ammuta», «Säde» jt. moodustas põllumajanduse spetsialistide töötasu ainult 30—40% kolhoosi esimehe töötasust, siis kolhoosides «Kungla», «Koit», «Valgmaa», «Majak» jt. oli see isegi 20—30% võrra suurem esimehe töötasust. Arvesse võttes aga ühe või teise juhtiva töötaja töömahtu ja vastutust antud tööloigu või kogu majandi tootmistegevuse juhtimisel, ei ole millegagi põhjendatud, et teatud tööloigu või tootmisharu juhtija saab kõrgemat töötasu kui kogu majandi tootmistegevuse eest vastutav töötaja.

Uues määruses on aga kolhoosi juhtivate töötajate töötasu suurused soovitatud kindlates proportsioonides, kusjuures töötasude suurus kasvab vastavalt töömahu ning vastutuse suurenemisega.

Tuleb veel märkida, et juhtivate töötajate töötasude arvestamine paljude näitajate alusel (mille hulka kolhooside poolt veelgi järjest suurendati), muutis töötasude arvestamise küllaltki keeruliseks ning töömahukaks. Selline juhtivate töötajate töötasude arvestamine viis «varjas» paljudel juhtudel ka juhtivate töötajate töötasu tegelikku suurust kolhoosi kogu kollektiivi eest. Kõik see aga kutsus real juhtudel esile arusaamatusi kolhoosnikute ja kolhoosi juhtivate töötajate vahel. Määruse nr. 74 järgi on aga kolhoosi juhtivate töötajate töö tasustamise süsteem lihtne ning arusaadav kõigile kolhoosnikutele, aga ka lihtne

arvestada, sest see tugineb põhitöötasu osas ainult ühele näitajale (kas rahalisele tulule või brigaadis või farmis saadud toodangule). Hoopis uueks täiendavaks töötasu arvestamise aluseks juhtivaile töötajatele on tootmise intensiivsuse näitaja ja tööstaaž. Täiendava töötasu arvestamine tööstaaži ja tootmise intensiivsuse eest on aga esmaseks tingimuseks juhtiva kaadri volavuse vähendamisel ja paremate tootmisnäitajate saavutamisel majandis või tootmisharus.

Lõpuks peab juhtivate töötajate töö tasustamise kohta märkima seda, et seoses viimastel aastatel toimunud suurte muudatustega kolhooside arengus, seoses rahalise väärtusvormi üldise laienemisega kolhooside majanduslikus tegevuses, on ka kolhoosi juhtivate töötajate töö tasustamise kõige õigemaks ja objektiivsemaks aluseks antud etapil rahaline väärtusvorm.

Kõrvuti juhtivate töötajate töö tasustamise uute aluste rakendamisega rahalise töötasu puhul, on EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu 2. märtsi 1959. aasta määruses nr. 74 toodud ka juhtivate töötajate töö tasustamise määrad.

Määruses soovitatakse kolhooside esimeestele arvestada põhitöötasu sõltuvalt kolhoosi rahalistest tuludest järgmiselt:

rahaline tulu kuni 0,5 miljonit rubla, põhitöötasu 1200 rubl.			
„ 0,5—0,75	„	„	1300 „
„ 0,75—1,00	„	„	1400 „
„ 1,00—1,25	„	„	1500 „
„ 1,25—1,50	„	„	1600 „
„ 1,50—1,75	„	„	1700 „
„ 1,75—2,00	„	„	1800 „
„ 2,00—3,00	„	„	2000 „
„ 3,00—4,00	„	„	2200 „
„ 4,00—5,00	„	„	2400 „
„ üle 5,00	„	„	2600 „

Selle järgi arvestatakse näiteks Märjamaa rajooni «Ühisjõu» kolhoosis esimehele põhitöötasuna 1400 rubla kuus ja sama rajooni «Tasuja» kolhoosis 1800 rubla kuus.

Põllumajanduse spetsialistide (agronoomid, zootehnikud, mehaanikud) ja raamatupidajate põhitöötasu suurus on uue määruse alusel soovitatav määrata 70—80% kolhoosi esimehe põhitöötasust. Sisuliselt on seega kõigi

põllumajanduse spetsialistide põhitöötasu viidud ka otse-
sesse sõltuvusse kogu majandi töötulemustest. Ja seda just
seepärast, et likvideerida põllumajanduse spetsialistide
tööülesannete kitsad piirid ja tõsta nende huvi ning vastu-
tust kogu majandi tootmistegevuse eest. Põllumajanduse
spetsialisti põhitöötasu määramine ainult konkreetse töö-
loigu eest on ebaõige ka seepärast, et reas kolhoosides
töötab ainult üks spetsialist, kes juhib ning vastutab kõigi
tootmisharude töötulemuste eest. Põllumajanduse spetsia-
listide töötasu sõltuvus kolhoosi esimehe põhitöötasust on
seepärast vajalik, et vältida ebaõigete proportsioonide tek-
kimist nende töötasude vahel. Kolhoosi raamatupidajate
töötasud on uues määruuses mõnevõrra kõrgemad, kui seda
soovitati varem kehtinud korra kohaselt. Nii on raamatu-
pidajate töötasu soovitatav arvestada põllumajanduse spet-
sialistidega samadel alustel — teatud protsendina kolhoosi
esimehe põhitöötasust. Seoses kolhoosi toodangu oma-
hinna arvestamise möödapääsmatu vajadusega on ka
arvestusalane töö muutunud täpsemaks, mahukamaks ja
suuremat kvalifikatsiooni nõudvaks, mis kõik nõuab raa-
matupidajailt hoopis suuremat vastutust kui varemalt.

Toome mõned konkreetset näited juhtivate töötajate töö
tasustamise kohta. Nii arvestatakse rahalisele töötasule
üleläänud Märjamaa rajooni «Ühisjõu» kolhoosis agronoo-
mile põhitöötasu 80% kolhoosi esimehe põhitöötasust ehk
1200 rubla kuus ja zootehnikule 70% esimehe põhitöötasust
ehk 1000 rubla kuus. Sama rajooni «Tasuja» kolhoosis
arvestatakse aga zootehnikule 70% kolhoosi esimehe töö-
tasust ehk 1200 rubla kuus ja raamatupidajale 62% kol-
hoosi esimehe põhitöötasust ehk 1100 rubla kuus. Nagu
näeme, on üksikute kolhooside poolt rakendatav põlluma-
janduse spetsialistide ja raamatupidajate töötasu määr
väheses ulatuses erinev, kuid töötasude suurused on samal
ajal praktiliselt võrdsed. Mitteolulised erinevused põllu-
majanduse spetsialistide ja raamatupidajate põhitöötasude
suuruses kolhoosi esimehe töötasuga võrreldes on tingitud
kohapealsetest konkreetsetest tingimustest.

Põllundusbrigadiride, loomakasvatusala brigadiride ja
kompleksbrigaadide brigadiride töö tasustamise küsimus-
tele tuleb aga rahalise töötasu korral läheneda märksa tei-
siti kui teiste juhtivate töötajate töö tasustamisele. Nendele
pole õige arvestada töötasu kogu kolhoosi rahalise tulu
pealt, mida kahjuks mõnedes kolhoosides praktiseeritakse,

vaid nende töötasu peab olema sõltuvuses vastava tootmisüksuse töö tulemustest. Tulenevalt sellest ongi uues määru-
 ruses nende põhitöötasu viidud sõltuvusse vastava tootmis-
 haru toodangust. Arvesse võttes, et brigadiride poolt juhi-
 takse ainult teatud osa kolhoosi tootmistegevusest, soovi-
 tatakse uues määru-
 ses neile töötasu arvestada mitte üle
 70% kolhoosi esimehe põhitöötasust.

Brigadiride põhitöötasu arvestamise aluseks tuleb võtta
 brigaadi või farmi tootmisülesandes planeeritud toodangu-
 näitajaid, kusjuures üksikute toodanguliikide ühikuhinded
 töötatakse välja kolhoosi juhatuse poolt ja kinnitatakse
 kolhoosi üld- või volinike koosolekul.

Brigadiride töötasu arvestamisel võib kasutada abitabe-
 lit (vt. tabel 24).

Tabel 24

Põllundusbrigadiri töötasu arvestus

Jrk. nr.	Saadused	Kogutoo- dang bri- gaadis (tonnides)	Tonni hinne rahas (rbl.)	Brigadiri töötasu (rbl.)
1.	Teravili	100	27	2700
2.	Kartul	200	9	1800
3.	Põldhein ja kultuurniidu hein	120	14	1680
4.	Looduslik hein	50	6	300
5.	Põhk	100	6	600
6.	Söödajuurvili	20	6	120
7.	Silo	150	9	1350
8.	Haljassöödad	200	5	1000
9.	Köögivili	10	9	90
10.	Linakiud	1	180	180
11.	Linaseeme	1	140	140
12.	Heinaseeme	1	360	360

Brigadiri töötasu aastas (rbl.) 10 320
 Brigadiri töötasu kuus (rbl.) 860

Antud tabelis toodud näitajad on vabariigi kolhooside
 põllundusbrigaadide keskmised. Toodanguühiku hind on
 orienteerivad. Peab märkima, et brigadiride põhitöötasu
 arvestamine toodangult võimaldab kolhoosi juhatustel tea-
 tud saaduse ühikuhinde tõstmise teel otseselt tõsta briga-
 diride huvi ühe või teise saaduse tootmise suurendamise

vastu. Nagu näitavad esialgsed kogemused, kujunes Märjamaa rajooni «Tasuja» ja «Ühistöö», Keila rajooni «Kungla», Põltsamaa rajooni «Komsomoli» jt. kolhoosides põllundusbrigaadide põhitöötasu suuruseks 700—1100 rubla kuus ning loomakasvatusbrigadiride põhitöötasu suuruseks 850—1000 rubla kuus ehk ca 60—65% kolhoosi esimehe põhitöötasust. Nagu toodud arvudest näeme, on brigadiride põhitöötasu rahaline suurus küll mõnevõrra erinev, mis on tingitud brigaadide erinevast suurusest, kuid põhitöötasude vaherkord võrreldes teiste juhtivate töötajatega jääb enam-vähem ühesuguseks. On ka täiesti loomulik ja õige, et koos töömahu ja vastutuse suurenemisega peab suurenema ka põhitöötasu. Kuid selle suurenemine ei tohi minna proportsioonide muutmiseni üksikute juhtivate töötajate põhitöötasude suuruse vahel.

Selleks, et suurendada juhtivate töötajate huvi paremate tootmisnäitajate saavutamise vastu, on vaja ette näha ka teatud täiendusi põhitöötasule. Täiendavat töötasu on soovitatav arvestada kõigepealt siis, kui juhtivad töötajad töö hea organiseerimise tulemusel on saavutanud tootmise kõrge intensiivsuse. Nii soovitabki uus määrus arvestada kolhoosi juhtivate töötajate põhitöötasule juurde 10%, kui rahaline tulu 100 hektari põllumajandusliku maa kohta on üle 100 000 rubla.

Peale selle on soovitatav arvestada juhtivate töötajate põhitöötasule juurde veel tööstaaži eest antud töökohal iga aasta eest üks protsent, kusjuures arvestamist alustatakse alles kolmandast aastast kolme protsendiga. Teame, et majandi töötulemused sõltuvad üsna suurel määral sellest, millised on juhtiva kaadri teadmised ja kogemused. Viimane on aga otseses sõltuvuses sellest, kui kaua üks või teine juhtiv töötaja on töötanud antud töökohal. Eesmärgiga kindlustada juhtivate töötajate püsimist antud töökohal, millega kaasneb ka nende kogemuste ja vastutuse üldine suurenemine, ongi uue määruse alusel soovitatud arvestada neile täiendavat töötasu tööstaaži eest alles alates kolmandast aastast.

Kuna kolhoosi juhtivate töötajate põhitöötasu suurus arvestatakse planeeritud rahaliste tulude või brigaadi tootmisülesandes ettenähtud toodangu alusel, siis on küllaltki olulise tähtsusega asjaolu, kuidas toimub nende töötasu jooksev väljamaksmine. Teame, et majandi või brigaadi lõplikud töötulemused selguvad alles aasta lõpul; seepärast

ei ole ka millegagi põhjendatud mõnedes kolhoosides rakendatud viis, et juhtivatele töötajatele arvestatakse töötasu ja makstakse jooksvalt välja määruses soovitatud ulatuses, kuid kolhoosnikutele makstakse jooksvalt välja soovitatust vähem. Selline juhtivate töötajate eelisseisukorda asetamine töötasude jooksva väljamaksmisel ei soodusta kolhoosnikute tööalase aktiivsuse tõusu ja vähendab samal ajal juhtivate töötajate vastutustunnet kolhoosnikute töötasude tõstmisel ühiskondlikult vajaliku töötasu tasemele.

Kui kolhoosi rahalised vahendid ei võimalda kolhoosnikutele jooksvalt arvestada ja välja maksta töötasu määru- ses soovitatud hinnete alusel, siis on loomulik ja õige, et ka juhtivatele töötajatele makstakse jooksvalt välja mada- lamat töötasu. Teiselt poolt peab aga juhtivaile töötajaile olema tagatud töötasu teatud tase, mis on vajalik juhtiva kaadri tugevdamise huvides, eeskätt majanduslikult nõrka- des kolhoosides.

Arvesse võttes eeltoodut, soovitaksegi uue määruse alusel maksta kolhoosi juhtivaile töötajaile (esimees, spet- sialistid, raamatupidaja, brigadirid) iga kuu jooksvalt välja 70% planeeritud töötasust ning aasta lõpul ülejää- nud osa, vastavalt kolhoosi või brigaadi tegelikele töötule- mustele.

Kokku võttes tuleb märkida, et kolhoosi juhtivate tööta- jate materiaalse huvi seisukohalt on eriti olulise tähtsusega õigete töö tasustamise aluste, määrade ja vahekordade rakendamine, mis tervikuna loob tingimused majandi tootmistegevuse intensiivseks arendamiseks.

7. Rahaliste tulude planeerimine ja arvestuse organiseerimine rahalise tasu korral

Rahalise töötasu puhul on finantsmajanduse õiged kor- raldamisel kolhoosides hoopis suurem ja olulisem tähtsus kui siis, kui töö tasustamine toimus normipäevade alusel ning põhiliselt aasta lõpul. Eriti oluline rahalise töötasu rakendamisel on sisemiste reservide täielikum kasutamine tootmise maksimaalseks laiendamiseks ja rahaliste tulude suurendamiseks. Teiselt poolt tuleb ka rahaliste tulude jaotamise planeerimisel ebamajanduslike kulutuste vähendamiseks kõiki kulutusi senisest rohkem analüüsida.

Hoopis tõsisemalt tuleb süveneda ka kapitaalvahetusteks ettenähtud vahendite laekumise ja kulutamise küsimustesse.

Käesoleval ajal, kus kolhoosid on muutunud traktorite ja põllumajandusmasinate omanikeks ja kus põllumajandussaaduste varumisel kehtib ühtne süsteem ning ühtsed riiklikud kokkuostuhinnad, on järsult kasvanud ka kolhooside rahalised tulud ja jagamatud fondid.

Tabel 25

Rahaliste tulude ja jagamatute fondide kasv 100 hektari põllumajandusliku maa kohta (rublades)

	1953. a.	1955. a.	1957. a.	1958. a.
Rahalised tulud . . .	16 944.—	24 974.—	42 515.—	52 686.—
Jagamatud fondid . .	20 122.—	28 032.—	38 183.—	70 053.—

Kolhoositootmise kaubalise iseloomuga on praegu lahutamatu seotud ka rahalise väärtusvormi vajadus nii kolhooside tootmisprotsessis kui ka saaduste jaotamisel. Seoses sellega on rahalise töötasuvormi rakendamisel rahaliste tulude ja nende jaotamise täpne planeerimine kolhoosides õige finantsmajanduse organiseerimise aluseks. See peab kindlustama normaalsed arveldusvahekorrad: a) kolhoosi ja riigi vahel; b) kolhoosi ja asutuste, isikute ning organisatsioonide vahel; c) kolhoosi ja kolhoosnikute vahel.

Kuidas on vabariigi kolhoosides toimunud rahaliste tulude planeerimine, millest eeskätt oleneb rahalise töötasuvormi rakendamise edukus, seda iseloomustab tabel 26.

Tabel 26

Rahaliste tulude plaani täitmine vabariigi kolhoosides

Näitajad	Rajoonide arv protsentides			
	1956. a.	1957. a.	1958. a.	1959. a. I pool
1) Ületati planeeritud rahalised tulud 10 ja enam protsendi võrra	2,6	2,6	15,4	57,7
2) Saadi rahalist tulu 10 või enam protsendi võrra vähem planeeritud	21,1	18,4	—	—

Nagu tabelist nähtub, jäi paljude rajoonide kolhoosidel varematal aastatel rahaliste tulude plaan täitmata. Viimastel aastatel on aga kolhoosid enamikes rajoonides tunduvalt ületanud planeeritud rahalised tulud. See aga näitab, et kolhooside juhatused ja rajoonide põllumajanduse inspeksiooni töötajad tunnevad kolhooside tootmisvõimalusi alles pealiskaudselt. Jätakse kasutamata palju sisemisi reserve põhi-, abi- ja täiendavate tootmisharude laiendamiseks. Kõige selle tulemusena ei ole võetud tootmisülesanded paljudes kolhoosides küllaldaselt pingelised, millest tingituna puudub ka tõsine võitlus paremate näitajate saavutamise eest. Tulenevalt rahaliste tulude ebaõigest planeerimisest jääb kolhoosidel jooksva aastal läbi viimata nii mõnigi oluline töö, mis kahtlemata ei jäta avaldamata negatiivset mõju järgneva aasta tootmistegevusele ning on tõsiseks takistuseks rahalise töötasuvormi rakendamisel. Niisiis on rahaliste tulude täpne planeerimine kõigi sisetiste reservide täielikumaks kasutuselevõtmiseks eriti vajalik.

Rahalise töötasu rakendamisel tuleb kõrvuti rahaliste tulude planeerimisega läheneda hoopis teisiti ka nende jaotamise planeerimisele. Praegu, kus kogu kolhoositalurahvas on aktiivselt lülitunud seitseaastaku ülesannete ennetähtaegse täitmise üritusse, tuleb vaadata kaugele ette. Nende ülesannete täitmine eeldab tootmishoone ehitustööde suurendamist, ulatuslikke maaparandustöid, tehnika täiendavat soetamist jne. Lühidalt, on vaja tagada taastootmise laiendamise kiirem tempo. Seda on võimalik teha üksnes siis, kui suureneb ka ühiskondlike fondide täiendamine. Tuleb aga märkida, et vabariigi kolhoosides on eraldamiste kasv ühiskondlikesse fondidesse senini olnud väga tagasihoidlik. Kui 1958. aastal vähenesid riiklikud maksed 5,3% võrra võrreldes 1955. aastaga ja kulutused tootmisvajadusteks 3,7% võrra ning kolhoosnikutele normipäevade järgi eraldati 8,2% võrra rohkem, siis eraldamised ühiskondlike fondide täiendamiseks kasvasid samal ajavahemikul ainult 1,6% võrra. Selline ühiskondlike fondide kasvutempo ei taga aga tootmise hoogsat kasvu. Rahalise töötasu puhul, kus rahaliste tulude laekumise ja jaotamise planeerimine on hoopis põhjalikum ja kus kolhoosnikutele makstakse kindlat töötasu, ilmneb ka eraldamiste suurendamise vajadus ja võimalus ühiskondlike fon-

dide täiendamiseks palju selgemalt, kui nendes kolhoosides, kus kasutatakse veel normipäevi.

Teise olulise momendina rahaliste tulude jaotamisel tuleb vaadelda kulutusi tootmisvajadusteks. Rahalise töötasu rakendamine võimaldab hoopis täpsemalt ja objektiivsemalt kalkuleerida toodetavate saaduste omahinda. Mida madalam on toodangu omahind, seda paremini on üldreeglinas toimunud ka majandi tootmistegevuse juhtimine. Seoses põllumajandusliku tehnika soetamisega muutub ka tootmiskulude struktuur kolhoosis. Nii suurenevad mõningal määral tootmiskulud — kütte- ja määrdeainete ning tagavaraosade soetamiseks, jooksva remondi läbiviimiseks jms. Kuid siin on suuri reserve kulutuste kokkuhoiuks tehnika parema hooldamise, kütte- ja määrdeainete täpsema arvestamise, tublimate mehhanisaatorite töölerakendamise ja paljude muude abinõude kasutuselevõtmise teel. Tuleb aga märkida, et just tootmiskulude kokkuhoiule ei pööra kolhooside juhatused sageli tähelepanu.

Tihti võime näha, et raudteejaamades seisavad lahtise taeva all mineraalväetised. Reas kolhoosides kohtame aga mineraalväetiste hunnikuid, mis juba aastaid on lebanud põlluserval. Raha väetiste ostuks kulutati, aga kuhu jäi loodetud enamsaak? On ju selge, et sellise majandamise korral ei saa toodetud saaduste omahind kujuneda madalaks. Korraliku algarvestuse ja range kokkuhoiurežiimi rakendamine ning isikliku vastutuse tõstmine võimaldavad aga tunduvalt vähendada tootmiskulutusi just kütte- ja määrdeainete, väikeinventari, jooksva remondi, ostusõtade ja väetiste osas. Milliseks on kujunenud rahaliste tulude laekumine ja jaotamine vabariigi kolhoosides, seda näeme tabelist 27.

Nagu näeme, on koos kolhooside majandusliku ja organisatsioonilise tugevnemisega muutunud ka rahaliste tulude jaotamine. Nii on viimastel aastatel suurenenud töötasuks eraldatud rahaliste tulude erikaal ja vähenenud kulutused tootmisvajadusteks ning administratiiv- ja juhtimiskuludeks.

Arvestades rea aastate rahaliste tulude jaotamise praktikat ja viimastel aastatel toimunud küllaltki suuri muutusi kolhoositootmises, võib rahaliste tulude jaotamise planeerimisel praegu orienteeruda järgmistele keskmistele näitajatele:

- a) eraldamised ühiskondlike fondide täiendamiseks — umbes 25%;
- b) kohustuslikeks makseteks ja eraldamisteks — umbes 13%;
- c) tootmisvajadusteks — umbes 25%;
- d) töötasudeks — umbes 35%;
- e) administratiiv- ja juhtimise ning muudeks kuludeks — umbes 2%.

Tuleb muidugi silmas pidada seda, et üksikute kuluartiklite gruppide suurus võib planeerimisel mõningal määral muutuda, sõltuvalt kohalikest tootmistingimustest.

Kõrvuti rahaliste tulude planeerimisega on rahalise töö-

Tabel 27

Rahaliste tulude laekumine ja nende jaotamine (protsentides)

	1955. a.	1957. a.	1958. a.
I Rahaliste tulude laekumine kokku	100,0	100,0	100,0
1. Taimekasvatusest	16,3	11,9	14,2
2. Loomakasvatusest	74,2	79,1	78,3
sellest: a) veisekasvatusest	58,8	57,8	60,0
b) seakasvatusest	25,9	32,6	29,3
c) lambakasvatusest	2,8	1,5	2,1
d) linnukasvatusest	5,4	4,6	5,0
e) muudest loomakasvatuse-			
harudest	7,1	3,5	3,6
3. Abiettevõtetest	1,1	1,2	1,1
4. Muudest allikatest	8,4	7,8	6,4
II Rahaliste tulude jaotamine kokku	100,0	100,0	100,0
1. Riiklikud maksed	16,7	12,5	11,4
2. Kulutused tootmisvajadusteks	32,8	28,7	29,1
sellest: a) RTJ ja MTJ tööde			
eest	×	2,9	9,4
b) söötade ostuks	29,4	36,6	30,9
c) kulud jooksvaks remon-			
diks	6,2	5,1	6,8
d) kütte- ja määrdeained	10,4	11,1	13,2
e) muud	54,0	44,3	39,7
3. Administratiiv- ja juhtimiskulud	2,8	2,5	2,2
4. Eraldamised ühiskondlike fondide			
täiendamiseks	17,5	17,2	19,1
5. Töötasud	27,9	37,2	36,1
6. Muud kulud	0,9	0,6	0,8
7. Rahaline juurdemaks juhtivaile			
töötajaile	1,4	1,4	1,3

tasu rakendamisel olulise tähtsusega ka rahaliste vahendite laekumine ja kulutamine.

Kuni NLKP Keskkomitee 1958. aasta veebruaripleenumi otsuseni kasutasid kolhoosid suure osa oma saadusi riiklike müügikohustuste täitmiseks, masina-traktorijaamade naturaaltasudeks, realiseerimiseks riikliku kokkuostu korras ja kolhoositurul. Kõigi eelnimetatud põllumajandussaaduste varumise vormide jaoks, välja arvatud masina-traktorijaamade naturaaltasu, kehtisid erinevad varumishinnad. Kõik see suurendas kolhoosides ühelt poolt arvestusalast tööd ja teiselt poolt muutis ebastabiilseks ka rahaliste vahendite laekumise ja töötasude väljamaksmise.

Rahaliste vahendite laekumise ja kulutamise planeerimise selgusetusele avaldas soodsat mõju ka tootmisplaanide ja tulude-kulude eelarve vormide mittesobivus täpsemaks planeerimiseks. Varem kehtinud tulude-kulude eelarve ja tootmisplaani vahel puudus vajalik seos. Tulude-kulude eelarve peegeldas ainult rahalisi tulusid ja nende jaotamist ning ei haaranud kogu kolhoosi finantsmajanduslikku tegevust. Samuti ei kajastanud tulude-kulude eelarve ka rahaliste vahendite tegelikku laekumist ja kulutamist. Alates 1958. aastast asendati tulude-kulude eelarve ja tootmisplaan ühtse tootmisfinantsplaaniga, mis võimaldab ka hoopis täpsemalt planeerida kolhoosi kogu finantsmajanduslikku tegevust.

Varematel aastatel, millal kolhoosnikute töö tasustamine toimus põhiliselt aasta lõpul normipäevade abil, ei olnud niivõrd oluline rahaliste vahendite laekumise ja kulutamise planeerimine kuude lõikes, rahalise töötasu korral tuleb aga pöörata erilist tähelepanu sellele, et kõrvuti vajalike tootmiskulutustega tuleb tagada ka töötasude igakuine väljamaksmine. Järelikult tuleb ühelt poolt vältida lünkasid tulude laekumises ja teiselt poolt arvestada kulutuste planeerimisel, et need ei langeks ajaliselt kitsale perioodile, eriti aga aasta esimesele poolele, mis raskendab rahalise töötasu regulaarset väljamaksmist. Selleks, et saada täpset koondülevaadet rahaliste vahendite laekumise ja nende kulutamise kohta, on kolhoosidel soovitatav kasutada abitabelit, mille näidis on antud tabeliga 28.

Sellise abitabeli kasutamine, kus rahaliste vahendite laekumine ja kulutamine on planeeritud kuude lõikes, annab meile kokkuvõtliku ülevaate sellest, kuidas rahaliste vahendite laekumine jooksva kuul katab vajalikud kulutused.

Abitabel rahaliste tulude kasutamise kohta

Kuud	Rahaliste tulude laekumine (rbl.)	Eraldamised ühiskondlikesse fondidesse ja riiklikeks makseteks (rbl.)	Tootmiskulud (rbl.)	Töötasud (rbl.)	Ülejääk (+), puudujääk (—)	Puudujäägi katmise allikad			Kokku (rbl.)
						töötasu reservifond (rbl.)	varumisorganisatsioonide avansid (rbl.)	lühiajalised tootmislaenud (rbl.)	
Jaauuar									
Veebruar									
Märts									
Aprill									
jne.									
Kokku:									

Kuna rahaliste vahendite laekumine on väike tavaliselt aasta esimesel poolel, millal see ei kata vajalikke kulutusi, tuleb planeerimisel erilist tähelepanu pöörata täiendavate allikate selgitamisele võimalike puudujääkide katmiseks. Rahaliste vahendite laekumises tekkinud lünkade katmiseks on vaja ette näha:

- põhitootmisharude laiendamise arvel saadavate tulude suurendamine;
- kiiresti tasuvate täiendavate ja abitootmisharude organiseerimine;
- tootmiskulude administratiiv- ja juhtimiskulude ning muude kulutuste vähendamine;
- tootmistegevuse sesoonsuse vähendamine ja töötasu reservifondi loomine;
- lühiajaliste tootmislaenude ja varumisorganisatsioonidelt saadavate avansside kasutamine.

Kõigi eeltoodud asjaolude arvestamine planeerimise käigus väldib rahalise töötasuvormi rakendamisel rahaliste tulude laekumises ja kasutamises esinevad kitsaskohad ja tagab ka rahalise töötasu rakendamisel nii vajalike tootmiskulutuste tegemise kui ka töötasude regulaarse väljamaksmise.

Põllumajandussaaduste tootmise suurendamiseks töö-

«Töö ja töötasu arvestuslehe» näidis Tapa rajooni «Kalevipoja» kolhoosis

I. Ulesande täitmine

20. veebruaril 1958. a.

I brigaad.

Töö nimetus	Kultuur	Möötüühik	Hulk	Hobutööpäevi	Summa (rbl.)
1. Sõnniku vedu	Kartul	tonn.	10	2	26.—
2. Sõnniku vedu	Kesa	"	10	2	46.—
				4	92.—

II. Töötasu arvestamine

(pöördel)

Kuupäev	Nimi	Tehtud töö			Ühiku- hinne (rbl.)	Summa (rbl.)	Tehtud tööde nimetus
		möö- tüühik	hulk	kate- gooria			
20. II 58	Nukk, Karl	tonn	8	4	4.60	36.80	Sõnniku vedu
"	Strauss, Karl	"	12	4	4.60	55.20	" "
						92.—	

ning raha- ja materiaalsete kulude vähendamise teel on vaja rahalise tasu maksmise korral pidada täpset arvestust toodangu saamise ja tehtud kulutuste kohta. Andmed, mille põhjal analüüsitakse ja juhitakse kolhoosi majanduslikku tegevust ja majandi rentaabluse tõstmist, peavad selguma kolhoosi algarvestusest ja raamatupidamisest.

Peab aga märkima, et kolhooside mitmekülgse majandusliku tegevuse peegeldamiseks on paljud kehtivad algdokumentide vormid vananenud ega võimalda üksikutele kultuuridele või nende rühmadele ega loomaliikidele tehtud kulutuste näitamist. Samuti on vananenud praegune arvestussüsteem kolhoosides, mis tugineb 1939. aastal kehtestatud kontoplaanile. Selle arvestussüsteemi kaudu ei saa kanda kõiki tootmiskulusid kalkulatsiooniobjektidele ega välja selgitada majandi, brigaadi või tootmisharu tegevuse finantsilisi tulemusi. Praegu, kus hulgaliselt kolhoose vabariigis on rakendanud rahalist tasu, osutub töökulu, tööviljakuse ja töötasu õige arvestamine ning kalkulatsiooniobjektidele jaotamine möödapääsmatult vajalikuks. Seepärast on tarvis ümber korraldada ka töö ja töötasu algarvestus. Juba mullu võeti Tapa rajooni «Kalevipoja» kolhoosis (10) kasutusele uus, märksa täielikum töö ja töötasu arvestusleht (vt. tabelit 29).

See vorm on ligikaudu samasugune kui sovhoosides kasutusel olev töö ja töötasu arvestusleht. «Töö ja töötasu arvestuslehe» esimeses osas («Ülesande täitmine») näidatakse ära kogu brigaadi poolt tehtud töö kultuuride lõikes. Teises osas («Töötasu arvestus») näidatakse aga tööd teinud kolhoosnikutele arvestatud töötasu. Esimese osa järgi kantakse kuu lõpul töötasud kalkulatsiooniobjektidele. Teise osa alusel toimub aga kuu lõpul palgalehtede koostamine. Teise vormina kasutab kolhoos veel sovhoosides kehtivat «Tööaja ja töötasu arvestamise tabelit» (vorm nr. 36). Selle vormi alusel peavad brigadirid arvestust tööloleku aja kohta. Peab aga märkima, et eelnevalt toodud algarvestusvormid ei ole küllaldaselt täpsed ega kompaktsed. Aluseks võttes Läti Põllumajanduse Akadeemia koostatud töö ja töötasu arvestuslehe vormi (16), töötati ka Eesti NSV Põllumajanduse Ministeriumis käesoleval aastal välja täielikum «Töö ja töötasu arvestuslehe» vorm (vt. tabelit 30).

Kolhoos «Näidis»

Brigaad I

Töö ja töötasu arvestusleht nr. 9

ajavahemikul 1. maist kuni 15. maini 1959. a.

Kolhoosniku perekonna- ja eesnimi Mägi, Juhan

Kuupäev	Tehtud tööd	Mõõtühik	Töö kategooria	Päevane töönorm	Tegelikult täidetud	Päevase töönormi täitmise %	Kulutatud inimtunde	Arvestatud töötasu (tbl. kop., normipäevi)
I	2	3	4	5	6	7	8	9
4. V	Äestamine 3-lülilise äkkega	ha	1	5,0	4,0	80	8	11.20
5. V	Mineraalväetiste vedamine kuni 2 km kaugusele	ts	2	25,0	30,0	120	8	21.60
6. V	Sõnniku tõstmise laudast	ts	3	60,0	45,0	75	7	23.10
.....	Kokku:					*		

* Näidatakse vahetusnormide arv, mis saadakse lahter 7 näitajate summeerimise ja 100-le jagamise teel.

Brigadir

Kolhoosnik

Nagu näeme, on esitatud vorm üksikasjalikum ja täpsem ning võimaldab töötasu jaotada kalkulatsiooniobjektidele. Samal ajal on aga antud vormi kasutamise juures võimalik tarvitusele võtta lihtsustavaid abinõusid, mis teevad selle täitmise ja kasutamise võrdlemisi kergeks. Nii on soovitatav «Töö ja töötasu arvestusleht» esitada kolhoosi raamatupidamisele põllutööde perioodil ainult kaks korda kuus, igal 15. ja 31. kuupäeval (senise nelja korra asemel) ja talveperioodil üks kord kuus. «Töö ja töötasu arvestusleht» täidetakse brigadiri poolt kas osaliselt või täielikult iga kolhoosniku kohta. Kui kolhoosis ei ole arvestajat, siis täidab «Töö ja töötasu arvestuslehe» iga päev täielikult brigadir. Kui aga brigaadis on arvestaja, siis täidab brigadir iga päev esimesel leheküljel lahtrid 1, 2, 3, 4, 5, 6 ja 8 ning pöördel kuupäevad ja inim- ning hobutöötundide jaotuse kalkulatsiooniobjektide lõikes.

Kuna «Töö ja töötasu arvestusleht» täidetakse iga kolhoosniku kohta eraldi, võib kolhoosi liikmete üldkoosoleku otsuse alusel loobuda ka «Kolhoosniku tööraamatu vahelehe» (vorm nr. 58-a) kasutamisest. Sellistel juhtudel on vajalik «Töö ja töötasu arvestusleht» koostada kahes eksemplaris, millest üks jäetakse kolhoosnikule, või ainult ühes eksemplaris varustatult kolhoosniku allkirjaga, millega ta kinnitab arvestuslehele tehtud sissekannete õigsust.

Töötasu summa väljaarvutamise lihtsustamiseks «Töö ja töötasu arvestuslehel» võib kasutada abitabelit (vt. tabelit 31).

Töötasu summa väljaarvutamine abitabeli kaudu toimub päevase töönormi täitmise protsendi alusel. Kui näiteks teise kategooria töödel on töönormi täitmise protsent 120 ja selle kategooria tööde hindeks on kolhoosis kehtestatud 18 rubla, siis töötasu summa saame abitabelist kahe näitaja kokkuliitmise teel $[18 \text{ (s. o. 100\%)} + 3,60 \text{ (s. o. 20\%)}] = 21,60$ rubla].

Kolhoosides, kus kategooriahind on madalamad, kui soovitatakse EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruses nr. 74 2. märtsist 1959. a., võib töötasu summa väljaarvutamise lihtsustamiseks koostada analoogilise abitabeli.

«Töö ja töötasu arvestuslehe» seitsmendas lahtris välja toodud töönormi täitmise protsendid iseloomustavad kõige objektiivsemalt tööviljakust ja kolhoosnikute osavõttu ühistööst, aga samuti ka kehtestatud töönormide vastavust saa-

Abitabel töötasu arvutamiseks kolhoosides

Päevase töö- normi täitmise %	Töötasu määrad tööde kategooriate järgi (rbl.)		
	I	II	III
100	14,00	18,00	22,00
90	12,60	16,20	19,80
80	11,20	14,40	17,60
70	9,80	12,60	15,40
60	8,40	10,80	13,20
50	7,00	9,00	11,00
40	5,60	7,20	8,80
30	4,20	5,40	6,60
20	2,80	3,60	4,40
10	1,40	1,80	2,20
9	1,26	1,62	1,98
8	1,12	1,44	1,76
7	0,98	1,26	1,54
6	0,84	1,08	1,32
5	0,70	0,90	1,10
4	0,56	0,72	0,88
3	0,42	0,54	0,66
2	0,28	0,36	0,44
1	0,14	0,18	0,22

Tunnitöö (töötundide arv)	I	II	III
10	17,50	22,50	27,50
9	15,75	20,25	24,75
8	14,00	18,00	22,00
7	12,25	15,75	19,25
6	10,50	13,50	16,50
5	8,75	11,25	13,75
4	7,00	9,00	11,00
3	5,25	6,75	8,25
2	3,50	4,50	5,50
1	1,75	2,25	2,75

vutatud tööviljakuse tasemele. Töönormide täitmise analüüsi alusel on kolhoosil võimalik kehtestatud töönorme korrigeerida. Arvestuslehe pöördel inimtöö- ja hobutöötundide ning arvestatud töötasu näitamine kultuuride lõikes on vajalik selleks, et jaotada tehtud kulutused kalkulat-

siooniobjektidele. Kui kolhoosnikud sooritavad selliseid töid, mida ei ole võimalik kanda konkreetse kultuuri kohta, siis avatakse lahtrid «tootmise üldkulud» või «majandi üldkulud».

Kolhoosi farmides on soovitatav kasutada «Töö ja töötasu arvestuslehe» teist vormi (vt. tabelit 32).

Kolhoos: «Näidis»

Tabel 32

Farm: veisekasvatuse

**«Töö ja töötasu arvestusleht» farmis ajavahemikul
1. aprillist kuni 30. aprillini 1959. a.**

Jrk. nr.	Töötaja pere- konnanimi ja eesnimi	Kinnista- tud loo- made arv	Kulutatud inimtöö- tunde	Tehtud tööd	Mootühik	Tehtud tööde hulk	Ühiku- hinne (rbl.)	Arvesta- tud töö- tasu (rbl. kop., nor- mipäevi)
1.	Käbi, Linda	12	240	Piima lüps- mine	kg	3000	0,20	600.—
				Lehmade hooldamine	pead	12	15	180.—
				Vasikaid saa- dud ja üle antud	pead	5	50	150.—
				K o k k u .				930.—

Selle arvestuslehe koostab brigadir, farmijuhataja või zootehnik «Lüpsipäevikute», «Loomade kaalumise aktide» ja teiste algdokumentide alusel üks kord kuus iga farmi kohta eraldi.

«Töö ja töötasu arvestuslehtede» alusel on soovitatav koostada brigaadide ja farmide lõikes «Töö ja töötasu koond-arvestusleht». Brigaadide koond-arvestuslehtede alusel võib omakorda koostada koond-arvestuslehe terve kolhoosi kohta. Nende koond-arvestuslehtede alusel tehakse sissekanded «Kulutuste arvestuse raamatusse». Koond-arvestuslehtede kasutamine lihtsustab ja vähendab arvestusraamatutesse tehtavate sissekannete arvu ning kergendab üldiselt arvestustööd.

Seoses rahalise tasu rakendamisega vabariigi kolhoosides ja töö ning töötasu algarvestuse ümberkorraldamisega on vajalik kolhoosides lähemal ajal üle minna ka

täiustatud raamatupidamisarvestuse süsteemile uue kontoplaani järgi.

Juba 1958. aastal töötati Üleliidulise Põllumajanduse Ökonoomika Teadusliku Uurimise Instituudi poolt välja kolhooside kontoplaani uus projekt ja anti läbivaatamiseks NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumile. Uue kontoplaani projekti väljatöötamisel võeti eeskätt arvesse neid suuri muudatusi, mis on toimunud kolhoosikorra arengus viimaste aastate jooksul. Arvestuse lihtsustamiseks ja kaadri väljaõpetamise kergendamiseks on kontoplaani väljatöötamisel lähtutud põllumajanduslike ettevõtete arvestussüsteemi unifitseerimise ülesandest. Uus kontoplaan kinnitati NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumi poolt kooskõlastatult. NSV Liidu Rahandusministeeriumiga 5. märtsil 1959. aastal ja NSV Liidu Statistika Keskvalitusega 19. veebruaril 1959. aastal. See kontoplaan on peakontode ja ka peaaegu kõigi allkontode osas ühesugune kõigile põllumajanduslikele ettevõtetele (nii kolhoosidele kui ka sovhoosidele ja teistele riiklikele põllumajanduslikele ettevõtetele) ning võetakse riiklikes põllumajanduslikes ettevõtetes kasutusele alates 1960. aastast, kolhoosides aga esialgu katseliselt.

Uue kontoplaani põhiline erinevus endisest seisab selles, et jooksvas raamatupidamisarvestuses kantakse kõik tootmiskulud, kaasa arvatud ka töötasu, kogu aasta jooksul kalkultatsiooniobjektidele. Sel viisil peetava raamatupidamisarvestuse andmete alusel on võimalik pidevalt jälgida toodangu omahinna kujunemist kogu aasta jooksul. Toome järgnevalt uue kontoplaani.

Kontoplaani I osa kontol «Põhivahendid» arvestatakse kõiki kolhoosi põhivahendeid kogu nende majandis viibimise aja jooksul esialgses maksumuses. Ostetud põhivahendid võetakse arvele soetushinnaga, millesse on arvatud ka kohaletoimetamise kulud. Omatoodetud põhivahendid võetakse aga arvele nende valmistamise maksumusega. Amortisatsiooni arvestamisel tootmise põhivahenditelt kantakse amortisatsioonisumma ühelt poolt vastava toodangu liigi tootmiskuludesse, millega samaaegselt moodustatakse amortisatsioonifond, teiselt poolt kantakse amortisatsioonisumma kontosse «Põhikirja- (jagamatu) fond» selle vähenemise ossa ning «Põhivahendite kulumise» konto suurenemise ossa. Lähtudes põhivahendite esialgsest maksumusest

KONTOPLAAN

Sünteeetiliste kontode nimetused	Sünteeetiliste kontode numbrid	Allkontode nimetused
1	2	3
I osa		
Põhivahendid		
Põhivahendid	01	
Põhivahendite kulumine	02	
Kapitaalremont	03	
II osa		
Tootmistagavarad, noor- ja nuumloomad		
Põllumajandustoodang	04	
Toorained ja materjalid	05	
Ehitusmaterjalid ja monteermisele kuuluvad seadmed	07	
Noor- ja nuumloomad	09	
Väheväärtuslikud ja kiiresti kuluvad esemed	12	1. Laos 2. Ekspluatatsioonis
Väheväärtuslike ja kiiresti kuluvate esemete kulumine	13	
III osa		
Tootmiskulud		
Maaviljelus	16	
Loomakasvatus	17	
Tööstuslik tootmine	18	
Muud tootmis- ja majapidamisharud	19	
Abitootmisharud	23	
Tootmise üldkulud	25	
Majandi üldkulud	26	
Eelolevate perioodide kulud	31	
Ehitused ja põhivahendite soetamine	33	
Põhikarja formeerimine	35	

1	2	3
IV osa		
Kaubad ja realiseerimine		
Kaubad	41	(Kontosid kasutatakse kolhoosides, kes omavad müügi-punkte ja teostavad müügi-operatsioone)
Kaubanduslik juurdehindlus ja käibemaks	42	
Realiseerimine	46	
V osa		
Rahalised vahendid		
Kassa	50	
Jooksev konto	51	
Kapitaalmahutusvahendite erikonto	54	
Muud pangakontod	55	1. Kolhoosnikute avansseerimise konto 2. Akreditiivid
VI osa		
Arveldused		
Arveldused kolhoosiliikmetega töötasu alal	70	
Arveldused aruandekohustuslike isikutega	71	
Arveldused riigieelarvega	73	
Arveldused deebitoride ja kreditoridega	74	
Arveldused individuaalelamu-ehituse alal	79	
VII osa		
Eraldatud vahendid		
Eraldatud vahendid	80	1. Maksud ja kindlustusmaksed 2. Osamaksud riiklikes ja kolhoosidevahelistes ettevõtetes

1	2	3
VIII osa		
Fondid ja reservid		
Põhikirjafond (jagamatu fond)	85	3. Sissemaksed kolhoosidevahelisse fondi 4. Väärtpaberid
Amortisatsioonifond	86	1. Jagamatu fond põhi- ja käibevahenditeks 2. Osamaksud 1. Amortisatsioonifond kapitaalmahutusteks 2. Amortisatsioonifond kapitaalremondiks 3. Amortisatsioonifond karja formeerimiseks
Erifondid	87	1. Kolhoosnikute avansseerimise fond 2. Premeerimise fond 3. Kolhoosisisene sotsiaalkindlustuse fond 4. Kultuuriliste vajaduste fond 5. Kolhoosnikutele elumajade ehitamise fond 6. Kindlustusfond
Reserv eelseisvateks makseteks	88	
Töötasufond	89	1. Kolhoosiliikmete töö tasustamise fond 2. Mittekolhoosiliikmete töö tasustamise fond
IX osa		
Pangakrediidid ja finantseerimine		
Lühiajalised pangalaenud	90	
Pikaajalised pangalaenud	92	
Kapitaalmahutuste fond	93	1. Ehitusfond 2. Põhikarja formeerimise fond
Laekumised põhivahendite likvideerimisest	97	1. Laekumised põhivahendite (peale loomade) likvideerimisest

1	2	3
X osa		
Finantsilised tulemused		
Kasumid ja kahjumid	93	
Bilansivälised kontod		
Ümbertöötamisele võetud toorained ja materjalid		
Kaubalised ja materiaalsed väärtused, mis on võetud vastutavale hoiule		
Kaubaliste ja materiaalsete väärtuste puudujääkide arvestus- ja jaehinna vahe		
Kahjumitesse kantud maksujõuetute deebitoride võlgnevus		

ja põhivahendite kulumise summast, on alati võimalik määrata kindlaks põhivahendite jääkmaksumust.

Kontol «Kapitaalremont» arvestatakse kapitaalremondi kulud remondiobjektide järgi. Kapitaalremondi kulude kateallikaks on põhiliselt kapitaalremondiks määratud amortisatsioonifondi summad. Kulutustega kapitaalremondiks taastatakse põhivahendite kulumist ning sellepärast kantakse lõpetatud kapitaalremondi maksumus maha ühelt poolt kapitaalremondiks määratud amortisatsioonifondi arvelt ning teiselt poolt põhivahendite kulumise vähenemisse ning põhikirja- (jagamatu) fondi suurenemisse.

Kontoplaani II osa kontodel arvestatakse kõiki põhitegevuseks ja kapitaalvahetusteks määratud materiaalseid tagavarasid ning kolhoosi omatoodangut. Ostetud materjalid ja saadused arvestatakse nende faktilises maksumuses (ostuhind + kohaletoimetamise kulud). Omatoodetud saadused, juurdesünnina saadud noorloomad ning loomade kaalujuurdekasv võetakse aasta jooksul arvele plaanilise omahinnaga. Aasta lõpul pärast omahinna kalkulatsiooni tehakse raamatupidamises korrektuurkanded, milledega omatoodetud saaduste, materjalide ja noor- ning nuumloomade jääkide maksumus arvestatakse ümber faktilisse omahinda.

Tootmiskulude kontodesse kantakse aasta jooksul kõik otsesed ja kaudsed rahalised ja materiaalsed tootmiskulud

(selle hulgas ka töötasu). Tootmiskulude arvestamine toimub rahalises väljenduses kalkulatsiooniobjektide järgi kuluelementide lõikes. Kuna tootmiskulude kontode deebetisse kantakse tootmiskulud aasta algusest kasvavas kokkuvõttes ja kreditisse saadud toodangu maksumus plaanilises omahinnas samuti kasvavas kokkuvõttes, siis on võimalik pidevalt jälgida vastava toodanguliigi tootmise esialgset rentaablust ning võtta operatiivselt tarvitusele abinõud toodangu omahinna alandamiseks.

Abi- ja teenindavate tootmisharude tootmiskulude arvestamine toimub eraldi abi- ja teenindavate tootmisharude liikide järgi. Abi- ja teenindavate tootmisharude tööde ja teenuste maksumus kantakse aasta jooksul põhitootmisharude tootmiskuludesse nende tööde ja teenuste plaanilise omahinnaga. Aasta lõpul kalkuleeritakse aga nende tööde ja teenuste tegelik omahind ning tehakse vastavad korrektuurkanded. Tootmise ja majandi üldkulude jaotamine toodanguliikide vahel viiakse läbi perioodiliselt proportsionaalselt otsekuludena arvestatud töötasuga.

Selleks, et saada õigeid, majanduslikult põhjendatud ja võrreldavaid toodangu omahinna näitajaid, kantakse kolhoosnike töötasu tootmiskulude kontode deebetisse ja kolhoosnike arvelduste põhikonto kreditisse võrdsete summadena ühiskondlikult vajaliku töötasu tasemel. Kui aga kolhoosis makstakse aasta jooksul töötasu välja madalamate hinnete järgi kui ühiskondlikult vajalik töötasu, siis kantakse tootmiskulude kontode deebetisse kolhoosnike töötasu ühiskondlikult vajaliku töötasu tasemel, kolhoosiliikmetega arvelduste põhi- ja isiklike kontode kreditisse kantakse aga see töötasusumma, mis tegelikult välja makstakse. Ühiskondlikult vajaliku töötasu ja tegelikult väljamakstava töötasu vahe kantakse kolhoosiliikmetega arvelduste konto spetsiaalsele allkontole.

Kõikide põhiliste kapitaalmahutuste kulude arvestamine toimub kontol «Ehitused ja põhivahendite soetamine» eraldi kapitaalmahutuste objektide ja soetuste järgi. Selle konto deebetisse kantakse kõik kapitaalmahutuste kulud, kaasa arvatud ka töötasu ühiskondlikult vajaliku töötasu tasemel. Ehituste või teiste kapitaalmahutuste objektide valmimisel ning eksploatatsiooni andmisel või ostetud põhivahendite (mis ei vaja monteerimist) kättesaamisel võetakse põhivahendid arvele (debiteeritakse kontot «Põhivahendid») ja suurendatakse jagamatut fondi /krediteeritakse kontot

«Põhikirja- (jagamatu) fond»/. Samaaegselt kantakse lõpetatud kapitaalmahutuste kulud maha põhikirja- (jagamatu) fondi vähenemiseks kontolt «Ehitused ja põhivahendite soetamine».

Konto «Põhikarja formeerimine» deebetisse kantakse põhikarja üleviidud loomade maksumus. Kuna valdav osa põhikarja loomi kasvatatakse üles omas majandis, siis peab arvestama seda, et noorloomade üleskasvatamise ja nende põhikarja viimise tulemusena toimub käibevahendite immobiliseerimine kapitaalmahutuste vahenditeks. Seoses eelnevaga tuleb põhikarja üleviidud loomade maksumuse ulatuses (faktilise omahinna järgi) taastada põhitegevuse vahendid kapitaalmahutuste vahendite erikontolt.

Kontoplaani IV osa «Realiseerimise» kontol arvestatakse saaduste ja materjalide ning noor- ja nuumloomade realiseerimist. Selle konto deebetisse kantakse realiseeritud toodangu faktiline omahind, kreditisse aga realiseeritud toodangu eest arvestatud summad. Järelikult selgitatakse sellel kontol välja tootmistegevuse ja realiseerimise tulemused — kasumid või kahjumid.

Aasta lõpul, realiseerimise konto sulgemisel, kantakse kasumid või kahjumid üle finantsiliste tulemuste «Kasumite ja kahjumite» kontole.

Rahaliste vahendite, arvelduste ja eraldatud vahendite arvestamine toimub üldiselt samadel põhimõtetel nagu varemgi.

Fondide ja reservide arvestamisel on uus see, et fondide moodustamine ja täiendamine ei toimu enam naturaal- või rahaliste tulude jaotamise arvel, vaid kasumi jaotamise arvel.

Põhivahendite likvideerimise ja põhikarja prakeerimise arvestus toimub kontol «Kasumid põhivahendite likvideerimisest». Selle konto deebetisse kantakse väljalangenud põhivahendite bilansiline maksumus, kreditisse aga põhivahendite likvideerimisest saadud materjalide maksumus või müügist saadud summad. Põhivahendite väljalangemisest saadud vahendid suunatakse uuesti kapitaalmahutuste vajadusteks.

Bilansivälistel paariskirjetel arvestatakse väljastpoolt kolhoosi ümbertöötamisele võetud tooraineid ning materjale, kaubalisi ja materiaalseid väärtusi, mis on võetud vastutavale hoiule, kaubaliste ja materiaalsete väärtuste

puudujääkide arvestus- ja jaehinna vahet ning kahjumitesse kantud maksujõuetute deebitoride võlgnevust.

Kokkuvõttes tuleb märkida, et rahalise tasu puhul peab arvestus meile tagama: tootmiskulude õige jaotamise kalkulatsioonijärgsetele, täieliku kontrolli kolhoosi finantsmajandusliku tegevuse üle, tulude jaotamise sotsialistlike põhimõtete alusel, kontrolli artelli põhikirja täitmise üle ja ühiskondlike varade säilivuse, mis kõik tervikuna soodustavad kolhoosi majanduslikku tugevnemist.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaks 1959—1965. (Üksmeelselt kinnitatud NLKP XXI kongressi poolt 5. veebruaril 1959.) Tallinn, 1959.

2. Eesti NSV põllumajanduse töötajate sotsialistlikud kohustused 1959. aastaks. Tallinn, 1959, (lk. 4 ja 6).

3. E. Tõnurist. Eesti NSV põllumajanduse arenguperspektiividest aastail 1959—1965. «Rahva Häälel» nr. 277, 25. november 1958. a.

4. F. Ušanjovi ettekanne Eestimaa KP Keskkomitee VI pleenumil. «Rahva Häälel», 24. jaan. 1959. a.

5. Põllumajanduse arendamise tulemusi viimase viie aasta jooksul ja põllumajandussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesandeid. Seltsimees N. S. Hruštšovi ettekanne NLKP Keskkomitee pleenumil 15. detsembril 1958. Tallinn, 1958.

6. Meie maal loomakasvatuse edasiarendamise ning kolhoosnike, tööliste ja teenistujate majapidamistele määratavate loomakasvatussaaduste kohustuslike müüginormide alandamise abinõudest. NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NLKP Keskkomitee määrused. Tallinn, 1953.

7. Kartulite ja köögivilja tootmise ning varumise suurendamise abinõudest kolhoosides ja sovhoosides aastail 1953—1955. NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja NLKP Keskkomitee määrused. Tallinn, 1953.

8. Kolhoosnike igakuisest avansseerimisest ja lisatöötasu maksimisest kolhoosides, «Rahva Häälel» nr. 60, 10. märts 1956. a.

9. N. S. Hruštšov. NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaks 1959—1965. Ettekanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei erakorralisele XXI kongressile. Tallinn, 1959.

10. Материалы научно-исследовательских работ. Денежная оплата труда в колхозах. (Изучение передового опыта, выпуск 27) Москва, 1958.

11. Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee ja Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ministrite Nõukogu määrus 2. märtsist 1959. a. nr. 74. Töö normeerimise ja töö tasustamise parandamisest ning jagamatutesse fondidesse vahendite eraldamise suurusest ja kasutamisest vabariigi kolhoosides. Tallinn, 1959.

12. H. Faelman, K. Anton. Tapa rajooni «Kalevipoja» kolhoosi kogemusi otsese rahalise tasu rakendamisel. Rahalise töötasu rakendamine kolhoosides (Eesti NSV Tapa rajooni kolhooside kogemusi). Tallinn, 1959.

13. L. Summer. Otsene tükitoõtasu tõstis rehepeksul ja koristustöödel tööviljakuse mitmekordseks. «Sotsialistlik põllumajandus» nr. 16, 1959.

14. К. Охупкин. Прогрессивная форма оплаты труда. «Наука и передовой опыт в сельском хозяйстве» nr. 10, 1958.

15. Материалы научно-исследовательских работ Всесоюзного научно-исследовательского института экономики сельского хозяйства. «Некоторые вопросы оплаты труда в колхозах», выпуск 22. Москва, 1957.

16. А. А. Дзенис, Я. А. Столдер. Учет труда в бригадах упрощен. «Учет и финансы в колхозах» nr. 2, 1959.

17. К. Охупкин, Принцип материальной заинтересованности и оплата труда при социализме. «Экономика сельского хозяйства» nr. 6, 1959.

18. Kasutagem täielikumalt ära reservid põllumajanduse edendamiseks. Seltsimees N. S. Hruštšovi kõne 25. detsembril 1959. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee pleenumil. «Rahva Hää!» nr. 306, 30. detsember 1959. a.

Курс Геннади и Пяrtle Аду

ДЕНЕЖНАЯ ОПЛАТА ТРУДА В КОЛХОЗАХ ЭСТОНСКОЙ ССР

На эстонском языке.

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

Toimetaja M. Raud
Kunstiline toimetaja R. Tungla
Tehniline toimetaja K. Einberg
Korrektor A. Sis as

Ladumisele antud 12. I 1960. Trükkimisele antud 26. II 1960. Paberi
54×84, 1/16. Trükipoognaid 6,75. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid
5,54. Arvutuspoognaid 6,16. Trükiarv 3000. MB-00980. Tell. nr. 51

Trükikoda «Kommunist», Tallinn, Pikk t. 2.

Hind rbl. 3.10

Rbl. 3.10

A-23070
"

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00376910 8